T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİN PSİKOLOJİSİ)

ANABİLİM DALI

KUR'AN'DA GÜNAH KAVRAMININ PSİKO-SEMANTİK AÇIDAN İNCLENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Sultan DENİZ

Ankara- 2005

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİN PSİKOLOJİSİ)

ANABİLİM DALI

KUR'AN'DA GÜNAH KAVRAMININ PSİKO-SEMANTİK AÇIDAN İNCLENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman:

Yard. Doç.Dr. Öznur ÖZDOĞAN

Hazırlayan:

Sultan DENİZ

Ankara- 2005

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER **1**

KISALTMALAR **3**

ÖNSÖZ **4**

GİRİŞ **6**

A- ARAŞTIRMANIN METODU 7

B-YAHUDİLİK VE HIRİSTİYANLIK'TA KAVRAMI 9

a. Yahudilik'te Günah Kavramı *10*

b. Hıristiyanlık'ta Günah Kavramı *13*

C-KUR'AN'DA GÜNAH VE GÜNAH KAVRAMINI KARŞILAYAN KELİMELERİN SEMANTİK TAHLİLLERİ 17

BİRİNCİ BÖLÜM

İNSANI GÜNAHA SEVKEDEN FAKTÖRLER VE GÜNAHKÂRLIĞIN PSİKOLOJİK ETKİLERİ **30**

1-İNSANIN DOĞASI VE ZAAFLARI 30

a. BİYOLOJİK ZAAFLAR 34

b. PSİKOLOJİK ZAAFLAR 36

b. 1.Modern psikolojide nefsle ilgili kuramlar *36*

b. 1.1.Topografik Kişilik Kuramı 36

b. 1.2. Yapısal Kişilik Kuramı 37

b.2. Kur'ân-ı Kerim'de Nefsin Özellikleri ve Nefs Kuramı *40*

b.2.1. Heva 44

b.2.2. Dünya Malına Düşkünlük 45

b.2.3. Hırs, Aç Gözlülük Ve Nankörlük 45

c. SOSYAL ZAAFLAR 47

c.1. Taklit *48*

c.2. Cehalet *49*

c.3. Zulüm *50*

2-GÜNAHKÂRLIK DUYGUSUNUN KİŞİDE OLUŞTURDUĞU PSİKOLOJİK ETKİLER 51
a. VİCDAN 53
b. SUÇLULUK DUYGUSU 56
c. PİŞMANLIK VE TÖVBE 59

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNÜMÜZ İNSANINDA GÜNAHIN PSİKOLOJİK ÇAĞRIŞIMLARI ÜZERİNE BİR MÜLAKAT 65
A- EVREN VE ÖRNEKLEM 65
B- VERİ TOPLAMA ARAÇLARI 66
C- MÜLAKAT- YAPILANDIRILMIŞ SORULAR 67
D- YORUMLAR 110
SONUÇ VE ÖNERİLER **114**
BİBLİYOGRAFYA **117**
ÖZET **122**
ABSTRACTION **123**

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser
a.s. : Aleyhisselâm
a.y. : Aynı yer
b. : İbn, Bin
bkz. : Bakınız
çev. : Çeviren
D.E.Ü.İ.F.D. : Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
DİA : Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Hz. : Hazreti
h. : Hicrî
İ.A. : İslâmî Araştırmalar Dergisi
JAOS : Journal of the American Oriental Society
m. : Miladî
md. : Maddesi
ö. : Ölümü
r.a. : Radıyallâhü anh/anhâ
s. : Sayfa
s.a.v. : Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
ts. : Tarihsiz
v. : Vefatı
yay : Yayınevi/ yayınları
y.y. : Yayın yeri yok

ÖNSÖZ

Yüce Allah'ın yarattığı tüm varlıklar arasında insanın apayrı bir yeri bulunmaktadır. İnsan kendisini diğer varlıklardan ayıran aklı sayesinde ilahi hitaba muhatap olmuş ve birçok nimetle donatılmıştır.

İnsanoğlunun yaratılış süreci ayetlere konu olmuş ve insanın en güzel surette yaratıldığı, fakat zamanla insanın kendi kendine olumsuz nitelikler katarak bu saflığı bozduğu ifade buyrulmuştur.

İnsanda iyi ve kötü olmaya yönelik potansiyeller bulunmaktadır. İnsan bazen bu potansiyelleri çerçevesinde yapılmaması gereken hataları gerçekleştirmekte ve ilahi yasaları ihlal etmektedir. Bu ihlaller genel olarak toplumumuz tarafından "günah" kelimesi ile karşılanmıştır.

Bu tezde günah kelimesinin nereden geldiği, insan dünyasında bu kavramın nasıl algılandığı araştırılacaktır. Araştırma sonucunda bu kelimenin kültürümüze zamanla yerleşmiş olduğu görülecektir. İnsanlar günah kelimesinin Kur'an'da var olduğunu düşünüyorlar. Oysa araştırmamızın semantik boyutunda, bu kelimenin aslında Kur'an-ı Kerim'de bulunmadığı görülecektir. Hatalı davranışlar Kur'an'da tek bir kavramla ifade edilmemiş, benzer davranışlar gruplanarak bir kelime ile ifade edilmiştir. Bu kelimelerin sayısı araştırmacıların açıklamalarında farklılık göstermektedir. Ancak Türkçeye çevrilirken bütün bu kavramlar sadece günah kavramı ile tercüme edilmiştir.

Bu çalışma Kur'an'daki kavramları psiko-semantik açıdan inceliyor olması dolayısıyla Din Psikolojisi alanında farklı bir başlangıç niteliği taşımaktadır. Ayrıca mülakat yapılan kişilerin günah kavramını sorgulamalarına yönelik bir adım gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışma bir giriş ve iki ana bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında konunun önemi ve araştırmanın metoduyla birlikte, genel anlamda günah inceleme konusu yapılacak, ayrıca Hıristiyan ve Yahudi dinlerinde günahın nasıl ele alındığı hakkında bilgi verilecektir. Ayrıca İslam dininde günaha bakış açısına değinilecek ve Kur'an'da günahı karşılayan kelimeler semantik açıdan incelenecektir. Birinci bölümde insanın günah ile olan ilişkisine neden olan hususlar incelenecek ve bu konu Kur'an, Hadis ve modern psikolojinin ışığı altında değerlendirilecektir. Ve son bölümde ise günah kavramına toplumun bakış açısı araştırılacak ve konu ile ilgili

yapılandırılmış sorular, derinlemesine mülakat tekniğiyle bir grup örneklem üzerinde uygulanacak ve sonuçlara ulaşılmaya çalışılacaktır.

Son olarak bu tezin hazırlanmasında kendilerinden azami ölçüde istifade ettiğim, tez danışmanım Sayın Yard. Doç. Dr. Öznur ÖZDOĞAN'a, maddi -manevi desteklerini esirgemeyen, Kur'an verilerini psikoloji biliminde kullanmama yardımcı olan Sayın Prof. Dr. Salih AKDEMİR'e ve mülakat sorularını içtenlikle cevaplayan herkese sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Sultan DENİZ- 2006

GİRİŞ

İnsanın anlaşılması, onun dünyasının içlerine kadar nüfuz, en önemli mesele olmuştur her zaman. Kâinatın kıpırdanışı, ister güçlü anlarında hep insanın etrafında dönüp dolaşır.

Ona soluk ve ruh insanla beraber inmiştir. Öyleyse insan için çok şeyler ifade eden günah kavramı bizi insanın bütün dünyasına daha da yaklaştıracak, bu kavramın hissi ve duyulmasıyla beraber, onu evrensel yalnızlığından bir kere daha kuracaktadır. Yani günah kavramının anlaşılırlık derecesi, insanın da anlaşılırlığının derecesi olacaktır.[1]

Kur'an'a göre insanın en önemli özelliklerinden biri zayıf bir varlık olmasıdır.(4/27) İnsan biyolojik olarak bir mikroba karşı mukavemet edemezken, psikolojik olarak ruhunda esen fırtınalara karşı bir varlık gösterememekte, motiv ve komplekslerin etkisinde kalmaktadır. Yani insanın zayıf olması burada sadece fiziksel gücünün sınırlılığı değildir. O nefsini ve kaprislerini kontrol edebilmesinde ya da kötü arzularına aşırı tutkularına ve ihtiraslarına hemen boyun eğmesiyle de zayıflık gösterir.[2] Bilimsel yönden insan "*Madde ve ruh karışımı psiko-şimik, fizyolojik ve psikolojik faaliyetler gösteren bir varlık*" olarak tanımlanmaktadır. Bu ise insanı biyolojik olarak olduğu kadar ruhsal anlamda da incelemeyi gerektirmektedir.[3] İnsanın hataya düşmesinde onun hem biyolojik yapısı, hem psikolojik yapısı hem de sosyal çevresi birlikte etkili olmuştur.

Son vahiy olan Kur'ân-ı Kerim, böylesine önemli konuyu elbette ki, bütün boyutları ile ele almıştır. Onun sunduğu çözüm yollarının, psikoloji ilminin ancak son zamanlarda ulaşabildiği çözüm yollarıyla büyük bir uyum arz etmesi son derece anlamı olduğu kadar da düşündürücüdür.

Bu çalışmayla insanın çözümlenmesine kendi öz perspektifinden yaklaşılmaya çalışılmıştır. Kur'an ve Hadislerin verileri kullanılarak kavramların semantik boyutu incelenmiş bunun yanı sıra insanın günaha olan zaafı da incelenerek, günah konusunda şu ana kadarkilerden daha farklı bir çalışma yapılmaya çalışılmıştır.

---

[1] Sadık Kılıç, *Kur'an'da Günah Kavramı*, Konya 1983, s.16.
[2] Hayati Aydın, *Kur'an'da İnsan Psikolojisi*, İstanbul, 2002 s.39-40.
[3] Aydın, s. 73

A- ARAŞTIRMANIN METODU

Çalışmamızda izlediğimiz metodu şöyle ifade edebiliriz: bilgi kullanımı sırasında, çoğunlukla kaynaklara aftta bulunduk; ancak özellikle kelime tahlilleri sırasında semantik alan çalışması yaptık.

Bir dildeki anlam çalışmasının adı[4] olan semantik; "dilbilimin bir bölümünü oluşturmaktadır"[5] ve kısaca "anlambilim" olarak Türkçeleştirilebilir. Semantik, anlama ulaşma çabası olarak algılanabilir. Kelimelerin, ortaya çıktıları dönemdeki anlamlarına ulaşabilmek, o kelimenin ortaya çıktığı günden itibaren geçirdiği anlam değişmelerini belirlemekle, bu anlam değişikliklerini takip ederek ilk anlamına gitmekle mümkün olabilmektedir.

Martin Heidegger, sözcükleri, "Tanrı'nın yuvası" olarak betimlemişti. Sözcükler değerlendirilirken, bu gerçeğin hiçbir zaman göz ardı edilmemesi, gerçeğe ulaşma bakımından çok büyük bir önem taşır. Sözcükler de tıpkı bizim gibi, doğarlar ve gelişirler. İçinde yaşadığımız toplum onlara, çoğu kez, yeni anlamlar yüklerler. Bu yüzden, sözcüklerin gerçek anlamlarını doğru tespit edebilmek için, başlarından geçen serüvenleri çok iyi bilmemiz gerekir. Dilbilimciler, genel olarak, anlamı anlam değişmeleri açısından ele alma eğilimindedir. Art süremli semantik, dilin zaman içinde geçirmiş olduğu değişikleri inceler. Eş süremli semantik ise, dilin şu andaki durumunu ya da belli bir zaman dilimi içindeki konumunu belirler. Anlamı belirleme konusunda hangi yöntemin daha uygun olacağı konusu, araştırma konusuna bağlıdır. Özellikle dini metinlerin anlaşılması söz konusu olduğunda, art süremli bir semantik araştırmanın yapılması kaçınılmazdır.[6]

Kur'an-ı Kerim, ilahî bir kitap olmasının yanında Arap dilinde yazılmış olan bir Kitap'tır. Arap dili de, diğer bütün diller gibi, geçmişten günümüze dek, çeşitli nedenlerin etkisinde kalarak anlam konusunda birçok değişikliğe uğramıştır ve uğramaya da devam edecektir. Nitekim Kur'an, inmesiyle birlikte, Arapça sözcüklere daha önce taşımadıkları yeni anlamlar yüklemiştir. Kur'an, aradan çok fazla bir zaman geçmeden, insanlığın tanımış olduğu en büyük uygarlıklardan birini

[4] James R. Hurford-Brendan Heasley, *Semantics: a coursebook,* New York 1983, s.1.
[5] F. R. Palmer, *Semantik Yeni Bir Anlambilim Projesi*, Çev: Ramazan Ertürk, Ankara 2001, s.15.
[6] Salih Akdemir, *Kur'an'da Nefs Kuramı*, Basılmamış Çalışma, s. 24.

gerçekleştirmiştir. Bu dönemde de sözcükler, yeniden anlam değişikliklerine uğramışlardır.[7]

İşte biz, konumuzla ilgili köklerin, kök anlamlarını belirlerken, kısmen semantik bir çalışma yapacağız. Araştırmamızın psikoloji ile ilgili olan kısımlarında ise din psikolojisi alanında ve modern psikoloji alanında yazılmış olan kaynaklardan istifade edeceğiz. Araştırmamızın son bölümünde yapacağımız mülakatta değerlendirmeye aldığımız kişilere yönelttiğimiz sorular bulunmaktadır. Mülakat sonuçlarına daha sonra betimsel analiz yapılacaktır.

[7] Akdemir, s. 27.

B-YAHUDİLİK ve HIRİSTİYANLIK'TA KAVRAMI

Günah, insanla birlikte, ortaya çıkmış olan en eski olgulardan biridir. İnsan, ölümsüzlüğü elde etmek isterken, Allah'ın buyruğuna karşı çıkmıştır: O ve eşi yasak ağacın meyvesinden yemişlerdir. Böylece insanoğlu Rabbinin buyruğuna karşı gelmekle, ilk günahı işlemiş bulunmaktadır. Bütün kutsal kitaplar insanın işlediği bu ilk günahı ayrıntılı bir biçimde vermektedirler. İnciller, bu konuyu ele almaz iken, Pavlus, çeşitli bölgelere gönderdiği mektuplarda, Âdem'in işlediği ilk günahı, insanın düşüşünün nedeni olarak görmüştür.[8] İslam dini insanın günah işleyen bir varlık olmasını, günahın bireyselliğini kabul ederken, Hıristiyan teolojisindeki asli günah doktrinini kökten reddetmektedir.[9] Buna göre kim olursa olsun zerre kadar hayır da işlese, şer de, sadece onun karşılığını görecektir.[10]

Günah kelimesi kök bakımından Farsça'dır. Arapça karşılığı olarak "c u n a h" gösterilmekteyse de esas itibariyle bu iki kavramın anlamları farklıdır.[11] Çünkü bu kelimenin eski Farsça'dan Arapça'ya geçtiğini gösteren makul bir delil olmamakla birlikte, lügat yönünden "cunah" kelimesi daha sonra tarifini vereceğimiz günahın muhtevasını yansıtmamaktadır[12]

"Batı literatüründe bu anlamı karşılayan birçok kelime mevcuttur. Mesela Latince'de, "peche" kelimesinin kendisinden çevrilmiş olduğu peccatum kelimesi karşılamakta ve bu kelime birçok din bilgininin yanında ahlaki bir hatayı göstermekte ama mutlaka ilahi bir kanuna karşı gelmeyi ihtiva etmemektedir. Öte yandan günaha, ne hata, ne de cürümün ifade ettiği manayı vermeyip, onu ahlaki etkenin arzusunun bozulmasını, sapmasını gösteren bir işaret olarak ele alanlarda vardır. Bu anlayış çok önceleri günahın kaynağını araştırılmasında çokça kendini göstermiş, mesela St. Thomas günahın menşeini tamamen arzu ve iradeye bağlamıştır."[13]

Günah'a batı literatüründe de kısmen baktıktan sonra, şimdi de genel anlamda kavramsal olarak inceleyelim. Sözlükte suç, cürüm, ma'sıyet, ilahi emirlere aykırı

---

[8] Akdemir, s.18
[9] Kadir Albayrak, *Dini Araştırmalar,* "Dinlerde Günah Kavramı Ve Kurtulma Yolları", Ocak-Nisan 2002.C.4 s.87.
[10] Zilzal, 7-8.
[11] Yaşar Kutluay, Günah md., *Türk Ansiklopedisi*, XVIII, Ankara 1970, s.173.
[12] Kılıç, s.25.
[13] Kılıç, s.26.

olan davranış ve vicdanı rahatsız eden kabahat anlamlarına gelir.[14] Terim olarak ise bir kişinin, Allah'ın emir ve yasaklarına aykırı hareket ederek Onun taleplerine uygun fiillerde bulunmasına günah denir.[15]

Bu açıdan günah, "Allah'ın kanununu çiğnemek" şeklinde tanımlanabilir. Gazali'ye göre ise bu durum Allah ile insan arasında meydana gelen bir perdelenmedir.[16]

İnsanın dünya hayatında, kendi safiyetini bozan bir günahla iç içe olduğu konusunda hemen hemen bütün dinler arasında bir görüş birliği var gibi görünmektedir.[17] Günah düşüncesi mitolojide, birçok din ve felsefi sistemde de görülmektedir. Örneğin Klasik Hindu inancında bir ineği öldürmek bir paryayı öldürmekten daha vahim olduğu halde, bir Brahmin'i öldürmek bütün günahların en ağırından birisidir. Kurban takdiminde ihmalkâr davranmak, yanlış ölçü tartılar kullanmak ve hısızlık yapmak veya insan öldürmek gibi suçlar eski Mısır, Mezopotamya, Hindistan ve İlahi dinlerde görülen günahlardır. Ancak Asli Günah Hıristiyanlıkta merkezi bir öneme sahip olmasından dolayı onunla özdeşleşmiş görünmektedir.[18]

Günah insanın Tanrı'yla olan ilişkilerini sekteye uğrattığı için tarihte görülen bütün dinler özellikle de 'ilahi dinler' diye adlandırılan Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam bu husus üzerinde hassasiyetle durmaktadır.[19] Biz de bu kısımda ilahi dinlerde günah olgusunu biraz daha detaylı incelemek istiyoruz.

a. Yahudilik'te Günah Kavramı

Yahudilik'te günah; insanın, Tanrının iradesine karşı gelme, O'nun belirttiği yol ve nizamdan sapmadır. Bu sapma, Tanrı'ya ve aynı zamanda insanın kendi tabiatına ters düşmesini ifade etmektedir.[20]

Kutsal kitapta günahı tanıtmak için yaklaşık 30 kelime kullanılır.[21] Bunların en fazla kullanılanları ise yukarıda da değindiğimiz gibi "het" "avon" ve "pesha"dir.[22]

---

[14] Ferit Develioğlu, Osmanlıca- Türkçe *Ansiklopedik Lügat*, 9. Bask., Ankara, 1990, s.357; Hüseyin Kazım Kadri, *Türk Lügatı* I-IV, İstanbul 1928, s.122; Ömer Faruk Harman, "Cehennem", *İslam Ansiklopedisi*, VII, İstanbul 1993, s.278.
[15] Kutluay, s.173; Kılıç, s. 173.
[16] Gazalî, Ebû Hamid, *İhyâü Ulumi'd-Dîn,* Kahire 1992 IV., s.11.
[17] Albayrak, s.87.
[18] Albayrak, s. 87-88; Daha geniş bilgi için bkz; Günay Tümer, *Asli Günah*, İstanbul, 1991,III/496-497
[19] Mehmet Katar, *Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Tövbe*, Ankara, 1997, s.2; Harman, s.280.
[20] Küçük, *İslam ve Günümüz Meseleleri*, Ankara, 1991. s. 67.

Yine Yahudilikte günah, Tanrı-insan ilişkisi içerisinde Tanrı'yı seçmeyi, O'nu tercih etmeyi reddediş dolayısıyla da bu ilişkinin bozulması ve parçalanmasıdır.[23]

Günah kavramının yansımalarına bakıldığında ihmal etmekten kaynaklanan eylemlerden doğan günahın, yanlış yapmaktan doğan günahlardan daha hafif olduğu söylenebilir. Şöyle ki Tora'ya aykırı hareket etmekten doğan günahlar Rabinlik yasalarının uygulanmamasından doğan günahlardan daha ciddidir. En ciddi günahlar; puta tapmak, adam öldürmek ve ensest (veya zina) olup, kişinin bunları işlemektense ölmeye razı olması gerekmektedir. Günahkar gerek insanlara karşı, gerekse ritüel yasanın çiğnenmesinden kaynaklanan günahlardan ötürü, Tanrıya karşı sorumludur. [24]

Yahudiliğe göre, kendisinde iyi ve kötü hasletleri birlikte barındıran insan, dini ve ahlaki emirlere uymak ve suretiyle duygularını kontrol altında tutmaktadır. Dini ve ahlaki emirlerin terk edilmesi ise kötülülük duygusunu kontrolden çıkmakta ve günaha sebep olmaktadır. Bu sebeple günah ve günahın kaynağı olan kötülük duygusuyla sürekli mücadele etmek gerekmektedir. Ancak böylesi bir çaba ile günah duygusunu kontrol altında tutmak ve onu yenmek mümkün olmaktadır. Aksi takdirde günaha düşmek mukadderdir. Çünkü günah duygusu çok güçlüdür ve günahsız hemen hiç kimse yoktur. [25]

Yahudi kutsal kitabında günah seçkin milletin ve bütün insanlığın tarihinde etkin onlar bir güç olarak, müşahhas bir biçimde sunulur. Böyle bir genel deneyim, acının ve aktüel günahın sebeplerini kendisinde taşıyan *düşüş kıssasında* (Tekvin:3/1-24) özetini bulur. Beşeri tabiatın ayrılmaz bir vasfı olan günahtan bahsedilme yerine, Tanrı-isyan eden insan, ilişkisine bağlı bir çerçeve içinde, "Tanrıya karşı başkaldırdığı için günahkâr insandan söz edilir, zira herkes Yehova ile ilişki halindedir ve bu ilişki de yaratan-yaratılan ilişkisi olmayıp iki şahıs ilişkisidir. İnsan Tanrının karşısındadır, Tanrı ona bir cevap imkânı vermiş, karşısına bir tercih zarureti koymuştur. Günah, Tanrı'yı seçmeyi, O'nu tercih etmeyi reddediş, dolayısıyla da bu ilişkinin bozulmasıdır, parçalanmasıdır.[26]

---

[21] Akdemir, s.22
[22] Katar, s.2; Harman, s.280.
[23] Harman, s.280.
[24] Yusuf Basalel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, C. 1, İstanbul, 2001, s.192.
[25] Katar, s. 3.
[26] Kılıç, s.78.

Yahudiliğe göre işlenen günah kötü sonuçları da beraberinde getirir. Tesniye 28:15. ayet ve devamında Tanrının emirlerine karşı gelmenin sonuçlarından bahseder. Şöyle ki, günah bir yandan iyi ile kötüyü ayırt etme duygusunu ortadan kaldırarak kötülük ve acıların kaynağı olmakta diğer yandan da insanı Tanrı'dan uzaklaştırmak suretiyle ilahi rahmetin önünü kesmektedir. [27] Hatta bunun da ötesinde her türlü belaya neden olmaktadır. Nitekim Katar da aynı hususa şu şekilde değinmiştir: "Yahudi kutsal kitabında günah- bela ilişkisi determinist bir tarzda ele alınır. Buna göre Yahudi kavmi, başlarına gelen her türlü felaketi, hatta mabedin yıkılmasını bile günahlarının cezası olarak değerlendirmektedir. Bunun ötesinde ölümlülüğün bile Âdemin işlediği günahından dolayı olduğuna dair kanaatler bulunmaktaysa da birçok din adamı ölümün Hz. Âdem'den dolayı dünyaya girdiğine inanmakla birlikte her insanın en az Âdem kadar günah işlediğini ve ölümü hak ettiğini kabul etmektedir.[28]

Musevi'nin gündelik hayatında günahtan çok korku ve anlayış rol oynar. Yahudi geleneğinde günah işleyen ruh, kendi cezasını kendi çeker, tüm insanlığın adına çekemez.[29] Yahudiliğe göre işlenen bir kötü işin günah sayılması için onun bilerek yapılması gerekmez. Bilerek ya da bilmeyerek olsun işlenen her kötü iş günahtır. Bunu kasıtlı olarak işleyen kişi ise, Tanrı'nın emrine bile bile isyan etmiş olmaktadır.[30]

Yahudi ve Hıristiyanlar dinlerinin birçok esaslarını bozdukları gibi günah kavramını da kendi arzularına uygun olarak değiştirmişlerdir. Yahudiler; Allah'ın seçilmiş kulları oldukları inancıyla, kendi ırklarından olmayan insanlara yaptıkları kötülükleri mübah kabul ederler. Kendilerinin cehennemde sayılı günler kalacaklarına, sonra yalnızca kendi ırklarının cennete gireceğine inanırlar. Bu materyalist millet eskiden günah keçisi adını verdikleri bir keçiyi sırtına günahlarını yükledikleri gerekçesiyle çöle salarlar ve böylece günahlardan kurtulduklarına inanırlardı.[31]

Yahudilik esas itibari ile günahkârlığın Âdem'in "ilk günahından" kaynaklanan bir beşeri olgu olduğunu açıkça reddeder. Tanrı'nın "babaların

[27] Albayrak, s.92.
[28] Katar, s.20.
[29] Albayrak, s.92.
[30] Katar, s.3.
[31] Abdülaziz Tarhan, *Şamil İslam ansiklopedisi,* günah maddesi, *tsz.*

kötülüklerini çocuklardan soracağı" (Çıkış 20:5), günahın nesilden nesile intikal edeceği şeklindeki bir teolojik deyim olarak anlaşılmamaktadır. Bu öğretiyle çocukların babalarının günahları için değil aslında çocuklarında "Benden nefret edenler" şeklindeki bir durum içinde ele alındıkları anlatılmak istenmektedir. Bireysel sorumluluk Tesniye 24:16 ve Yehezkel 18:1-4' te işlenmiş olup Yahudilikte merkezi bir ağırlık taşır.[32]

Yahudi kutsal kitabı ve din adamları, günahlar neticesinde ortaya çıkan felaketlerden kurtulmak için tövbenin gerekli olduğunu sık sık dile getirmiştir. Onların günahı terk ederek Tanrıya tövbe etmesi ve yalvarıp gözyaşı dökmesi halinde acılar son bulacaktır.[33] Bununla beraber günahlardan kurtulmak için Tanrının istediği tövbe yolları vardır. Buna göre emirleri tutmayanlar eğer yanlışlıkla yaparlarsa Rabbe hoş koku olarak bir genç boğa ve bir er geç kurban edilmesi gerekmektedir.[34] Fakat eğer günahları kasıtlı olarak işledilerse kasten yapan kişi Rabbe küfretmiştir ve o kişinin toplumdan atılması emredilmiştir.[35] Böylece Tanrının buyruklarına uymayanların Tanrı tarafından ister afla ister cezayla karşılık göreceklerini görmekteyiz. Günahın insanı Tanrıya yabancılaştırmasına karşın bunun tedavi edilebileceği ve samimi bir pişmanlığın sergilenmesiyle gerçekleştirilebileceği[36] bununla birlikte şekli bir formdan kurtulmuş kurban ile de günahların affolunacağı[37] ve ancak bu şekilde insanoğlunun manevi bütünlüğünü tekrar oluşturabilmesinin mümkün olabileceği[38] tespitlerine ulaşabiliriz.

b. Hıristiyanlık'ta Günah Kavramı

Yahudilikte olduğu gibi Hıristiyanlıkta da günah meselesi önemli bir yer tutmuş ve Hıristiyan ilahiyatının temel meselelerinden biri haline gelmiştir.[39] Hıristiyanlıkta günah sayılan fiiller Yahudilikle paralellik arz etmekte, aslı Tevrat'a dayanan bu günah anlayışının İncillerde de kaynağı bulunmaktadır. Nitekim haksız

[32] Basalel, s.193.
[33] Katar, s.21.
[34] Sayılar 15:22-28.
[35] Sayılar 15: 30-31.
[36] Basalel, s.193.
[37] Küçük, s.65.
[38] Basalel, s.193.
[39] Katar, s. 4.

adam öldürmek, zina etmek, yalan yere yemin etmek, komşu hukukunu gözetmemek, adaletten sapmak ve benzeri hususlar günah zümresi içinde yerini almaktadır.[40]

Hıristiyanlığa göre günah, özünde Tanrı'ya karşı işlenen kişisel bir suçtur, Tanrı'ya sırt çevirmektir.[41] Tanrı'nın vahyi ile beyan ettiği iradeye ters düşen bir davranışı hür biçimde karar verip yapmaktır. Tanrının insanlık için belirlediği hayat tarzından şuurlu veya şuursuz sapmadır. Ahd-i Cedid'de günah, insanin arzusunun Tanrının arzusuna muhalefeti olarak takdim edilir. Bütün günahların ortak özelliği Tanrıdan uzaklaşmak ve onunla yaşamayı reddetmek ve Tanrının sözüne itaat etmemektir. Tanrının sözüne uymayarak ona muhalefet eden kişi, günah işlemiş ve Tanrının insanlığa olan sevgisini de inkâr etmiş olmaktadır.[42] Bunların yanı sıra, özellikle Hz. İsa'nın, insanlığın Asli Günah"ından dolayı çarmıhta öldüğüne inanıldığı için, Hıristiyanlıkta günah meselesi daha kapsamlı bir hale gelmiş ve üzerinde önemle durulmuştur.[43]

Hıristiyanlıkta günah "Asli günah" ve "sonradan kazanılan günah" şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Hıristiyanlığa göre her doğan günahkâr doğmuştur. Bunun sebebi olarak Hz. Âdem ile Havva'nın işlediği ilk günah gösterilmekte ve sonraki nesillere miras yoluyla geçtiği kabul edilmektedir. Bunun yanında sonradan işlenen günahlar da söz konusu olmaktadır.[44] Âdem, Allah'ın yeryüzünde yarattığı ilk insandır. Allah onu bütün insanlığın atası olarak cennete koymuş, o da ilk suçu işlemiştir.[45] Hıristiyanlara göre başlangıçta insan doğaüstü bir hayata sahip olmak üzere yaratılmışken, Hz. Âdem'in ilk günahı işlemesiyle insan bu imkânı kaybetmiştir. İnsan Allah'la arasını açmış, düşüşe geçmiştir.[46] Bundan sonra suç miras yoluyla bütün insanlığa geçmiştir.[47] Her insan Âdemin suçundan bir miktar taşımakta ve bu suç nesilden nesile geçmektedir.[48]

Hıristiyanlık ve İslam'a göre insanlar günah işlemeye mütemayildir. Fakat bu iki din arasındaki temel fark şudur; Hıristiyanlıkta günah doğuştan olup ondan

---

[40]Osman Cilacı, *İlahi Dinler Açısından Günah Kavramı*, Diyanet İlmi Dergi, Ekim, Kasım, Aralık,
[41] İannito, P.Luigi, *Hıristiyan İnancı* (Kutsal Kitaplara, Kilise Babaları ve Belgelerine Göre Açıklanan Hıristiyan Gerçekleri) çev. Leyla Alberti, İstanbul 1994, s.212.
[42] Katar, s.4; Harman, s.281; Kılıç, s.78.
[43] Katar, s. 3.
[44] Küçük, s.67; Tümer, s.496; Kılıç, 1984, s.111; Katar, s.5.
[45] Mustafa Erdem, *Hz Adem, (İlk İnsan*) Ankara 1993, s.87-88.
[46] Demirel- Nuss, Hakkı-Xavier, *Hıristiyan Öğretisi*, Ankara,1987, s.6-7.
[47] Erdem, 1993, s.87-88.
[48] Tümer, 1991 s.496; İskender Cedid, *İslam'da ve Mesih İnancında Günah ve Bağış, tsz*

kurtulmak için aracı gerekirken, İslam'a göre fert sadece kendi günahının sorumluluğunu yüklenmektedir. Hıristiyanlıkta adalet ve rahmet Tanrı'nın en önemli iki sıfatıdır. Buna göre Tanrı, adaletinin gereği olarak günahlarından dolayı insanları cezalandırması, rahmetinin gereği olarak da onları bağışlaması gerekmektedir. Bu iki sıfatı bir arada toplamanın yolu da Tanrı'nın insan şeklinde Oğul olarak tecelli etmesi ve haça gerilmesidir.[49]

Hıristiyanlık'ta "Asli suç" un neticesi olarak, insanlık kesin surette suçludur ve ebedi helaka müstehaktır. Suçlulardan herhangi birini bu ebedi cehennem azabından ancak bir şefaatçi kurtarabilir. Şefaatçinin tam bir ilah ve tam bir insan olması gerekmektedir. Bu temel prensiplerden hareket eden Hıristiyanlar insanlığın düştüğü suç batağından çıkaracak tam bir ilah ve tam bir insan olması gereken kurtarıcıyı aramaya başlamıştır. Bu kurtarıcı onlara göre Allah'ın adalet, rahmet ve muhabbet sıfatlarını bünyesinde toplayan, insan gibi yaşayan, Allah'ın şeklini alan biricik oğul İsa'dır.[50] İsa Mesih, insanları günahlarından arındırmak ve "sevgi"yi yerleştirmek için Çarmıh'ta kendisini feda etmiştir.[51] Nihayet kurtuluş kefaretle gerçekleşmiştir.

İsa daha önce, "Asli suçun" mahkûmu olarak ölen insanları kendisini feda ederek kurtarmış ve gelecek nesilleri kurtarabilmek için vaftizi tavsiye etmiştir.[52] Terim olarak vaftiz Hıristiyanlık'ta dine girmek "asli günah"tan kirli geçmişten temizlenmek ve kutsal hayat tarzına kavuşmak amacıyla belli usullere riayet etmek suretiyle yapılan bir sakrament (ayindir).[53]Vaftiz, günahların affının ve yeni bir doğuşun sembolü ve kıyametteki imtihandan başarılı çıkabilmek için gerekli olan bir ayindir.[54]

Vaftiz ile günahtan kurtulma olayı üzerinde durulmaktadır. Yetişkinlerin vaftizle günahları bağışlandığı ve kendisine yeni bir yaşam sunulduğu çocukluk çağının hemen ardından vaftiz olanların içtenlikle pişman olursa kişisel tüm günahlarının bağışlanacağı, çocukların vaftiz edilmekle Tanrı'nın ulusuna kabul

[49] Albayrak, s.92-93.
[50] Erdem, s.91-92; Küçük, s.67.
[51] Küçük, s.67.
[52] Erdem, s.102.
[53] Mustafa Erdem, "*Hıristiyanlıktaki Vaftiz Anlayışı Üzerine Bir Araştırma*" A.Ü.İ.F. Dergisi, Ankara 1993, CXXXIV.s.133.
[54] Schimmel,Anne Marie, *Dinler Tarihine Giriş,* Ankara 1955, s.120.

edildiği belirtilmektedir.[55] Ayrıca vaftiz "asli suç" ve işlenen kişisel günlük günahların giderildiği[56] insanlardan iman edip vaftiz olanların kurtulacağı zikredilmektedir.[57] Vaftizle iman, amel ve tövbe bir araya gelmekte; böylece kişi samimi olarak Mesih ile birleşerek kurtuluşa, günahların affına ve Kutsal Ruh'un inayetine ulaşmaktadır.[58] Luther'e göre vaftiz olma sırasında suya daldırılıp çıkarılma görüntüsü, teolojik anlamda kendi iradesinin esiri olarak günaha düşen ve suda boğularak ölmesi gereken Eski Âdem'in öldürülmesini ve yeniden bağışlanmış olarak doğumunu ifade etmektedir. Papazın çocuğu suya daldırması ölümü, sudan çıkarması ise yaşamı ifade eder. Bu tam ve mükemmel bir kurtuluştur."[59]

Buraya kadar Hıristiyanlıkta günahların bağışlanmasının kefaret (İsa'nın çarmıha gerilmesi) ve vaftizle olduğunu ifade etmeye çalıştık. Günahlardan kurtulmanın bir yolu da tövbedir. Tövbe hakkında çeşitli tanımlar mevcuttur. Bunları özetlersek tövbe kişinin kendi günahını kınaması ve onlardan pişmanlık duyarak bir daha aynı tür davranışta bulunmamaya karar verme, günah engelini ortadan kaldırarak, Tanrının çağrısına uyma ve O'nunla barışmadır.[60]

Tanımından da anlaşılacağı gibi günahlar kendiliğinden bağışlanmaz. Günahların tam ve kusursuz bağışlanması için günahkâr kişinin tövbe ayini ile birlikte üç eylemde bulunması gerekmektedir. Bu eylemler; pişmanlık, günah çıkarma ve keffarettir.[61]

Hıristiyanlıkta kilise en büyük otoritedir ve günahları bağışlama yetkisine sahiptir. Bu işlemi kilise adına din adamları yerine getirirler.[62] Papazlar affetme yetkisine sahiptir ve bu yetki İsa tarafından verilmiştir. (Yuhanna 20/23) Böylece kişi Hıristiyanlık'ta ne kadar günah işlerse işlesin, pişman olup tövbe eder ve itirafta bulunursa (günah çıkarma) günahları affolunmakta ve kaybettiği inayeti yeniden kazanmaktadır.[63]

---

[55] İanitto, s. 330, 333.
[56] Kılıç, 1984s.106; Tümer, 1991, s. 496.
[57] Markos, 16:16
[58] Erdem, "*Hıristiyanlıktaki Vaftiz...*" s.140.
[59] Ali Erbaş, "*Protestan Reformu ve Martin Luther*" Dinler Tarihi Araştırmaları-III *2000 Yılında Hıristiyanlık*, Dinler Tarihi Yayınları, Ankara, 2002, s.234.
[60] Katar, s.78.
[61] İannito, s.196
[62] Ahmet Kahraman, *Mukayeseli Dinler Tarihi*, İstanbul 1999. s. 237.
[63] Katar, s.140; Günay Tümer - Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi,* Ankara, 1997 s.160.

C-KUR'AN'DA GÜNAH VE GÜNAH KAVRAMINI KARŞILAYAN KELİMELERİN SEMANTİK TAHLİLLERİ

"İslam'da günah kavramının kendisini tanımlamak zor değildir. Kur'an, günahkârın Allah'ın emirlerine uymayan birisi olduğunu anlatmaktadır. Yani, günah bir ***itaatsizlik*** (ma'siye) ***eylemi***dir, bu da itaatin tersidir. İslam'daki günah kavramı bu zıtlığa dayanır. "İtaat birisinin, bir başkasının emirlerine uyması demektir. Ma'siye ise emirlere karşı gelmek, yasaklananı yapmaktır."[64]

Sadık Kılıç, konuyla ilgili araştırmasında bu çoklu olguya dikkatlerimizi şöyle çekmektedir:"Kur'ân-ı Kerim'de günahın tanımına bizi çok yönden yaklaştıracak birçok kelime ve deyimin var olması yanında, genel bir tarzda görmekteyiz ki, günah, ferdî ve içtimaî hayatı derinliğine ilgilendiren bir olay olarak sunulmaktadır. İyi bir akıbete ulaştıran sevap fiilinin karşısında, kulu, bazen başkalarının meşru hakları, bazen kendisinin öz hakkı, bazen de Allah'ın öz istek ve yasaları karşısında başkaldırmış olarak diken günah bulunur. Ferdin kendi içine kararmasını en isabetli sonuçtan uzaklaşmasını hazırlayan günah olduğu gibi, toplumların en ürpertici şekilde cezalandırılmasını hazırlayan da günahtır. Günah mahiyetli davranış ilahi haklara yaklaştıkça, günahın dozu da artmaktadır. Cehennemin, insanın tüm ümitlerini yıkan tasvirleri, günahkârların son derece trajik sunuluşları böylesi günahlar münasebetiyle yoğunluk kazanmaktadır. Kur'ân'ın genelinden bir tarif yakalamaya çalışırsak, şunu söyleyebiliriz:

"*Günah, meşruiyetini Allah'ın varlığından alan her şeye saldırı ve gayr-i meşru olma keyfiyetini yine Allah'tan alan her şeyi yapma, irtikâp etme!"* Böyle bir tarif, temelde şu iki şeyi açığa çıkarır: Günaha farklı iki yönlü eylemlerle düşülür; ya "yap!", "yerine getir!", "ifa et!" gibi müspet emirler yapılmayarak, ya da "yaklaşma!", "içme!", "yapma!", "uzak dur!" gibi nehiyler ihlal edilerek… Böylece Kur'ânî şemada, insanın müspet ve menfi fiilleri günah çerçevesinin içine alınmıştır.[65]"

Sahabeden birinin ism(günah) ve birr(iyilik) hakkındaki sorusuna Hz. Peygamber "iyilik nefsinin kendisine ısındığı ve huzur duyduğu, günahsa içinde huzursuzluk oluşturan ve göğsünde tereddüde sebep olan şeylerdir." buyurmuştur.

[64]Toshihiko Izutsu, *İslam Düşüncesinde İmân Kavramı,* çev. Selahaddin Ayaz, İstanbul 1984.s.50.
[65] Kılıç, s.32-33.

Bu hadislerden günahın mahiyeti hakkında şu sonuçlara ulaşabiliriz; günah insanın kalbine rahatsızlık veren, göğsünü daraltan ve endişelendiren bir histir. Öyleyse günah izafi bir his meselesidir ve bu his gelip geçici değildir. Kalıcı olmalıdır. Günahla ilgili bir diğer husus da başkasının haberdar olması istenilmeyen şeyin günah olduğudur. Burada ise günah insanın utanmasına yol açan bir tür kişisel saygınlığı zedeleyici unsur olarak görülmektedir.[66] Bunlardan hareketle kişiyi sıkıştıran iç dünyasında endişeler tereddütler ve ikilemler yaşatan, hatta onu üzüp kederlendiren dini değerlere uygun olmayan her türlü fiili günah kavramı içerisinde mütalaa edebiliriz.

Kur'an-ı Kerim'deki günah anlayışı Hıristiyanlık ve Yahudilikten daha farklıdır. Mesela Hıristiyanlıktakinin aksine, suç ve günahta veraset ve intikal söz konusu değildir. Kur'an, redemption (birinin veya birilerinin suçunu bir başkasının çektiği ceza ve ıstırapla ödemesi) kabul etmez. Hıristiyanlıktaki, Hz. İsa'nın insanlığın asırlık günahlarını bağışlatmak için çarmıha gerildiğini kabulün Kur'an'dan onay alması mümkün olmaz. Nebiler çektikleri ıstıraplar karşılığında yücelir, ilahi huzurda derece ve mükâfat alırlar. Onlar, hiç kimsenin günahını ortadan kaldırmak gibi bir görev üstlenmiş değillerdir. Suçun cezasını, suçun bizzat failine çektirmek adaletin en hayati boyutlarından biridir. Bu bakımdan, Kur'an Hz. Âdem'in zelzelesinin kendisinden sonraki insanların sırtına bir kambur gibi sürekli intikal ettiği yolundaki Hıristiyan zelle-i asliye (original sin) anlayışını reddeder. Âdem'in zelzelesi kendinedir; ne var ki Allah onu bağışlamış ve defter orada kapanmıştır. Kur'an, bütün insanlığı, sürekli bir kamburla dolaşan, yüzleri kara, kaderleri bir suçluluk psikozunun elinde sürüler olarak görmez.[67]

Bakara suresi 35-36. ayetlerinde ifade buyrulduğu gibi Âdem ve Havva, şeytana uymalarının cezalarını kendileri çekmiştir. Onlar daha sonra pişman olmuşlar ve tövbe sürecine girerek affedilmişlerdir. Değilse Hıristiyanlıktaki gibi, yaptıkları günahlar, sonraki nesillere intikal etmemektedir.

Bununla birlikte, İslam'daki kurtuluş ile Hıristiyanlıkta ki kurtuluşu kısaca karşılaştırırsak karşımıza şöyle bir sonuç çıkıyor. Hıristiyanlıkta günahların affı için İslam'daki gibi sadaka ve güzel davranışların zarureti vurgulanmaz. Düşmanlık ve suç karşısında Hıristiyanlık affı ve pasifliği önerirken İslam adaleti ve mukabeleyi

[66] Kılıç, s.35-36.
[67] Yaşar Nuri Öztürk, *İslam'da Büyük Günahlar*, İstanbul 2002, s.50- 51.

önerir. Yine İslam'a göre cezasını çeken müminler, Tanrı'nın isteğiyle cennete geçebilirken; Hıristiyanlığa göre affa uğramayanlar cehennemde sonsuza dek kalıcıdırlar.[68]

İslâm, bir ırk ve sınıfın imtiyazını, insanların günahlı doğduklarını, günahların şahıslar tarafından affedilebileceğini kabul etmez. Bu hususta Yahudilere hitaben şöyle buyrulmaktadır: "Yahudiler, "Ateş bize sadece sayılı günler dokunacaktır" derler. De ki böyle olacağına dair Allah'tan bir söz mü aldınız..." [69] Ayetinden bütün insanların Allah katında eşit derecede sorumlu olduğu ve Allah'ın herkesi eşit yargılayacağını anlamaktayız.

İslâm, insanın bir başkasının yaptığından, gücünün yetmediğinden sorumlu olmadığını kabul eder. Kişinin sorumlu olabilmesi için olgunluk yaşında ve aklının başında olmasını şart koşar. Kişi kendi hür iradesi ile isteyerek yaptığı işlerden sorumludur. Dileme ve tercih etme insana aittir. İşin varlık âlemine çıkması ise Allah'ın yaratması iledir. İnsan o işin meydana gelmesine sebep olan irade etme ve bunun sonucu olarak o amele meyletmekten sorumludur: Ayrıca Allah, unutarak, bilmeyerek, uykuda uyuyup kalmak suretiyle meydana gelen günahlardan da insanı sorumlu tutmamaktadır.

İslâm, insanın günah işlemesiyle sonuna kadar kötü kalacağını kabul etmez. İnsanın günahının affedilmesini başkalarının tasarrufuna bırakmaz. Kulun Allah'a tövbe etmesi, her yerde, her zaman mümkündür. "*Allah kullarının tövbelerini kabul eder ve yaptıkları günahları bağışlar*"[70] Hz. Peygamber (s.a.s.) de insanları tövbe etmeye teşvik etmiştir: "Bütün insanlar hatalıdır; hatalı insanların Allah katında en makbul olanları tövbe edenleridir." Bu hadiste hata işlemenin insanın doğasında olduğu ve bunun telafi edilebileceği vurgulanmakla beraber, tövbe etmenin insanı yeniden yücelteceği ima edilmektedir.

Kur'an'da günah kalbin kirlenmesi ve paslanmasına yol açmasından bahsedilir.[71]Günahlarda ısrar etmek, hakkın aynası olmak için yaratılan iman yeri olan kalbi karartır. Allah günahı işledikten sonra ondan tamamen vazgeçtiğinde

---

[68]Ekrem Sarıkçıoğlu, "*Türkiye Presbiteryen Kilisesinin Diyaloga Bakışı*", Dinler Tarihi Araştırmaları-III , 2000 Yılında Hıristiyanlık, Ankara 2002,s.280-281.
[69] Bakara, s. 80.
[70] Şûrâ, 25.
[71] Mutaffifin, 14.

insanı affedeceğini bildirmiştir. Fakat aynı günahı defalarca tekrar tekrar işlemek insanın kendisine olan saygısını da yok edeceği için kabul edilmeyen bir tutumdur.

"Kur'an sorumluluk ve ceza açısından günahları kebâîr ve sağîr diye iki kısma esas sınıfa ayırmaktadır: *Büyük* ve *küçük* günahlar. Bu iki sınıfın ayrıntılı listelerini hiçbir yerde vermemekle birlikte, Kur'an hangi günahların hangi sınıfta yer aldığına ilişkin yeterli açıklama yapmaktadır. Genel olarak, Kur'an ve sünnet tarafından açık bir biçimde beyan edilen; ya bu dünyada ya da ahirette ya da her ikisinde birlikte büyük cezayla tehdit edilen günahlar ve İslamiyet'in açıkça hiçe sayılması veya dini bir emrin sıkılmadan ihlal edilmesi büyük günahlar, diğer günahlı fiiller ise küçük günahlar olmaktadır."[72]

Kur'an'da Günah Kavramını Karşılayan Kelimelerin Semantik Tahlilleri

Allah'ın buyruklarına karşı gelmek demek olan günah Kur'ân-ı Kerim'de bir tek değil de bir kök ve çok sözcük ile ifade edilmiştir[73] Kur'an'ın günah kavramını ifade etmek için kullandığı kelime ve deyimlerin ortak yanı bütünden ayrılış, kaos, karanlık, kötüye ve çirkine yenik düşmektir.[74]

Günahı ifade etmek için farklı sözcüklerin kullanılması, günahın farklı boyutlarına vurgu yapma amacını gütmektedir. Sadık Kılıç, "Günahı gösteren kelimeler ve tahlilleri" başlığı altında 23 terime yer vermiştir. S. Kılıç, bu terimleri sırasıyla açıklamadan önce şu genel değerlendirmeyi yapmıştır:

"Bu başlık altında, aralarında bazı noktalarda varolan ayrılığa rağmen, ince bir mana irtibatıyla bir doku teşkil eden ve işleniş, oluş veya bitiş halinde bu durumu bize şifreleyen kelimeler incelenecektir. Başka bir ifadeyle nev' ve oluş halinde günahı gösteren kelimeler. Yine şunu belirtmekte yarar vardır ki, kelimelerin tertibi izafî çıkış noktalı olup bu genel perspektife göre manası daha kuvvetli olandan, daha alt seviyedekilere doğru olmak üzere seçilmiştir.[75]" 23 kök ve terim sırasıyla şöyle yer almaktadır: "*İsm, zenb, hata, dalle, zalame, sâe, ecreme, tağa, gavâ, fesaka,*

[72]Muntasır Mir, *Kur'ani Terimler Ve Kavramlar Sözlüğü,* İstanbul, 1996., s.38; Ayrıca konuyla ilgili bkz. Izutsu, *İslam Düşüncesinde İman Kavramı*, s.49-55, Gazalî, Ebû Hamid, *İhyâü Ulumi'd-Dîn,* Kahire 1992 IV, s.30-41, Cihad Tunç, *"Kelam İlminde Büyük Günah Meselesi",* A.Ü.İ.F. Dergisi, XXIII, Ankara 1978.
[73] Akdemir, s. 20.
[74] Öztürk, s.20.
[75] Kılıç, s.122.

habuse, cenefe, fâhişe, hûb, hıns, şatata, fucûr, fesâd, isrâf, zeyg, râne, kavse ve Nâkibûn.[76]" Kılıç, bu sıralamada, kök ve sözcükleri bir arada zikretmektedir. Biz, bu sıralamanın, çok geniş olduğunu düşünüyoruz. Nitekim Yaşar Nuri Öztürk de konuyla ilgili araştırmasında, bu terimlerin sayısını 13' e indirmiştir: *Seyyie, münker, isyan, fahşa, zenb, fısk, vizr, şikak, habis, şekavet, cürüm, risc, fücûr*…[77] Biz, burada, günah ile doğrudan ilgili sekiz kök ve bu kökten çıkan isimler üzerinde yoğunlaşmak ve bu köklerin semantik tahlillerini yapmak istiyoruz. Ele alacağımız kökler önem sırasına göre şöyledir: "*ESM, ZNB, HTA, CRM, SYE, VZR, FCR, FHŞ*… Şimdi bu kavramları kısaca açıklayalım.

İsm : ***ثم****/Esime kökü,* Kur'ân-ı Kerimde 38 kez geçen bu kök, "günah işlemek" anlamında kullanılmıştır. Kök, çekimli fiil olarak, hiç kullanılmamıştır. Art-süremli bir inceleme açıkça göstermektedir ki, kök, geçmişten günümüze dek, anlamını korumuştur. [78]

Bu sözcüğün temel anlamı ile alakalı olarak değişik ilim adamları tarafından değişik görüşler öne sürülmüş bulunmaktadır. Görüşlerin çeşitliliği, bu sözcüğün kesin bir tanımının neredeyse imkânsız olduğuna kanıt niteliğindedir.[79]

Rasulullah'ın şu hadisi bize ism hakkında fikir vermesi bakımından önemlidir. "İsm, göğsünde yerleşip sıkıntı veren ve insanların bilmesini istemediğin şeydir" [80]

Kökün masdar olarak kullanılışına örnek olması bakımından şu ayeti gösterebiliriz: "*Açık yada gizli, günahın (her türlüsünden) uzak durun; çünkü günah işleyenler, işlemiş oldukları günahlardan dolayı cezalandırılacaklardır*[81]"

Açıkça görülmektedir ki, ism sözcüğü, "zâhir" ve "bâtın" sözcükleri ile birlikte gelmiştir. Müfessirler, bu iki sözcükten kasdolunanın, açıkça ve gizlice suç işlemek olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte bazı müfessirler, ayetin açıkça ve gizlice işlenen zinaya işaret ettiğini söylemişlerdir. Eski dönem müfessirlerinden olan Süddî ayetle ilgili şu açıklamada bulunmaktadır: "Açık günahtan maksat, fahişlerle zina etmek, gizli günahtan maksat ise dost ve metresle zina etmektir."[82] Kanaatimizce,

---

[76] Söz konusu 23 kök, terim ve tahlilleri ile ilgili olarak geniş bilgi için bkz. Kılıç, s.122–169.
[77] Öztürk, s.33.
[78] Akdemir, s. 34.
[79] Izutsu, s. 319-320.
[80] Muhammed B. İsmail Aclunî, *Keşfü'l-Hafâ Ve Müzîlü'l-İlbâs,* Beyrut 1988. s.336.
[81] En'âm, 120.
[82] Akdemir, s. 35 Daha geniş bilgi için bkz. Muhammed Alî es-Sabunî, *Safvetu't-Tefâsir*, , çev: Sadreddin Gümüş, Nedim Yılmaz, *Tefsirlerin Özü*, İstanbul, 1990, II, 242.

ayeti zina ile sınırlamaya çalışmak doğru bir yaklaşım değildir; çünkü ayet umum ifade etmektedir. Bize göre ayet, günahın içsel ve dışşal süreçlerine işaret etmektedir. Yapılan eylemler insanın iç dünyasında sıkıntıya neden oluyorsa, bu, o kişinin kişisel gelişimine veya ruhsal bütünlüğüne aykırı bir davranıştır. Ruhun içselleştiremediği ve kendisine aykırı olarak gördüğü davranış karşısında tepki göstermesi doğaldır. İsm kavramı bu bağlamda ruhsal bütünlüğe aykırı bir davranışı ifade etmektedir.

Zenb: Günaha direkt olarak işaret eden bir diğer kelime de zenb kelimesidir. Günah, hata, kötü iş, itaatsizlik gibi manalara gelen kelime, ma'sıye, curm veya ism'in sinonimi ise de, bu sonuncudan ayrılır. Zira yukarıda da belirttiğimiz gibi, zenb kasdi ve gayrı kasdi günahları gösterirken, ism sadece ihtiyari günahları gösterir.[83] Kuran, bu sözcüğe 39 ayette yer vermektedir.

"[ذنب الدابة] (hayvan kuyruğu) ifadesinin anlamı meşhurdur[84]. Bununla geride kalma ve rezillik kastedilir. Bu anlamda olmak üzere [هم أذناب القوم] (onlar bu kavmin rezil insanlarıdır) ifadesi kullanılmaktadır.[85] "Masdar olarak kullanılan zenb ise, kuyruğundan yakalamak demektir. Kötülük ve utanç verici işler yapan kişiyi yakalamak anlamında da kullanılan zenb zamanla, yakalanmayı ayıplamayı, geri itilmeyi gerektirecek fiilleri için kullanılmaya başlandı. O halde zenb, insanın kazandığı mertebe ve yürüdüğü tekâmül yolundan geriye çekilmesini veya bu yolda geri kalmasını icap ettiren fiil ve davranıştır."[86]

Birinci derecede Allah'a karşı işlenilen günahları gösterirken, *itaatsizlik ve küfür* manalarına gelir. Öte yandan bu kelime, başka bir delalet sahası olarak diğer bazı kötü fiilleri gösterir.26/14'de kelime cana kıymayı (katl) veya cana kıyma suçunun günahını gösterirken, 12/29'da ise zinaya işaret etmekte olup, şehevi ihtiras ve bu uğurda bir buhtanda bulunmayı bize ifade etmektedir.[87] Yusuf'un kardeşlerinin ona yapıkları kıskançlığa oturan kötülük de zenb'le ifade edilir.[88] 81/8-9'da ise cahiliye toplumundan bize bir kesit sunan kelime sebepsiz bir cana kıymaya delalet

[83] Kılıç, s.126.
[84]Er-Râgıp El-İsfehânî [H. 465], *Müfredât-U Elfâzu'l-Kur'ân*, Nşr. Safvân Adnân Dâvûdî, Dâru'l-Kalem, Dimeşk, 1992.s.331; Öztürk, s.45.
[85] İsfehani, s.331.
[86] Öztürk, s. 45.
[87]Kılıç, s.126-127
[88] Öztürk, s. 46.

eder.[89]Bu bağlamda, zenbin en korkuncu, Arapların kız çocuklarını diri diri gömmeleridir. (Tekvir, 8-9)[90] Ayrıca buradaki zenb kelimesinin arkasında cahiliye Arabının ruhi ve psikolojik bazı değerlerini yakalamak da mümkündür.[91]

Nebilerin sürçmeleri de zenb olarak anılmaktadır. Mesela Hz Musa'nın bir Mısırlıyı yanlışlıkla öldürmesi zenb olarak geçiyor.[92] Hz. Peygamber'in sürçmelerine de zenb deniyor. [93]

Genel anlamda baktığımızda bir zenb kelimesi tekamül halinde olan bireyin tekamülünü sonlandıracak bir davranış ya da davranışlarda bulunmasını ifade etmektedir. Gelişim halinde olan bireylerin bunu sürdürmemeleri, yaratanın yetenekli olarak yarattığı insanların bu yeteneklerini icra etmemeleri, yaratıcılıkları güçlü olan insanların üretimde bulunmamaları vb. zenb kavramı içerisinde değerlendirilebilir. Zamanı iyi ve etkili kullanmamak da bir tür zenbdir. Zenb kısaca eksik yaşamak olarak karşılanabilir.

Hata: Lügatlerin beyanına göre hata', kasıtlı olarak kötü fiile yönelmektir. Bir kimse isteyerek ve dileyerek günah işlerse buna hatı'e denilir. Bu kökten gelen hatı' kasıtlı günah işleyendir. Rubai mezid olan ahTa'a ise, kasıt ve amd olmaksızın hata yapmayı gösterir ki bu anlamda esabe'nin zıddıdır. Sami diller grubuna mensup olan İbranca ve Süryanca'da da aynı manayı bulmaktayız. Mesela İbranca'da hata kelimesi hata etmek, kusur işlemek, günah işlemek fikirlerini ifade ederken, Süryanca'daki hata sözcüğü günahkârı göstermektedir.[94]

Bu sözcük çeşitli anlamlara gelen eşadlı bir sözcüktür. Hem kasıtlı hem de kasıtsız olarak yapılan suçlar kastedilebilmektedir.[95]Kullanılış formlarından hatı', dini yaşayışta hedefi şaşıran bilerek ve isteyerek yanlışı seçen, kötü bir yola düşen ve kısaca haramı işleyeni gösterir. Böyle bir günah Allah'a olduğu kadar insanlara karşı yapılan haksız davranışı da gösterir. (12/97) Ayrıca kelime *nesille alakalı* kılınarak bu yoldaki en kötü davranışa -zina- işaret eder. (12/29)Hatı'e deyimi ise, hata, itaatsizlik, tecziye edilebilir günah, kasdi suç işleme, hatta küfür anlamlarına

[89] Kılıç, s. 126-127.
[90] Öztürk, s.46.
[91] Kılıç, s. 126-127.
[92] Şuara, 14.
[93] Muhammed,19; Feth, 2.
[94] Kılıç, s. 128.
[95] İsfehani, s.288

gelebilirken, ekseriye günahkâr olan, ama bazen iyilik etmesine rağmen çoğunlukla haris olan kimse için kullanılır.[96]

İnsanlar zaman zaman bilmeden ya da bilerek hata yapabilmektedirler. Yapılan hataların kişide meydana getirdiği sarsıntılar eğer, hayatı bir üst basamağa taşıyabilmişse eğer o zaman o hata bir zarar olmaktan çıkabilir. Yani bazen deneyimlerimizin doğruluğunu yaşanılan anda kestiremeyiz. Yaşandıktan sonra o deneyimin hata olup olmadığını kavrayabiliriz. Bunu ise yaşandıktan sonra olaylara gösterdiğimiz tepkiler belirler. Deneyimlerimiz sonucunda daha sağlıklı ve güçlü bir başlangıç yapabiliyorsak, bakış açımız gelişmiş, vizyonumuz açımlanmışsa o deneyim hatalı değildir. Yukarıda saydığımız olumlu gelişmelerin aksi gerçekleşiyorsa hata yapılmış demektir. Hata farkındalık kazandırmayan eylemlerimizdir.

Cürüm: Lugattaki temel anlamı, *kesmek*tir. Hurmayı veya ağacın meyvesini koparıp devşirmek *c-r-m* köküyle ifade edilir. *C-r-m* kökü, *kesb* (kazanma) anlamına da gelir.[97] Ancak kötü ve çirkin kazanımlar ve ameller için kullanılır. Güzel ve takdir edilecek bir tarzda gerçekleşen elde edişler ve ameller için hiç kullanılmaz. Bununla ilişkili bir anlamı da günah ve cinayet işlemektir.[98] Cürmün özünde haksızlık, iyiye güzele ters davranış yatar.[99]

Bu bağlamda mücrim, vahiyle ve ilâhî mesajla bağını ve ilgisini kesip koparan ve dini vecibelerden uzaklaştığından ötürü çirkin davranışları, amelleri, kısaca günahları işleyen kişidir. Bu kopuş ve menfi amel kapsamına kişinin takvadan ayrılması girer. Bir müslümanın, inkârcıların aleyhine bile olsa adaletten ve itidalden ayrılması bir cürümdür. Yine kâfirlerin, peygamberlere karşı çıkışları ve inkâr mücadeleleri icram kapsamındadır.[100] Cürm öyle büyük ve tehlikeli bir kopuş ve kötü ameldir ki neticesi cehennem azabıyla cezalandırılmaktır. *"...Onlara mutlaka ateş vardır."*[101] âyetinde sanki "O kendisi için ateş kazanmıştır." demek istemektedir.

---

[96] Kılıç, s. 129-130.
[97] Ahmed B. Zekeriyya İbn Fâris, *Mucemü Mekâyisi'l-Luğa,* I Mısır 1969(crm md.) I, 445; Muhammed b. Ya'kub Feyrûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-muhît,* (crm md.) Beyrut 1996 s. 1405; Askerî, Ebû Hilal, *Kitabu'l-Furûk,* Trablus Lübnan, 1994 s. 256
[98] İsfehani s. 192; Şihabuddin Mahmûd Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî Fî Tefsîri'l-Kur'ani'l-Azîm Ve's-Seb'i'l-Mesânî,* Beyrut 1997. VIII, 177.
[99] Öztürk, s.58; Kılıç, s. 141.
[100] Mâide, 2, 8; Hûd, 89.
[101] Nahl, 62.

Cürme reva görülen cezalar son derece ağırdır. Mücrimlerin böylesine korkunç azap ve tehditlere maruz kalmaları şaşırtıcı değildir. Kur'an, en nefret ettiği kötülüklerin büyük bir kısmını mücrimlere izafe etmektedir. Bunlar Allah'a iftira (Hud, 35; Yunus, 17), haktan nefret, haksızlığa destek (Enfal, 8; Yunus,82) kibirlenmek suretiyle azmak (A'raf, 133; Yunus 75; Cas,ye, 31) servet ve refahla şımarmak (Hud,116) vardır.[102]

Kur'an-ı Kerim'de mücrim kelimesi, cehennemle cezalandırılmayı ve ebedî olarak cehennemde kalışı anlatan bir simgedir. Bir ayette, *"Devenin iğne deliğinden geçmesi ne kadar muhal ise, onların da cennete girmesi o kadar muhaldir.*[103]" buyrulmaktadır. Mücrim kelimesinin geçtiği ayetlere ve siyakına bakıldığında ekseriyetle kıyamet, âhiret, hesap ve cezalandırma gibi unsurlarla beraber zikredilmektedir. Diğer bir deyişle yargı ifadelerinde ve yargılama tablolarında geçmektedir. Âhiretle ve yargılamayla ilgili siyaklarda kâfirden ziyade mücrim kelimesi geçmekte denebilir. Bu durum mücrim kelimesinin *kâfir* kelimesiyle iç içeliğini gösterir. Hesaba çekme ifade eden yerlerde mücrim kelimesine, suçlu anlamı verilmesi daha uygundur. Bu halde olan kâfir, fasık veya zalim olmasının ötesinde yargılanıp suçlu hükmü giyen kişidir. Ancak geçtiği bütün yerlerde böyle bir bağlama sahip değildir. Bu takdir de ise, günahkâr şeklinde anlam verilmesi uygundur.

Seyyie: Kökü sa'e olan kelimenin Kur'an-ı Kerimde en fazla kullanılan formu seyyi' genel anlamıyla kötü, şer, fena, menfur; seyyi'e (ç.seyyi'at)kötü fiil itaatsizlik fiili kusur, tecziyesi gereken bir günah manalarına gelmektedir. Kur'an'daki yer ve mevkiine göreyse ukubet, ceza (13/6; 16/34; 27/46; 40/9; 45/33); küfür (2/81) şirk (10/103;29/4; küçük günahlar 3/193) gibi anlamlara gelir. Şu hususu hemen belirtelim ki seyyie genel kullanılışıyla bu sonuncu anlamı gösterir.[104]

Seyyie'nin Kur'an-ı Kerim'in günah esprisini ifade eden en geniş çerçeveli kavram olduğu söylenilebilir. Seyyie (çoğulu; seyyiat), su, sua, sev'e,(çoğulu; sev'at), musi' (seyyie işleyen) gibi isim şekillerinin hepsi aynı anlamdadır. Seyyienin kökü olan sev' veya su', türevleriyle birlikte yaklaşık 160 yerde kullanılmaktadır.[105]

---

[102] Öztürk, s.59.
[103] A'raf, 40.
[104] Kılıç, s.139-134.
[105] Öztürk, s. 38.

Dünyevi, uhrevi, psikolojik, bedensel, dış dünyaya ait, malda ve şanda çıkan zarar ve sevdiklerinin kaybedilmesi gibi insanı kederlendiren şeylerin tümüne sû' denir. Seva'(kötülük) şeklinde çirkin olan her şey bununla ifade edilmektedir ve bundan dolayı husn sözcüğünün karşıtı olarak görülmüştür.[106]

Seyyie ve hasene dinin tespitleriyle sınırlı değildir. Ama onlar, insanın sübjektif tespitleriyle de sınırlandırılamaz. Kur'an bu iki kavramın mutlak ve rölatif yanları olduğunu bize gösteriyor. Vahyin ve aklın çirkin ve güzel gösterdikleri mutlak kutuptakiler, insanın tespitlerine bırakılanlar ise rölatif kutuptakilerdir. Rölatif kutupta yer alan seyyie ve hasene sürekli değişir. Zamana ve mekâna göre yeni tanımlar ve boyutlar kazanır. Kur'an bu rölatif çirkini karşılamak için de maruf deyimini kullanır.[107]

Seyyieler büyük günahları içine almakla beraber her türlü günahı içine alacak bir özelliğe sahiptir. Fakat bazı ayet-i kerimelerde, 'seyyieler' küçük günahlar olarak da sunulmaktadır. [108]

Vizr: Dağda kendisine sığınılan sığınak, oyuk, kovuk demektir.[109] Sözcük dağın ağırlığına bir benzetme olarak ağırlık anlamında kullanılmaktadır. Nasıl o ağırlık anlamında kullanılıyorsa aynı zamanda günah anlamında da kullanılır.[110]

Vizr ve türevleri Kur'an'da 20 küsur yerde geçer. Vizr, vezr ile aynı kökten olup günah, yük borç anlamında kullanılır. Kur'an bu kelimeyi aynı anlamlarda, bazen de sorumluluk anlamında kullanır:[111] "*Senin gönlünü açmadık mı? Belini büken yükünü senden alıp atmadık mı?*"[112] ayetinde Rasulullah'a atfedilen vizr sorumluluk anlamındadır.

Kur'an günah ve sorumluluk konusunun en önemli prensiplerinden bir kısmını kullanarak sunmaktadır. Bu prensiplerin başında gelen ve Kur'an tarafından aynı ifadeyle birkaç yerde tekrarlanan evrensel ilke yüce Allah'ın şu sözüdür: *Kendi (günah) yükünü taşıyan hiç kimse, bir başkasının (günah) yükünü taşımaz*." (Enâm, 164);[113] yani taşınan şeyin diğer kimseden tamamen gideceği şekilde başkasının

[106] İsfehani, s. 441.
[107] Öztürk, s. 40.
[108] Ali Ünal, *Kur'an'da Temel Kavramlar*, İstanbul, 1986, s. 335.
[109] Isfehani, s. 867, Öztürk, s.49.
[110] İsfehani, s. 867-868.
[111] Öztürk, s. 49.
[112] İnşirâh, 13.
[113] Öztürk, s. 49.

yükünü yüklenmez.[114]Ancak Kur'an başkalarını günaha kötülüğe itenlerin, günahın faillerinin suçlarına ortak olduklarını da yaradılış kanunu olarak tespit eder; Hz. Peygamber bu ilkeyi açıklarken şöyle diyor: "*Kötü bir yol açan kişi hem kendi kötülüğünü hem de o yoldan gidenlerin vizrini yüklenecektir*."[115]

Sözcüğün semantik yapısına baktığımızda ve ayet ve hadislerde kullanılışına baktığımızda 'göğsüne ağırlık veren yük' anlamına geldiği görülmektedir. Bir durum her insanda farklı tesirler uyandırabilmektedir. Yani bir insana çok ağır gelen bir şey başka bir insana ağır gelmeyebilir. Bu durum her bireyin kendine özgü olmasını, özgünlüğünü göstermektedir. Dolayısıyla her insan kendi içinde duyduğu ağırlık oranında hatalı davranmıştır denilebilir.

Fücur: Bir şeyi çok geniş bir biçimde yarmak, yarıp parçalamak demektir.[116] "Fucûr"un dildeki temel anlamı bir şeyi genişçe *yarmak* ve yırtmaktır. Su bendinde büyük bir yarık ve delik açmak ve bu büyük delikten suyun sökün edip akması, *f-c-r* köküyle ifade edilir.[117] Zamanla, bu temel anlam gelişmiş, şafak sökmesine fecr denilmiştir. Zira gecenin karanlığı, sabahın aydınlığıyla yırtılmıştır. Güneş ışıkları sökün etmeye etrafı, aydınlatmaya başlamıştır. Yine bu gelişme çerçevesinde "fecr" mastarı, kişinin haktan saparak günahlara dalması manasını kazanmıştır. İnsanın günahlara aşırı derecede dalması ve onda ısrarı, suyun aşırı ve çok bir şekilde yarılan yerden fışkırıp akmasına benzetilmiştir. Bundan dolayı fucûr (fâcir) kelimesiyle küçük günahlardan ziyade büyük günahları sıklıkla yapmak ve işleyen eden kişiler isimlendirilir.[118]

*Fucûr*un esas dinî manası, diyanet veya dindarlık perdesinin yırtılmasıdır[119.] Rağıb el-İsfehânî'nin bu kapsamlı tanımını açarsak, fucûr, fıtrat-ı selimin, günahlarla ifsat edilmesi, fıtrat atmosferinin işlenen cürümlerle yırtılması ve parçalanmasıdır. Yahut kişinin, tevhidden inkâr ve şirke meyletmesi, özellikle günahlara dalması ve bunlarda ısrar etmesidir.[120]

---

[114] İsfehani, s. 867.
[115] Öztürk, s. 50.
[116] İsfehani, s. 625; Öztürk, s. 62.
[117] İbn Fâris, Mekâyisü'l-lüğa, (fcr md.), IV; 475, İsmail B. Hammad Cevherî, *Es-Sıhâh, Tâcü'lluğa Ve Sıhâhü'l-Arabiyye,* (fcr md.), Beyrut 1990. II, 778; Askerî, s. 254.
[118] Muhammed B. Mükerrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab,* Beyrut 1990 (fcr md.); Askerî, 254; Halîl Ebû Ûde, *Et-Tatavvuru'd-Delâlî Beyne Luğati'ş-Şi'ri Ve Luğati'l-Kur'an,* Ürdün 1985, s. 317-318.
[119] İsfehani s. 626.
[120] Ebû Ude, s. 318.

Fucûr teriminin zıddı, takvâ ve birr kelimeleridir: "*Biz hiç müttakîlerle, fâcirlere aynı muameleyi yapar mıyız*?[121]" Bu ayette geçen "füccâr" kelimesi, bu ve buna benzer ayetlerin siyaklarına bakıldığında anlaşılacağı üzere "kâfir" anlamındadır.[122] Kur'an'da, Fucûr, fâcir ve füccâr kelimeleri devamlı surette, ya zıtlarıyla, ya da müteradifleriyle beraber geçmektedir. F-c-r kökü, bir ayette, "...fâciran keffâran[123]" şeklinde tekil, bir başka âyette ise, "...el-keferatü'l-fecera[124] " şeklinde çoğul kalıbında ve her ikisinde de küfür kelimesiyle beraber geçmektedir. Nitekim Izutsu, fâcir kavramının kâfir ile anlamdaş olduğunu hattâ bazı âyetlerde kâfir yerinde kullanıldığını belirtir.[125]

Hatalı davranmakta ısrar eden kişiler bu kavramla ifade edilmiştir. Kendilerine vermiş oldukları sözü tutmayan, sürekli aynı hatayı tekrar eden insanlar özlerine aykırı davranmış ve öz saygılarını kaybetmişlerdir. Dolayısıyla bu kimselerin iç dünyalarında bir parçalanma söz konusu olmuştur. Benlik saygısını kaybetmiş olan insanlar için kullanılabilecek 'parçalanmışlık' ifadesi fücur kelimesinin yerine kullanılabilir.

Fahşâ: FeHûşe maddesinden iştikak etmiş olan fahişe ile beraber iki form daha görülür: fevâhiş fahşâ'…Esas anlamı bir şeyin haddi aşması iken, Kur'an'da ahlaki bir alana dâhil olarak en çirkin fiil ve sözlere isim olarak verilmiştir.[126] Nitekim İsfehani'de [**الفحش**], [**الفحشاء**] ve [**الفاحشة**] sözcükleri "Fiil ve sözlerden en çirkinlerine denir." şeklinde ifade etmiştir.[127] Elmalının "haddi aşmış, çok çirkin edepsizlik" diye tanımladığı fahşa ve fahişe,[128] (kötülük, ahlaksızlık) genellikle zina suçu hakkında kullanılır. Hatta çoğunlukla bir tür özel günahı (cinsi hayatla ilgili) delâlete hasrolunmuştur. Bilhassa nesil ile ilgili kaideleri çiğnemek kast olunmuştur."...*Gizli ve açık kötülüklere yaklaşmayın*!.." (En'âm 151) [129] Fahşanın hem zahirisi (görüneni, dışta olanı) vardır, hem batınisi(içte olanı, görünmeyeni). Allah, bunların ikisinden

[121] Sâd, 28.
[122] Muhammed B. Cerîr Taberî, *Câmiu'l-Beyân An Te'vili Âyi'l-Kur'an,* Beyrut 1995. XXIII, 181, XXX, 110-111.
[123] Nuh, 27.
[124] Abese, 42.
[125] Izutsu, s. 219.
[126] Kılıç, s. 154.
[127] İsfehahi, s. 626.
[128] Öztürk, s. 44.
[129] Cedid, sfz; Kılıç, s. 154.

de insanın uzak durmasını istemektedir. Allah bunların ikisini de haram kılmış ve ikisi için de "yaklaşmayın" (En'am, 151; A'raf, 33) emrini vermiştir.[130]

İnsan beden ve ruhtan oluşan komleks bir varlıktır. İnsanın bedeninde gerçekleşen bir değişim ruhuna, ruhunda gerçekleşen bir değişim ise bedenine yansır. Bir kişinin bedenine yaptığı bir kötülük, o kişinin kendi kendisine saygı duymaması, kendinden utanmamasının neticesidir. Bu ise büyük bir değer olan insan için çok olumsuz bir gelişmedir. Fahşa kelimesi genellikle insanın kendi benliğine saygısını yitirmesi neticesinde ortaya çıkan durumların karşılığı olarak kullanılmıştır. Yani fahşa kendi kendinden utanmama, kendine saygı duymamayı ifade etmektedir.

[130] Öztürk, s. 44.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNSANI GÜNAHA SEVKEDEN FAKTÖRLER VE GÜNAHKÂRLIĞIN PSİKOLOJİK ETKİLERİ

1-İNSANIN DOĞASI VE ZAAFLARI

İnsan kendi kendine hiçbir sebep yokken hata yapmaz... O hem biyolojik hem psişik hem de sosyal bir varlıktır ve insanın bu yönleri onun üzerinde çeşitli yoğunluklarda etkili olmaktadır. İnsanı ruhen tanımak şüphesiz onun psikolojik zaaflarını tanıma noktasında olur.[131] İnsanın psikolojik zaaflarını incelemek aynı zamanda insanı günaha yönelten sebepler konusunda da bize ışık tutacağı kanaatindeyiz.

Son dönemlerde batı dünyasında, insanın iç âlemi, davranışlarına temel teşkil eden fenomenleri keşfetmeye çalışan bir davranış bilimi olan psikoloji oluşturulmuş, bununla insanın zengin dünyası anlaşılmaya çalışılmaktadır.[132]

Oysa insanın iç dünyasında, daha derin keşifleri mümkün hale getirecek, aynı zamanda her parçasını bütüne göre etüd etmeyi sağlayacak bir ilmi gerçekleştirmek için, bir süre mekanik terakkiden, hatta bir ölçüde klasik tıp ve varlığımızın tamamen maddi olan görünüşünden ayırmamız gerekmektedir.[133] Bu konuda yönelmemiz gereken asıl kaynak insanı her boyutuyla tanıyan ve zaten onu yaratan yaratıcıdır. Allah'ın yarattığı insanı iç dünyasını psikolojik yönelişlerini, hayallerini ortaya koyduğu şekilde öğrenmek bizi daha sağlıklı sonuçlara götürecektir.[134]

Bizim burada ulaşmak istediğimiz husus insanın mutluluğudur. "Kendini tanıma ise mutluluğun bir yasasıdır."[135] İnsanın sorumluluğunu tam olarak yerine getirebilmesi, dünya ahiret yaşantısının mutluluğunu, ruhsal dinginliğini elde etmesi, kendisini ve zaaflarını tanımasına bağlıdır. İnsanı en iyi tanıma ise onu potansiyel

---

[131] Aydın, s. 81.
[132] Aydın, s.18-20
[133] Alexis Carrel, İnsan Denen Meçhul, (Terc: Refik Özdek), İstanbul 1973, s. 61.
[134] Bayraklı Bayraktar, İslam'da Eğitim, 3. Bsk., İstanbul 1983, s. 103.
[135] Alfred Adler, İnsan Tabiatını Tanıma, (çev. Ayda Yörükan), Mart 2003, İstanbul, s.15.

bütün faaliyetleriyle tanımaktır. Bu açıdan insana bakıldığında, bazılarının hadis olarak kabul ettiği "Kendini nefsini bilen, Rabbini bilir." sözünü beşer aklının ifade ettiği en doğru yol olarak kabul edilebilir.[136] O halde insanın zaafları ve güçlü olduğu noktalarını tanıması mutlu olabilmesi için önemlidir.

Araştırmamızda ele aldığımız günah kavramı ve günah fiili, insanın tabiatını incelemeyi ve zaaflarının neler olduğu konusunu araştırmayı zorunlu kılmıştır. Ayetlerde yasaklanan ve günah olarak tanımını verdiğimiz, daha sonra semantik incelemelerimiz sırasında da gördüğümüz davranışlar, insanın içinde bulunan potansiyel zaaflardan kaynaklanmaktadır.

Dilimizde zaaf olarak telaffuz edilen bu kelimenin aslı Arapçadaki *du'f*'tan almıştır. Çoğulu eda'f olan zaaf, kuvvetliliğin zıddı zayıflık ve iktidarsızlık dermansızlık anlamını ifade etmektedir. Türkçede kullanılan zaafta bu kökten alınmıştır ve zayıflık, kuvvetsizlik, dermansızlık, mecalsiz olmak demektir.

"...insan zayıf yaratılmıştır." ayetinde geçen *daif* kelimesi insanın zayıf bir varlık olduğunu ve hevasına meyleden veya ihtiyacı çok olan bir varlık olduğunu ifade etmektedir.[137] İnsanın zayıflığı hem biyolojik hem de psikolojiktir. Biyolojik olarak insan bir mikroba karşı dayanıklılık edemezken, psikolojik olarak ruhunda esen fırtınalara karşı bir dayanıklılık gösterememekte, motiv ve komplekslerin etkisinde kalmaktadır.[138]

Öznur Özdoğan insan doğasını açıklarken Maslow'un görüşlerini şöyle aktarıyor: "insanların zayıflıkları ve korkuları üzerinde çalışan dinamik psikoloji ve psikopatoloji, devasa zengin ve aydınlatıcı bilgi dağarcığı oluşturmuş. İnsanların neden yanlış şeyler yaptığı neden kendi mutsuzluk ve yıkımlarını yarattığı, neden sapık ve hasta insanların olduğu konusunda artık pek çok şey biliyoruz. Bunun sonucunda da insandaki kötülüklerin tümüyle olmasa da büyük oranda zayıflık ve bilgisizlikten kaynaklandığını, bağışlanabilir, anlaşılabilir ve aynı zamanda iyileşebilir olduğunu kavradık."[139] Bu açıklamalar insanın çeşitli etkenlerden dolayı zayıf bir tabiata sahip olabildiğini desteklemektedir.

---

[136] Aydın, s.19-20.
[137] Aydın, s. 23, 25; Kılıç, s. 268.
[138] Aydın, s. 40.
[139] Öznur Özdoğan, *İsimsiz Hayatlar*, Ankara, 2005, s.50. Daha geniş bilgi için bkz. Abraham Maslow, *İnsan Olmanın Psikolojisi*, Çev. Okan Gündüz, İstanbul 2001, s.37

İnsanın bu iç dünyası ile ilgili yorumlarıyla beraber insanın özündeki özellikleri yine Özdoğan Maslow'dan şöyle aktarıyor:

1.“ Her birimizin biyolojik bir temele dayanan, bir dereceye kadar “doğal” esas verili ve sözcüğün dar anlamıyla değiştirilemez ya da değişmez bir içsel doğası vardır.

2. İçsel doğanın bilimsel açıdan incelenmesi ve keşfedilmesi mümkündür.

3.Her birey, bir bölümü kendine özgü, bir bölümü de tüm insanlıkla ortak bir içsel doğaya sahiptir.

4. Elimizdeki bilgilerin ışığında bu içsel doğanın, temelde ya da zorunlu olarak kötü olmadığını söyleyebiliriz. Temel gereksinimler (yaşamaya; güvenliğe; ait olmaya ve şevkate; saygıya ve özsaygıya; kendini gerçekleştirmeye duyulan temel insani duygu ve yetenekler ilk başta ya “nötr, pre- moral” ya da yapıcı nitelikleri ile “iyi” dirler. Yıkıcılık, sadizm, gaddarlık, kin, nefret vb. insanın temel özellikleri olmayıp, gereksinim, duygu ve yeteneklerin engellenmesine karşı duyulan şiddet eğilimi tepkilerdir. Öfke kendi içinde kötü değildir; korku, tembellik hatta bilgisizlik de… Bunlar elbette kötü davranışlara yol açabilirler, ama bu da zorunlu değildir. İnsan doğası asla düşünüldüğü kadar kötü değildir.

5 İçsel doğamız kötü değil, tersine iyi yada nötr olduğundan, açığa çıkarılması, desteklenmesi seçilecek en iyi yoldur. Kendi yaşamlarımızı yönetebilme şansına sahip olduğumuz takdirde, daha sağlıklı üretken ve mutlu oluruz.

6. Bu temel yapısı reddedildiği ya da baskı altına alındığı zaman insan sağlığı bozulur.

7. İnsanın içsel doğası, hayvanların içgüdülerinin tersine, güçlü egemen ve yalnız değildir. Zayıf ve hassastır. Alışkanlıklara, kültürel baskıya ve olumsuz tavırlara kolaylıkla boyun eğer.

8. Zayıf olmasına karşın bu doğa, normal bir insanda –hatta hasta bir kişilikte bile – ender olarak tamamıyla yok olur. Reddedilmesine karşın kendini gerçekleştirmek üzere içten içe direnir.

9. Bu yargılar disiplin, yoksunluk, engellenme, acı ve trajedi içsel doğamızı ortaya çıkaran, besleyen ve gerçekleştiren, yaşamak istenilen deneyimlerdir. Sağlıklı

insanların araç- etkinlikleri erekdeneyimlerde dönüştürebilme yeteneğide buna katkı sağlar."[140]

Esasında Kur'an ve Hadisler de evrenin bir parçası olan insanın doğuştan getirdiği bazı temayüllerle birlikte fıtratının temizliğini kabul ederler. Bu konuda Tin suresi 4. ayetinde "*Biz insanı en güzel surette yarattık*" ifadesi insanın doğuştan temiz olduğunu beyan etektedir. Ancak ayetin devamında; "*…sonra onu aşağıların en aşağısına indirdik"* burularak insanın sonradan bozulduğunu ifade eder. Aynı yönde Peygamberimizin de şu hadisi bu konuyu teyit etmektedir: "*Her doğan fıtrat üzerinde doğar, anne babası onu Yahudi Hıristiyan Mecusi yaparlar"*[141]

Ayet ve hadislerde ifade edildiği gibi insanlar doğuştan temiz bir fıtrata sahip olarak doğmuşlardır. Bunun yanı sıra insan, hem bedensel hem de ruhsal bir takım potansiyellerle doğmaktadır.

Bazı psikologlar, insanın binlerce duygusunun olduğunu ileri sürerler.[142] İnsanda mevcut olan akıl onu farklı kılmış ve buna bağlı olarak ihtiyaçları sınırsız olmuş ve bundan birçok hassasiyetler elde ederek duyguları gelişmiştir. Her gelişen bir duygu da, yeni bir ihtiyacı ortaya çıkarmış ve bu durum doğuştan olan zaafların (motivler) haricinde birçok sonradan olma zaafların (komplekslerin) oluşmasına zemin hazırlamıştır.[143]

Fıtrattan gelen zaafların haricinde sonradan meydana gelen zaafların yaşam boyunca kişide oluşum süreçleri şöyledir. Duygu yüklü olarak doğan insanın, duygularını tatmin etmeye çalışması fıtratın bir zorunluluğudur. Çünkü duygu ve isteklerin tatmin edilmediği takdirde, kişide streslere yol açar. Bunun için bunlar kişiyi tatmin edilmeye zorlar. Ancak bunlar, çocukluk döneminde, dünyayı idrak etme sürecinden itibaren toplumun bazı sınırlandırma ve baskılarıyla karşılaşır. Bu sebeple kişi, arzu ve temayüllerini doyuramaz ve bunları "alt şuur" denilen şuur derinliklerine iter. "Alt şuur"a itilen bu hatıra ve istekler orada bütün enerjilerini ve teesüri yüklerini de taşıyarak canlı bir halde muhafaza edilir. Bunlar daima şuur sathına çıkıp doyurulmak tatmin edilmek isterler; zira tatmin edilmezlerse kişiyi sıkıntıya sokmak suretiyle bunalımların oluşmasına zemin hazırlarlar. Bunlar tatmin

[140] Özdoğan, s. 50-51.
[141] Buharî, Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-Sahih*, el-Mektebetü'l-islâmiyye, Cenaiz,80. İstanbul ts.
[142] Celal Kırca, *İlimler Ve Yorumlar Açısından Kur'an'a Yönelişler*, İstanbul, Tsz. s 266.
[143] Ayhan Songar, *Çeşitleme*, İstanbul, 1981, s.23.

edilme sırasında ise, toplumun norm ve baskıları karşısında çoğu zaman kılık değiştirirler. Bu da ferdi münafıklık, riya gibi kişilik bozukluklarına götürmektedir. Bunar şehvet, acelecilik korku, vs. doğuştan olan motivlere benzemezler. Doğuştan olmayan bu zaaflar doğal olarak irsî de değildir. Çünkü genetik ilminde sonradan kazanılan özellikler irsi kabul edilmemektedir.[144]

Günah temelini bizim içimizdeki arzularda bulan tahrik edici unsurlardan alarak bizi günahkar yapar. İnsanın günaha düşüşü yönündeki arzuları son derece tehlikelidir. Esasında deruni dünyanın bir yanını yansıtan arzular olmaksızın insan da düşünülemez, onlar insanın öz karakterleridir. Ne var ki bastırılmayan, iyiye güzele yönlendirilemeyen arzu etme potansiyeli, bu tür tezahürleriyle insanın kendi kendisinin kışkırtıcısı oluverir.[145]

Biz burada işte bu arzu etme potansiyelini de göz önünde bulundurarak, Kur'an'ın verilerinin de ışığında, insanın gereksinimlerini, karşı konulamayan zaaflarını ve onu günaha yönelten sebeplerin neler olduğunu üç başlıkta inceleyeceğiz.

a. BİYOLOJİK ZAAFLAR

Kur'an'ın temas ettiği biyolojik yapımızla ilgili olan açlık, susuzluk, uyku ve cinsellik gibi motivler, organizmada en güçlü motivler olup büyük oranda bünyeyi etkilemektedir. Organizmada bu motivlerin uzun süre doyurulmamaları anında denge bozulmaktadır. Örneğin, açlık durumunda bedendeki denge bozulur, buna bağlı olarak beden besin ihtiyacını duyar. Bu da midede asidin artması, krampların baş göstermesi, kanda şeker düşmesi ve buna bağlı çeşitli fizyolojik duyular baş gösterir. Bu durumda bu gibi motivlerin etkisiyle, organizma rahatsızlığını gidermeye çalışarak besin aramaya başlar. Bunu temin ettiğinde vücuttaki denge yeniden kurulmaktadır. Bu durum susuzluk ve cinsellik motivlerinde de aynen cereyan etmektedir.[146]

Her organizma, varlığının devamını sağlamak için biyolojik ihtiyaçlarını asgari seviyede doyurmak zorundadır. Bu nedenle, ***yeme, içme ve uyuma*** bizim biyolojik aynı zamanda da doğal olan ihtiyaçlarımızdandır. Bilimsel verilerden elde edinilen

[144] Aydın, s. 40-41.
[145] Kılıç, s. 255-256.
[146] Aydın, s. 50-51.

bilgiler ışığında, ilk insanların büyük oranda gücünü bu gibi ihtiyaçlarını temin etmede kullanıldığı söylenebilir.[147]

Kur'an, insanların bu tür konularda içine düştüğü menfi tutumları ortadan kaldırmak ve motivleri disipline edebilmeyi amaç edindiği için[148] her konuda olduğu gibi bu konuda da aşırılıktan kaçınılmasını ve orta yolu öğütlemektedir. "*Yiyin, için, fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez*."[149] Bu ayetle doğal ihtiyaç olan yeme ihtiyacını doyurmasını istemekle birlikte bir ölçü konulmuş, bu ölçü dahilinde hareket edilmediğinde menfi sonuçlar oluşacağına işaret edilmiştir.

İnsandaki yeme ihtiyacı gibi önemli ihtiyaçlardan birisi de ***cinsellik***tir. Lügatte *şehvet*, nefsin cinsi hislerle karşı cinsen birine ilgi duyması veya gönlün arzu ettiği şeye meyletmesidir. Bir başka ifadeyle şehvet, vücuda yararlı şeylere karşı, kalpte bulunan fıtri meyle verilen addır. Nefse ait birçok *şehv*et vardır. Bunlardan bir kısmı hissi, bir kısmı ise manevi şehvetlerdir.[150]

Şehvet, yaşamak ve neslinin devamı için Allah'ın insanoğlunu donattığı kabiliyetlerden birisidir. Şehvetin insan hayatında önemli bir yeri bulunmaktadır. Çünkü bu duygu insanın bütün davranışlarını şekillendirir: onları bir gayeye yönlendirir. İnsanın özlemlerine, çalışmalarına, tahsili ve yaşantı zevkine vs. kaynaklık eden hep bu duygudur. Bundan dolayı bu duyguyu, kişinin davranışlarına kaynaklık eden temel ihtiyaçlardan biri olarak kabul etmek lazımdır. *Şehvet*'in bu şekildeki tanımı, aşağıda sunulacak olan ayette ifade edilen şehvet nesnelerini tam olarak kapsayacak niteliktedir.

"*Kadınlara, oğullara, yığın yığın altın ve gümüşe, salma atlara, davarlara ve ekinlere karşı şehvet sevgisi, insanlara süslü (cazip) gösterildi*." (Al-i İmran:14)

Aslında yukarıda şehvet hakkında görüşleri sunulan dilcilerin ifadeleri ile bu ayet, *Freud*'un her şeyin temelinde şehveti görme teorisini desteklemektedir. Ne var ki Freud, şehveti cinsiyete özge kılması noktasından, dilciler ile Kur'an'dan ayrılmaktadır. Dikkat edildiğinde ayet, nefsin arzu duyduğu maddi birçok dünya nimetini özetleyerek, şehvet kategorisine soktuğu gibi aynı zamanda, insanın

[147] Carrel, s. 23.
[148] Mehmet Tütüncü, *Kur'an Ve Hadislerde İnsan Psikolojisi*, İzmir 1986, s. 198.
[149] A'raf, 31.
[150] Aydın, s. 58-59.

psikolojik olarak arzularını tahrik etme noktasında sayılanlara da, önem sırasına göre bir dizim yapmaktadır.[151]

Bununla birlikte Kur'an, insan için temel gereksinimlerden biri olarak şehvet duygusuna da hayatında belirli bir ölçü içerisinde ve insanın harına olabilecek şekilde yer vermesine müsaade etmiş, her şeyde olduğu gibi bu tür doğal isteklerinde de aşırılıktan ve gayr-i meşru olanından sakındırmıştır.

b. PSİKOLOJİK ZAAFLAR

Kur'ân'da günah kavramını iyi anlayabilmek için, öncelikle günahın kendisinden kaynaklandığı "Nefs" kuramını açıklığa kavuşturmak büyük bir önem taşır. Kur'ân'dan önceki vahiylerde, tam bir Nefs kuramı bulunmadığı için, ağırlığı Kur'ân'a vereceğiz. Kur'ân-ı Kerim, bize; birazdan göreceğimiz üzere, ancak son zamanlarda ulaşılmış olan psişe kuramlarını anımsatacak ve hatta onlara kaynaklık etmiş olabileceğini bile düşündürecek olan yapısal bir nefs kuramı sunmaktadır. Kur'ân-ı Kerim'in insanlığa sunmuş olduğu psişe kuramı iyi bir biçimde değerlendirebilmek için, öncelikle, bu alandaki kuramları kısaca açıklamakta yarar görüyoruz. Böylece insanın psikolojik yapısı hakkında bir çerçeve çizip, bu yapının güçlü ve zayıf yönlerini öğreneceğiz. Bilindiği gibi, psişe alanındaki ilk bilimsel kuram Freud tarafından ortaya atılmıştır. Freud, bu konuda iki kuram geliştirmiştir. Bunlardan biri *Topografik Kişilik Kuramı* diğeri ise, *Yapısal Kişilik Kuramdır.*[152]

b. 1.Modern psikolojide nefsle ilgili kuramlar

b. 1.1.Topografik Kişilik Kuramı

Freud, 1923 yılında yayınlamış olduğu, *Ego ve İd* adlı eserinde geliştirmiş olduğu yapısal kişilik kuramını bilim dünyasına sunmadan önce, ruhsal olayları topografik kişilik kuramı ile açıklamaya çalışıyordu.[153] Freud, bu kuramını 1900 yıllarını başlarında geliştirmişti. O, bu dönemde, bilinç düzeyine ulaşabilen ve ulaşamayan zihinsel olgulara dikkat çekebilmek için, psişeyi başlıca üç bölgeye ayırmıştır. Bunlar, *bilinç, bilinçöncesi* ve *bilinçdışı*dır.

---

[151] Aydın, s. 59.
[152] Akdemir, s.3
[153] Akdemir, s.3 Ayrıca Bu konuda daha geniş bilgi için bkz., Engin Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, İstanbul 2000, s.26-27.

Bilinç, gerek dış dünyadan gerekse içimizden gelen algıları fark edebilen zihin bölgesidir. ***Bilinçöncesi***, ancak dikkatimizi zorladığımız takdirde, bilinç düzeyinde algılayabileceğimiz zihinsel olayları ve süreçleri içerir. ***Bilinçdışı***, genel olarak, bilinçli algılamanın dışında kalan tüm zihinsel olayları ve bilinç öncesini; dinamik anlamda ise sansür mekanizmasının engeli dolayısıyla, bilinç düzeyine ulaşamayan tüm zihinsel süreçleri içerir. Bilinçdışının içeriği, gerçekliğe ve mantığa uymayan ve insanın içinden geldiğince doyurulmak istenen dürtülerden oluşur. Bu dürtüler kişinin bilinçli dünyasında geçerli olan ahlaki değerlere karşıt düşen isteklerden kaynaklanır ve ancak psikanalatik tedavide kişinin dirençleri kırıldığında bilinç düzeyine ulaşabilirler.

Topografik kişilik kuramı, Engin Gençtan'ın da ifade ettiği gibi, aslında Freud'ün düşünce gelişimi içerisinde geçici bir model olarak yer almıştır. Klinik çalışmaları sırasında Freud, gözlediği bazı durumların topografik modele uymadığını fark etmişti. Örneğin, bazı hastalarda gözlemlenen bilinçdışı suçluluk duygularını ve cezalandırma isteklerini topografik modele göre açıklamak mümkün olamıyordu. Çünkü bu modele göre ahlaki değerlere ilişkin duyguların, içgüdülere karşıt güçlerin bulunduğu bilinç düzeyinde yer alması gerekiyordu.[154]

İşte Freud, bu ve benzeri çıkmazlardan kurtulmak için, kişilik örgütlemesini daha tutarlı bir biçimde açıklayabilecek yeni bir kuram geliştirmiştir.

b. 1.2. Yapısal Kişilik Kuramı

Freud'un zihni bilinçli ve bilinçsiz olarak iki kısımda incelemesi, daha sonra O'nun 1920'lerde bu yapıyı üçlü bir kişilik yapısına dönüştürmesiyle sonuçlandı. Onun belki de tüm düğer iddia veya teorilerinden daha cazip bulunan ve ona en fazla şöhret kazandıranı id-ego-süper ego üçgeninden oluşan kişilik teorisi oldu.[155]

Freud, bu yeni kuramını 1926 yılında yayınlanmış olan *Ego ve Id* adlı eserinde ortaya koymuştur. Bu yeni kurama göre, kişilik üç ana sistemden oluşmaktadır: Bunlar *İd, Ego, Süperego*'dur. Bu üç sistem, birbirlerinden bağımsız olarak tek başlarına çalışamazlar. Davranışlarımız, bu üç sistemin karşılıklı olarak birbirleriyle etkileşmeleri sonucu ortaya çıkarlar.[156] Şimdi bu üçlü sistemi ayrıntılı bir biçimde inceleyelim:

---

[154] Geçtan, s.27.
[155] Ali Köse, *Freud ve Din*, İstanbul 2000, s.33.
[156] Köse, s.33; Geçtan, s.44.

İd: Freud'e göre, İd, kişiliğin ilk olarak ortaya çıkan en temel kısmıdır; çünkü ego ve süperego, daha sonra ondan ayrışarak gelişecektir. İd, kalıtsal olarak içgüdüleri de kapsayan ve doğuştan varolan gizilgüçlerin tümüdür.[157] Biyolojik istekler ham dürtülerle doludur. Her ne surette olursa olsun bu arzuları gerçekleştirmek isteyen *id* zevk prensibine göre hareket eder.[158] Yaşamın ilk günlerinde çocuk, idden gelen dürtüleri engelleme, erteleme, denetleme ya da düzenleme imkânına sahip bulunmamaktadır. Bu yüzden, çevresiyle baş edebilme konusunda kendi dışındakilere bağımlı bulunmaktadır. Freud, id'i "gerçek" ruhsallık olarak adlandırmaktadır; çünkü o, nesnel gerçeklerden bağımsız olarak vardır. Ruhsal enerji kaynağı olan id, zamanla kendinden çıkacak olan egoya ve süperegoya da enerji sağlar. Bunun yanı sıra id, isteklerini ve gereksinimlerini karşılamak yeni psikolojik bir süreç başlatmak zorundadır. İşte bu aşamada kişilik yapısının ikinci sistemi olan ego kendini göstermeye başlayacaktır.[159]

Ego: İd, nesnel gerçeklerden bağımsız olarak, öznel bir biçimde varlığını sürdürmektedir. Ancak bu, nesnel bir dünyada yaşayan insan için yeterli değildir. İşte insanın, gerçek nesnel bir dünyada varlığını sürdürebilmesi için, egoya gereksinmesi vardır.[160] Ego id ile süperego arasında tampon bölge oluşturarak iki güç arasında dengeyi sağlayan bir uzlaştırıcı olma fonksiyonuna sahiptir.[161]

"İçerdikleri istekleri, bencilce ve anında giderilme eğiliminde olan biyolojik dürtüleri içeren "id" ve şartlanmalar sonucu içerikleştirilerek benliğe mal edilmiş toplum normlarını ve beklentilerini simgeleyen "süperego" birbirlerine karşıt talepleri dolayısıyla sürekli bir çatışma durumundadır. Bu karşıtlık arasında bir uzlaşma sağlayan "ego" üçüncü bir güç olarak bebeklikten yetişkinliğe doğru gelişir ve kişiliğin dış dünya ile ilişkilerini düzenler. Klasik psikanalizin tanımlamış olduğu ego, id ve süper ego'nun talepleri arasında sıkışmış bir güçtür."[162] Egoda oluşan bu sıkıntı ne kadar fazla olursa iç sıkıntısı da o kadar fazla olur. Bu sıkıntıyı azaltmak maksadıyla da savunma mekanizmalarına müracaat eder. İd'in zevk prensibine karşılık ego, gerçeklik prensibine göre hareket eder ve güvenlik arar. İd'den gelen ve

[157] Geçtan, s. 44.
[158] Köse, s. 34.
[159] Geçtan, s. 44–45.
[160] Geçtan, s. 45.
[161] Köse, s. 34-35.
[162] Engin Geçtan, *Varoluş Ve Psikiyatri,* İstanbul 1999, s. 25-26.

dış dünya tarafından uygun bulunmayacak olan dürtülerin gerçekleşmesi halinde bir zorlukla karşılaşıp karşılaşmayacağını düşünerek hareket eder. İd'in bilinçsiz yapısına karşılık ego genelde bilinçlidir ve id-ego-süperego üçgeninden oluşan kişilik yapısının icracısı durumundadır.[163] Şu halde egonun en önemli işlevi, kişiliği yürütmektir.

Süperego: Kişiliğin en son gelişen sistemi *süperego*'dur. Bu sistem, çocuğa ana ve babası tarafından aktarılan, ödül ve ceza uygulamalarıyla pekiştirilen, geleneksel değerlerin ve toplum ideallerinin içsel temsilcisidir, kişiliğin vicdani ve ahlaki yönüdür. Bu yüzden süperego, gerçeklikten çok ideali, hazdan çok kusursuzluğu arar. Onun işlevi, bir şeyin, toplum temsilcileri tarafından belirlenmiş olan ilkelere uygun düşüp düşmediğini belirlemektir.

Açıkça görüleceği üzere, süperego, kişilikte adeta bir ahlakçı olarak hareket etmektedir. Gençtan, süperegonun başlıca işlevlerini şöyle sıralamaktadır:

1. İd'den gelen dürtüleri bastırmak ve ketlemek ki, bunlar, özellikle dışa vurulduğunda toplumun hoş karşılamayacağı türde olan dürtülerdir;

2. Egoyu gerçekçi amaçlar yerine ahlaki amaçlara yönelmeye inandırmaya çalışmaktır;

3. Kusursuz olmaya çabalamaktır

Süperego, id ve egoya karşı çıkarak onları kendi istediği düzene yöneltme eğilimindedir.[164] Ego, uygun olmayan durumlarda içgüdüsel isteklere doyum sağlanmasını erteler; süperego ise, bu istekleri, ideale uygun düşmedikleri için, tümden engellemeye çalışır. Yeri gelmişken belirtelim ki, id, ego ve süperego, farklı ilkelerle çalışan psikolojik süreçlere verilen adlardan başka bir şey değillerdir. Ego'nun yönetici önderliğinde çalışan bu üçlü sistem, aslında normal şartlarda birbirleriyle uyum içinde çalışırlar ve birbirleriyle asla çatışmazlar. Ancak dengenin bozulmaması çok büyük bir önem taşır. Dengenin bozulduğu durumlarda, bir sistem diğerinin aleyhine egemen olur ve onun enerjisini harcayarak onu güçsüz bir duruma sokar. Bu durum, gayet tabii ki, kişilik sorunlarının yaşanmasına neden olur. Ruhsal bakımdan sağlıklı bir yaşam sürdürebilmek için, bu üçlü yapının uyum içinde çalışması kaçınılmazdır. Freud'ün yapısal kişilik kuramı bugünde geçerliliğini

[163] Köse, s. 35.
[164] Geçtan, s. 46-47.

koruyan bir kuramdır. Kendinden sonra gelen araştırmacılar, kuramında eksik ve sakıncalı gördükleri yerlere dikkat çekmişler ve çözümler önermişlerdir. Ancak, bu kuramlar, *obje ilişkileri ve varoluşçu psikiyatri* kuramları dışında, temelde Freud'ün sunmuş olduğu yapısal kişilik kuramını esas almaktadırlar. Bu yüzden biz, araştırmamızda çok kısa söz etmekle yetinmek istiyoruz.

b.2. Kur'ân-ı Kerim'de Nefsin Özellikleri ve Nefs Kuramı

Kur'an'da nefs kelimesi çoğulu olan enfüs ve nüfûs biçimleriyle birlikte genellikle çeşitli varlıkların kendilerini belirtmek üzere kullanılır. Ama zaman zaman hayat ilkesi anlamında ruh, kalb ve iç anlamlarında kullanıldığı da görülür.

Kur'ân-ı Kerim'de yaklaşık olarak üç yüz kez kullanılan nefs sözcüğü, aynı zamanda, ruh, insan, kendi, arzu anlamlarına gelmektedir.[165]Nefs kavramı konusunda araştırma yapan Ahmet Öğke, "Nefsin 'ruh' anlamında kullanılması" başlığı altında Kur'ân-ı Kerim'de, Nefs'in bizzat "insan ruhu"'nu ifade eder mahiyette pek çok yerde kullanıldığını, hatta Kur'ân'da Nefs'in en çok "Ruh" anlamında kullanıldığını ifade etmiştir.[166]" Şimdi Kur'ân'da psişe kuramını ortaya koyabilmek için, öncelikle, ruhla ve işlevleri ile ilgili olarak en önemli olduğuna inandığımız ayet-i kerimelerden bazılarını sunmanın gerekli olduğunu düşünüyoruz:[167]

"*Nefse ve onu işlevsel hale getirene ve böylece ona kötülük duygusunu ve Allah bilincini aşılayana and olsun ki, nefsini arındırıp yücelten kurtuluşa ermiştir. Ona alçaltan ise kaybetmiştir*.[168]"

Yüce Yaratıcımız, bu ayet-i kerimede, nefsi yaratmakla kalmadığını ona aynı zamanda görev yapabilmesi için işlevsel bir hale getirdiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda, ayet-i kerimede yapısal kişilik kuramı görmek mümkündür. Bu yorumu, "onu işlevsel hale getirene" ibarelerine kolaylıkla dayandırabiliriz.[169] Diğer yandan bu ayet insandaki hassas dengeye işaret etmekte, fücur ve takvanın insana ilham edilmesiyle de, insanın bu iki unsura da duyarlı olduğunu ifade etmektedir.[170]

---

[165] Akdemir, s.10
[166] Ahmet Ögke, *Kuran'da Nefs Kavramı,* İstanbul 1997, s.25.
[167] Akdemir, s. 11.
[168] Şems, 7-10.
[169] Akdemir, s. 11.
[170] H.Emin Sert, *Kur'an'da İnsan Tipleri ve Davranışları*, İstanbul, 2004, Sert, s.45.

Kur'an'da, her sınıftan insanın, hatta peygamberlerin dahi tesirinden kurtulamadıkları şeytana karşı savunmada, irade ve takva sahiplerinin başarılı olabileceklerine temas edilmektedir: "... *İnanlara ve Rablerine dayananlara şeytanın gücü yetmez."* (İsra, 65; Nahl, 99) Bu duruma göre süper egonun Kur'an'da ki ifadesi ***irade ve takvadır***. İnsanın vicdanı ile iradesi ve Allah inancı sayesinde, benliğinde potansiyel olarak mevcut olan güdülere ve dışarıdan telkin edilen (şeytan tarafından) olumsuz isteklere karşı direnç kazanır. Bu iradenin aktif halde bulunması ve daha güçlü olması için Allahın öğüdü ise Allah zikrini insanların kendine vird edinmeleri ve bununla birlikte ilk tabiatlarını bozmamaları ve cemiyetin kendilerine kazandırmaya çalıştığı kötü alışkanlıklardan uzak durmalarıdır.

Ayetlerin psikolojik yorumu bize açıkça göstermektedir ki, ruhumuz, Yaratıcımız tarafından kendisi için öngörülmüş olan işlevleri, yine O'nun belirlemiş olduğu kurallar doğrultusunda yerine getirmektedir. Bunun anlamı şudur: Ruhumuz, sistematik bir yapıya sahiptir ve bir sistem doğrultusunda işlevlerini yerine getirmektedir. [171]

Yusuf suresi 53. ayetinde Hz. Yusuf, bizi, nefsin insanı her zaman kötülüklere sürükleyebileceği konusunda uyarmaktadır. O, peygamber olduğu halde, yine de nefsinin, kötülük içgüdüleriyle kendini her an günah işlemeye sevk edebileceğini açıkça ifade etmektedir. Ayette geçen, "*nefs sürekli olarak kötülüğü" fısıldar.*" ibaresi, Tasavvuf alanında nefsin mertebelerden ilkini oluşturur. Nefs- i Emare, bedenin doğal isteklerine meyleden Nefs'tir. Bu nefs insanı dünyevi lezzetlere, şehevi duygulara yöneltir. Böyle bir nefs, tüm kötülülerin kaynağıdır. O halde nefs, kötülüklere karşı koymayı terk eder, şehevi isteklere ve şeytanın çağrılarına kulak verip itaat ederse, buna Nefs-i Emare denir.[172] Son dönemler de Mutasavvıflar, nefsin geçirebileceği yedi merhaleden söz etmişlerdir:

1. Nefs-i Emmâre; 2. Nefs- Levvâme; 3. Nefs- Mülheme;4. Nefs-i Mutmaine; 5. Nefs-i Râdiye; 6. Nefs-i Mardiyye; 7.Nefs-i Kâmile, Zekiye.

"*Ona bozukluğunu ve korunmasını ilham edene and olsun.*"[173]ayetinde, Allah, genel bir ilke olarak, nefse kötülük ve iyilik içgüdüleri aşıladığını, yerleştirdiğini,

[171] Akdemir, s.12
[172] Akdemir, s.13; Daha geniş bilgi için bkz.; Ali B. Muhammed Cürcânî, *Kitabü't-Ta'rîfât,* Beyrut 1988. s.217-218; Ögke, s.84.
[173] Şems, 8.

ilham ettiğini açıkça bildirmektedir. Yüce Allah, genel bir ilke olarak, herhangi bir aşama kastetmeksizin, nefsini arındırıp yüceltenin kurtuluşa ereceğini, buna karşılık onu alçaltanın ise kaybedeceğini ifade etmektedir.

"*...kendini sürekli kınayan nefse and içerim ki...*[174]"

Yüce Allah, ayette kendini sürekli olarak kınayan, eleştiren nefse and içmektedir. Daha önce de gördüğü gördüğümüz gibi, süperego kişiliğin vicdani ve ahlaki yönünü oluşturmaktadır. Süperego, vicdan ve benlik ideali olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Vicdan, kişi yanlış bir eylem gerçekleştirdiği zaman, onu suçlu hissettirmeye çalışır. Böylece kişi, süperegonun etkisiyle kendini suçlamaya ve kınamaya başlar. Yüce Allah, yaptığı kötülükten dolayı kendini suçlu gören ve dolayısıyla kendini kınayan kişinin bu davranışını çok anlamlı bulduğu için, nefsin bu işlevine and içmiştir. İşte ayette söz konusu olan psişenin en önemli kısımlarından biri olan süperegonun işlevine vurgudur. Onun en önemli işlevlerinden bazıları, İd'den gelen dürtüleri bastırmak ve ketlemek, egoyu gerçekçi amaçlar yerine ahlaki amaçlara yönlendirmeye ve kusursuz çabalamaktır. Süperegonun işlevi sadece, kişi yanlış yaptığında, onda suçluluk duygusu uyandırmak değildir. Kişi güzel işler yaptığında süperegonun benlik ideali bölümü onu ödüllendirir. Bu ödüllerin en büyüğü Allah'ın rızasını kazanmaktır.[175] Şimdi zikredeceğimiz ayetler süperegonun ödüllendirici işlevine işaret etmektedir.

"(O gün Allah, doğru kuluna da şöyle seslenecektir): " Ey içsel güvene ulaşmış olan nefs! Sen, (On'dan), (O'da senden) hoşnut olarak Rabbine dön; kullarımın arasına gir; cennetime gir![176]"

Kişi, kötü bir iş yaptığında süperego, onda suçluluk duygusu uyandırarak, işlediği kötü işten dolayı onda pişmanlık duygusu uyandırır. Bu kişi, vicdanın sesine kulak verdiği sürece bir daha kötü işler yapmaz; böylece vicdanı onu kötü işler yapmaktan alıkoymakla kalmaz aynı zamanda onu iyi işler yapmaya da yöneltir. Yaptığı iyi işler çoğaldıkça kişi ideal benliğin denetimine girer. Böylece o, bundan böyle id'in isteklerine boyun eğmekten kurtulur ve kendini insanlığın gelişmesini, yeryüzünde barış ve kardeşliğin egemen olmasını sağlayacak ulvi amaçlar peşinde

[174] Kıyâme, 2.
[175] Akdemir, s.16.
[176] Fecr, 27-30.

koşmaya başlar. O, belli bir aşamadan sonra içsel bir huzura ulaşır; öyle ki, o, Rabbi'nden, Rabbi de ondan hoşnut olur.

Sağlıklı bir ruhsal yapıya sahip olmayan bir insanın hata yapma olasılığı elbette ki daha yüksektir. Dolayısıyla insan ruhuna verilmiş iyi ve kötü duygular kişinin kendisini gerçekleştirmesiyle paralel olarak olumlu bir biçimde varlığını sürdürecektir.

Bilim dilinde *id* denilen şeytan da Kur'an'da insanları dürtülerine göre hareket etmesi noktasında etkilemektedir. Şeytanın, kişiliğin temel sistemi olarak, ruhsal bir enerji kaynağı ve içgüdüleri içeren, doğuştan var olan psikolojik gizilgüçlerin tümü olduğu iddia edilmektedir. Freud id'i organizmada gerilim yaratan gerçek ruhsal bir varlık olarak kabul eder ki, bu ifade nassların nitelediği *şeytan* kavramına yakın bir ifadedir. Nitekim İkbal de Freud'a tabi olan bilim adamlarının şeytanı diğer ruhani varlıklardan çıkarıp ayırma konusunda, dine kıymet biçilmez derecede büyük bir hizmette bulunduklarını kaydederek bu hususstaki görüşlerini şu şekilde özetler: Muhitimize alışma egzersizinde, her türlü uyarıya açık bir halde bulunuyoruz. Bu uyarılara alışmış cevaplarımız, nispeten, sabit bir sisteme girer; bu sistem bazı ilcaları içine sindirmek, sürekli cevap verme sistemimize uymayan bazı ilcaları ise reddetmek suretiyle, durmadan artan bir kompleks kazanır. Seçilip bir tarafa atılmış olan ilcalar, zihnin gayr-ı meş'ur mıntıkasına" (hissedilmeyen bölgeye) çekilir ve orada nefsi masika (kişiliğin güvensiz boş noktaları) üzerine yüklenmeğe, ondan intikam almağa elverişli fırsatı bekler. Bunlar, hareket planlarımızı bozabilir, zihnimizi altüst edebilir, rüya veya hayallerimizin oluşmasını sağlayabilir, ya da tekâmül nazariyesinin geride bıraktığı ilkel davranış şekillerine götürebilir.[177] Kuran nasslardan Şeytan'ı insanın dışında varlığıyla birlikte kişinin iç âleminde de etki edebilecek derecede değişken mahiyete sahip bir varlık olarak anlamamız mümkündür.[178]

Şeytan insanı kandırır ve sonra da yüzüstü bırakır. Ancak şeytanın insan üzerindeki etkisi hiçbir zaman iradesini yok etmek şeklinde olmayıp vesvese şeklindedir. Kur'an'da insan üzerindeki en büyük tesirini vesvese vasıtası yapan şeytanın, kurnaz bir varlık olduğu, insanın gafletini gözetlediğini, boş bulunduğu her

[177] Aydın, s. 35-36. Daha geniş bilgi için bkz. Muhammed İkbal, *İslam'da Dini Tefekkürün Yeniden Teşekkülü,* Terc.Sofi Huri, İstanbul 1964, s.41-42
[178] Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dili Kur'an Dili, 1979. C.I., s.239.

cihetten insana saldırdığı ifade edilmektedir. İnsanın boş yönleri de insanın zaaflarıdır. Nitekim İslam âlimlerinden bazıları, şeytanı, insandaki kötü eğilimlerin yönlendiren bir güçten başka bir şey olmadığını kabul ederler.[179]

Görüldüğü üzere insanın iç dünyasındaki sistem modern psikolojide ve Kur'an nasslarında birbirine yakın bir biçimde işlenmiştir. Buna göre insanın iç dünyasında onu günaha ya da kötülüğe sevk eden birtakım güçler mevcuttur. İnsanların kişilik yapıları ve içinde bulundukları ortam onların bu iç dürtülerini gerçekleştirmelerini çeşitli şekillerde sınırlar. Bu sınırlamalar herkeste değişik oranlarda etkili olmaktadır. İnsan iradesinin gelişmişlik düzeyine göre hata yapma eğilimlerine karşı koyabilmektedir. Ancak insanın iradesini zorlayacak birçok etken vardır. Kur'an bu etkenlere dikkatlerimizi çekmiş ve nefsin bu güçlere karşı koyabilme yeteneğinin artırılması için eğitilmesini öğütlemiştir. Aksi takdirde nefis kendisini çeşitli şekillerde ortaya çıkarıp kişinin kendisine zararlı hale gelebilir. Şimdi bu konuları biraz detaylı bir şekilde incelemek istiyoruz.

b.2.1. Heva

İnsanı günaha sevk eden özelliklerden olarak gördüğümüz nefs konusunun içerisinde ***heva*** kavramına da değinmek istiyoruz. Arzu istek, meyil, keyif ve nefis manalarına gelen *heva* nefsin şehvetlere meyli demektir. İnsanoğlu sürekli yeni arzular peşinde koşarken her arzusu, yeni bir arzu doğurmakta ve arzularının esiri olmaktan başka bir şey yapamamaktadır.[180]

Kuran'daki ayetlerin tamamında, nefsin kötü istek ve arzularının toplu ifadesi olarak sunulan *heva*, insanın kendisini madde sevgisine kaptırıp içgüdü doğrultusunda hareket etmesidir. [181]

Kur'an bütünüyle hevaya tabi olmayı *hevayı ilah edinmek* olarak değerlendirir; yani hevalarına uyanlar, Allah'ı değil *heva*larını ilah edinmiş olmaktadırlar; bu durumda böylelerinin Allah'a inanmaları herhangi bir değer ifade etmemektedir.(Furkan:43; Casiye:23). İnsan arzularını, nefsinin tutku ve eğilimlerini, yani hevasını tanrılaştırdığı zaman 'zann'dan kaynaklanan bir bilgi üzerinde

[179] Aydın, s. 38-39.
[180] Sert, 346.
[181] Kılıç, s. 254.

sapıtmakta, kulağı ve kalbi mühürlenip gerçek görme gücünü yitirmektedir. Böyle kişinin doğru yola gelmesi artık mümkün değildir.[182]

Heva ve hevese gem vurmak taat dairesinin merkezi durumundadır. Çünkü o, her azgınlığı, her haddi aşmayı ve her günaha dalmayı isteyen bir kuvvettir. Bütün musibetlerin temeli ve kaynağıdır. Nefsi yaratan Allah'tır. Onun za'flarına iç yüzüne ve sırlarına hakkıyla vakıftır. Ona bu hususiyetleri yerleştiren zaten O'dur. Ama insana, buna karşılık, arzularını gemleme kabiliyeti de vermiştir.[183]

b.2.2. Dünya Malına Düşkünlük

İnsanoğlu eğer duygularını kontrol etmezse, ***dünya malına*** karşı doymaz bir iştaha sahiptir. Aslında dünya varlığı, ahirete nispetle basit bir şeydir. Buna rağmen egemenlik peşinde olan insanoğlu, sürekli bir şeylerin eksikliğini hissederek daha fazlasını istemiştir. Oysa dünya hayatının geçimi ahirete göre pek az bir şeydir. Ve bu nimetler Allah'ın direktiflerine uygun olarak kullanılmazsa, insana huzur ve mutluk verme yerine stres kaynağı olabilmektedir.[184]

Kur'an dünya hayatının temeli olan dört adet sevgiye temas etmiştir. Şehvet konusunda da kısaca ifade edilen bu sevgiler, karşı cinse, evlada, mal biriktirmeye, mevki ve makama düşkünlük şeklinde sıralanabilir.[185]

Kur'an inananları sık sık ikaz ederek geçici şeylere kanmamalarını istemektedir. İnsan dünya hayatında birçok maddi şeye sahip olunca, manevi şeylerin değerini bilmez hale gelebilmektedir. Sahip olunan şeylerin sayısı arttıkça, kaybetmekten korkulan şeylerin sayısı da artacaktır. Böylece fazlasına yönelen kişi, kendini sonu gelmeyen bir doyumsuzluğa kaptırır. ***Tama*** denilen bu duygudan uzaklaşmak, kişinin huzur ve saadeti için gereklidir.[186] Ebedi hayat, iman ve salih amel veya küfür ve dalalet ile bu dünyada kazanılır veya kaybedilir.

b.2.3. Hırs, Aç Gözlülük Ve Nankörlük

Hırs ve aç gözlülük münafıklarda çok görülen bir husustur ve Kur'an'ın bu hususta ki ifadesi şöyledir: "(Geldikleri zaman da) *size karşı* ***cimriler*** *olarak* (gelirler, size yardım etmek istemezler. Tersine savaştan bir ganimet elde edilirse ona konmak

[182]Ünal, s. 305.
[183] Lütfullah Cebeci, *Kuranda Şer Problemi*, Ankara 1985, s.146.
[184] Sert, s. 344-345,360.
[185] Aydın, s.135.
[186] Sert, s. 44.

için gelirler.) Ama (savaşta) *korku gelirse onların üzerine ölüm baygınlığı çökmüş insan gibi gözleri dönerek sana baktıklarını görürsün. Korku gidip de sıra ganimetleri paylaşmaya gelince mala düşkünlük göstererek sizi sivri dillerle incitirler*."(Ahzab:33/19)[187] Ayette de görüldüğü üzere insanda mal sahibi olmaya düşkünlük onları çirkin bir görüntüye sokmaktadır ve Kur'an bunları yermektedir.

İnsanın yukarıda saydıklarımızın dışında da doğuştan getirdiği başka zaafları vardır. Bunu Nisa suresi 28. ayet delillendirmektedir. Yine en önemli kaynağımız Kur'an insanın bu zaaflarından birini ***ölümsüzlük arzusu*** olarak açıklamıştır. Hulud arzusu olarak kabul edilen bu arzu, yaşamın ikinci asıl safhası olarak bizi ilgilendiren ahiret hayatını düşünmemek(6/9), ölümsüz bir dünya yaşantısı arzu ve dileğiyle ahiret hayatını aklına getirmemek (2/95,96), elimizin altındaki dünyadan başkasına önem vermemek gibi hususlardan kaynaklanır.[188]

Ahiret inancı gelişmemiş insanlarda bu yönelim her zaman mevcuttur. Kur'an ise bize bu konuda çeşitli örnekler vermiş, bir şahsa atfedilmiş gibi görünse de aslında her insanda potansiyel halde bulunan bu ebedilik arzusunun olası sakıncalarından bahsetmiştir.

İnsan çok çeşitli arzulara sahip olduğu için bulunduğu zaman diliminin ötesine taşarak çeşitli nimetlere bir an önce sahip olma psikolojisi ile ***aceleci*** davranır. Kur'an insanoğlunun bu aceleciliğini şöyle dile getirmiştir: "*İnsan, aceleci* (bir tabiatı) *yaratılmıştır*…"(Enbiya : 21/ 37) Ve İslam alimleri de aceleciliğin fıtri bir zaaf olduğunu kabul etmektedirler.[189] İnsandaki acelecilik onun doğru tecihler yapmasına mani olur. Çünkü acelecilik insanın dikkatini ve algılarını olumsuz yönde etkiler.

70/ 19–21 ayetlerinde insanın yaratılış yönünden zayıflığına açık bir şekilde işaret etmektedir ki bu da psikolojik zaaflardandır: "Gerçekten insan ***haris ve cimri*** yaratılmıştır. Kendisine bir zarar dokundu mu feryadı basar. Ona hayır isabet edince de kıskanç…" Helü, esasında bir çabukluk manası bulunan bir taraftan tahammülsüzlük mızıkçılık, bir taraftan da şiddet ve hırs gibi muhtelif mefhum

[187]Aydın, s.104.
[188] Kılıç, s.259.
[189] Aydın, s.96.

arasında bir huysuzluk eden müphem bir vasıftır. Ancak bu hususun insanın değişmez vasfı olduğunu anlamamak lazımdır.[190]

Bunun yanında bazı nasslar, cimriliğin insan tabiatında yerleşen bir huy olarak bulunduğunu ifade etmektedir. İsra: 17/100. ayet, cimriliğin insan psikolojisinin ayrılmaz bir parçası olduğunu, nefsin cimrilikle damgalandığını bildirmektedir.[191]

İnsanın psikolojik zaaflarından olan ***nankörlük*** de Kur'an'da çokça işlenmiştir. Sözlükte kendisine yapılan iyiliğin değerini bilmeyerek, kişiye gösterilen sevgi, saygıdan ve verilen değerden yüreklenerek yersiz ve aşırı davranışta bulunmak anlamına gelmektedir. Nankör kişi, kendisine ulaşan ve normal durumlarda görülen veya idrak edilen faydalı şeyleri (iyilikleri ve nimetleri) kalbî (soyut) bir örtmeyle yok konumuna getirmektedir**.**

Nankörlük aynı zamanda insanın fırsatçı yönünü de göstermektedir (İsra:17/67) da kişinin genişlik zamanında Allah'ı hatırlamaz iken darlıkta onu tek kurtuluş vesilesi görmesi, bir fırsatçılıktır. Ayrıca ayetin son cümlesi de birçok ayette olduğu gibi insanoğlunun doğasında nankörlüğün bulunduğuna işaret etmektedir.

İnsan ahlaki yükümlülükleri yerine getirebilmek için aklının doğru karar vermesine engel olabilecek her şeyden kaçınması lazımdır. Her türlü haksızlık, alay ve nefret hem bedeni, hem aklı, hem de toplumsal dokuyu tahrib eder. Her türlü kusur ve hata, öncelikle şahsiyeti küçültür ve zayıflatır.

Bütün bu zaafların yanında Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de yerdiği tutum ve zaaflar şunlardır: ***Öfke, kendini beğenmişlik, büyüklenmek, tembellik, ümitsizlik, bencillik, kıskançlık, israf ve savurganlık,[192] inatçılık, vesvese, gurur, telaş, gaflet***… vb.dir.[193] Bunların bazıları doğuştan olmakla birlikte bazıları sonradan kazanılmıştır. İnsanoğlu bu tür zaafları kendi tabiatında taşıdığı için günah işlemeye elverişlidir. İnsanın psikolojik zaaflarının yanında sosyal anlamda da bazı zaafları mevcuttur.

c. SOSYAL ZAAFLAR

Tarihini ne kadar derinliğine inilirse inilsin insan daima, topluluk halinde yaşayan bir varlık olarak görülür. İşte bu zorunlu birliktelik, onu hiçbir yaratıkta

[190] Kılıç, s.269.
[191] Aydın, s. 105.
[192] Sert, s. 341-355.
[193] Aydın, s. 120-210.

olamayacak biçimde çok boyutlu ve karmaşık davranışlara sahip kılmıştır. Bu da diğer canlılardan ayırmak suretiyle üstün bir nitelik kazanmasına sebep olmuş, bundan dolayı tesis ettiği sosyal kompleks de canlılar aleminin son kademesi ve yüksek noktası olmuştur.

İnsan birlikte yaşadığı toplum içerisinde sürekli bir etkileşim yaşamış ve toplum insanın değerlerinde ve davranışlarında ölçüt duruma gelmiştir. Kişi içinde bulunduğu toplumun özelliklerini üzerinde taşır. Zaten sosyal realite de tabiatın bir ürünü olarak görülmekte ve bu realite içinde fertler tabii dayanışmaya sahip sosyal bir bedenin üyeleri olarak kabul edilmekte ve ferdin iradesinin toplum iradesi tarafından kuşatıldığı ileri sürülmektedir.[194]Burada insanı etkilediğini düşündüğümüz sosyal zaafları kısmen incelemek istiyoruz.

c.1. Taklit

Davranışlarımızın temelinde birer itici güç olarak toplum, vasıtasıyla oluşan taklit, telkin, örf- adet ve şartlanmanın büyük oranda etkisi bulunmaktadır. İnsan bulunduğu toplumdan olumlu özellikler alabildiği gibi, olumsuz özelliklerde alabilir. Doğduğunda kötülükten uzak bir doğaya sahip olan çocuk zaman içerisinde yalanı, zulmü, fesadı, riyayı, kabalığı, hainliği gıybeti, içki kumar ve şans oyunlarını ve daha birçok olumsuz özelliği öğrenebilir.

İnsan doğasında taklide karşı fıtri bir meyil bulunduğundan, hayatının ilk dönemlerinden itibaren taklit sayesinde davranışlarına yön verecek bilgileri çevresinden öğrenmektedir.[195] Bu nedenle doğumundan itibaren çocuk davranışlarını çevresine bakarak oluşturur.

İnsanın bu özelliği cahiliye döneminde net bir şekilde hissedilen ataların dinine tabii olma gibi neticeler doğurabilmektedir. Nitekim bu konuyla ilgili Kur'an-ı Kerimde şu ayet bildirilmiştir: "*Onlara (müşriklere) Allah'ın indirdiğine uyun, dense, 'Hayır! Biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz (yol)a uyarız!' derler. Peki, ama ataları bir şey düşünmeyen doğru yolu bulamayan kimseler olsalar da mı (atalarının yoluna uyacaklar)?*[196] Bu ayette ifade edildiği gibi insandaki taklit meyli onu körü körüne tabi olmaya kadar götürebilmekte ve yanlış yolda saplanıp kalmasına neden

[194] Yumni Sezen, *Sosyolojide Ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler Ve Tartışmalar*. İstanbul,1990, s. 17-18.
[195] Muhammed Osman Necati, *el-Kur'an ve I'lmu'n-Nefs, Daru'ş-Şuruk*, Kahire, 1989,s.149.
[196] Bakara,170.

olabilmektedir. Şu anda günümüz toplumuna baktığımızda bu meylin ve bu Kur'ani beyanın farklı versiyonlarına şahit olabilmekteyiz. Örneğin herhangi bir ağaca mendil bağlayıp dilek tutulmuştur ve bu artık gelenek haline gelip insanlar tarafından uygulanmaya devam edilmiştir. Oysa o ağacın kutsiyeti hakkında veya dilekleri kabul etme noktasında bir güce sahip oluşu hakkında hiç kimsede tam bir delil yoktur. Bu durum, körü körüne taklit konusunda insanın toplumsal zaafına bir örnek teşkil etmektedir.

c.2. Cehalet

Sosyal zaaflardan biri olarak ele alınan *cehalette* Kur'an'da eleştirilen bir tutumdur. Kuranda puta tapma isteği,[197] ilahi emirlere karşı direnme,[198] onlara karşı alayda bulunma,[199] homoseksüellik[200] ve şehvete meyil etme,[201] Allahın azabının vukuunu cesaretle istemek[202] cehalet olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca bizim İslam öncesi yaşantı olarak tanıdığımız cahiliye yaşantısı Kuranda ana hatlarıyla tarif edilmektedir: Egoizm ve neme lazımcılık,[203] müstehcen giyiniş ve davranış,[204] ateşli bir milliyetçilik ve gurur,[205] keyfe göre bir yaşayış ve bunun üzerine tesis edilmiş bir hukuk sistemi[206] olarak ele alınmıştır. Böylece cahiliye yaşantısının inanç ve düşünce yapısı, yaşam tarzı ve sosyal realitesi, ahlak ve davranış, yargı ve siyasal düşüncesinin dört bir yandan kuşatıcı bir çerçevesi çizilmiştir.[207]

Izıtsu ve Goldzieher cehalet kavramını medeni insanın ahlaki makullüğünün zıddı olarak mütalaa etmişlerdir. Birçok İslam âlimi bu konuda ortak görüşe sahiptir. Çünkü müfessirler günahın irtikâbını, cehalet, failini de cahil olarak nitelemektedirler.[208] Böylece cehaletin de bir sosyal zaaf olduğunu ve insanın günah işlemesinde etkili olduğuna tanık olmaktayız.

---

[197] A'raf, 138.
[198] Hud, 29.
[199] Bakara, 67.
[200] Neml, 55.
[201] Yusuf, 33.
[202] Ahkaf, 23.
[203] Al-i İmran, 54.
[204] Ahzab, 33.
[205] Feth, 26.
[206] Maide, 49.
[207] Aydın,s.228-229.
[208] Aydın, s.228-229.

c.3. Zulüm

İnsanın sosyal zaaflarından biri de ***zulüm***dür. Türkçede "haksızlık" kelimesiyle karşılanabilen[209]zulüm kavramı, Kur'an-ı Kerim'de, çok geniş bir anlam alanına sahiptir. Meselâ şu ayette luğavî anlamını taşımaktadır: "...Azabı görünce pişmanlık duyarlar. Aralarında adaletle hükmedilir, asla haksızlığa uğratılmazlar."[210] Dinî anlamda ise, Peygamberlerin zellelerinden, Allah'ın geniş afv ve mağfiretinin dışında kalan şirk ve inkâra kadar uzanan geniş bir mana yelpazesine sahiptir.[211] Bugün bu duygunun, Kur'an'ın belirttiği gibi[212] bir insiyak (içgüdü) olduğu ve hâkim olma içgüdüsünden kaynaklandığı kabul edilmektedir.[213]

İnsanın her devirde mutsuzluk sebebi, maddi yoksulluktan önce insanın insana hor bakması ve zulmetmesi olmuştur.[214]Gücünün sınırlarını bir türlü öğrenemeyen insan, başkalarına zulüm yaparak güçlü olduğunu ispat etme gayreti içine girmektedir. Nefis gönül ülkesinden aklı çıkarınca onun boşalan yerine kibir ve zulüm sıfatı yerleşmektedir. ***Kibir***, ***bencillik,*** çıkar ve zulmün girdiği yerde insani güzelliklere rastlamak mümkün olmaz. ***Bozgunculuk ve fitne***nin olduğu yerde insani değerlerin barınmadığı gibi, düzen ve huzur da söz konusu olmaz. Dünyadaki ***şiddet, baskı, zorlama*** ve ***zulüm***lerin; fert ve toplum ve devletleri mutlu etmediği gibi, Allahın emirlerine de uygun olmadığı aşikârdır.

Topluma zarar veren, toplumda karşılıklı güven duygusunu yıkan, insanların birbirlerine karşı güven duygusunu yıkan, insanların birbirlerine karşı olan sevgi ve duygularını sarsan, yüksek ahlaki değerleri tahrib eden büyük bir afette ***yalan***dır. [215]

Allah bir diğer toplumsal tehlikeye şöyle dikkat çekmiştir: " *Ey insanlar! İçki, kumar, putlar ve fal okları şüphesiz şeytan işi pisliklerdir, bunlardan kaçının ki saadete eresiniz. Şeytan şüphesiz içki ve kumar yüzünden aranıza düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan, namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçersiniz değil mi?"*[216] ayette geçen "hamr" kelimesi esasen ötmek manasına gelir. Burada aklı örten fonksiyonlarını yapamaz hale getiren, ***içki***lerin tamamı ile

---

[209] Veli Ulutürk, *Kur'an'a Göre Zulüm Kavramı*, Kayseri 1993, s. 10.
[210] Yunus, 54; Nisa, 49; Kehf, 33.
[211] İsfehani, s. 537; Ulutürk, s. 11; Sâlim Behnesâvî, *el-Hükmü ve Kadiyyetü tekfiri'l-müslim*, el-Mansûra 1994, s.101.
[212] Ahzab, 72; İbrahim, 34.
[213] Songar, s.91.
[214] Yaşar Nuri Öztürk, , *Mevlana ve İnsan,* İstanbul 1993, s. 202.
[215] Doğan Çağlar, *Uyumsuz Çocuklar ve Eğitimi*, Ankara 1981, s.65.
[216] Maide, 90-91.

esrar eroin gibi uyuşturucular da aklı örtmekte ve insanın doğru karar vermesine engel olduğu için aynı kapsama girmektedir.[217]

Kuran toplumu her anlamda tahrib eden tüm konulara dikkat etmiş, böylece insanın doğru karar vermesine engel olan her şeyi yasaklamıştır. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi kâinatın yaratıcısı insanı her yönüyle tanıdığı için onun tabiatında mevcut olan zaaflara Kur'an-ı Kerim'de değinmiş, insanın bu yöndeki eğilimlerini göz önünde bulundurarak, kendisine ve çevresine zarar veren şeyleri yasaklamıştır. Zaman zaman geçmiş kavimlerin hayatlarından örnekler vererek, yasakları çiğnemenin akıbetini sunmuş, zaman zaman da ahiretten sahneler çizerek insanları sakındırmıştır.

Tamamına yer veremediğimiz insanın zaaf ve tabiatı zaten bu tezle sınırlandırılamaz. Biz burada genel anlamda insan tabiatını ve insanların neleri yapmaya meyyal olduklarını, Allah'ın bu konudaki buyruklarını küçük bir örnek şeklinde sunabildik.

İnsanda mevcut olan bu zaaflar aynı zamanda onun günah fiiline yakınlığını gösteriyor. Günah işlemek insana özgü bir davranıştır. Yasaklar çoğu zaman insan için caziptir ve insanlar yasakları çiğnemeye çok meyillidir.

2-GÜNAHKÂRLIK DUYGUSUNUN KİŞİDE OLUŞTURDUĞU PSİKOLOJİK ETKİLER

Günah, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, Tanrı'nın buyruklarına karşı gelmektir. İnsan ile Allah'ın arasını açan, onu ruhen bağlandığı ve bağlılığıyla huzur bulduğu Yaratıcısından koparan ve koparma noktasına getiren her türlü fiildir günah.[218]

İlk günah işlendiğinde, işlenen günahın henüz toplumsal bir boyutu bulunmuyordu. Ancak, insan toplum içinde yaşamaya başlar başlamaz, toplum hayatının devamı için gerekli olan bir takım kurallar kendini hissettirmekte gecikmemiştir. Bu kurallar olmadan, daha doğrusu onlara uyulmadan, toplumun varlığını sürdürmesi, asla söz konusu olamaz. Şu halde insan, doğadaki varoluşundaki özgürlüklerden vazgeçmek zorunda kalacaktır. O, toplumun devamı için gerekli olan bu kurallara uyacaktır. Ancak, o doyurmak istediği içgüdülerine ket

[217] Sert, s.367.
[218] Asım Yapıcı, *İslamda Tövbe ve Dini Yaşayıştaki Rolü*, İstanbul 1997 s. 27.

vurmak zorunda kalacaktır. İşte insan, Freud'un ifade ettiği gibi, duygularına ket vurma pahasına uygarlığı oluşturacaktır. Toplumu yöneten bu kurallar, ister ilahi ister beşeri kaynaklı olsunlar, toplumun devamını sürdürmeyi amaçlamaktadır. Amaç, ne pahasına olursa olsun, toplumun devamın sağlamaktır. Bu durumda onun devamını sağlayan kurallara karşı gelmek günah dediğimiz olguyu gerçekleştirecektir. İşlenen günah, sonuçları bakımından, hem topluma hem de o günahı işleyen kişiye zarar verecektir.[219]

Anlaşılmaz bir şey olan ve insanı şaşırtan günaha insan ansızın düşüverir. İşlediğimiz günah bizi sıkıştırır ve pişmanlık gelir arkasından. Kendimize olan saygıyı kaybederiz. Kendi gözümüzde değerden düşmenin yanında aynı fiile uygun düşen, fakat farklı bir havanın kategorilerinin uygulandığı başka bir şey daha olur. Burada, kınanmış fiil bizi "kirletir". Kendimizi kirli hissederiz. Bu gerçekte psişik bir tepki doğuran nefrettir.[220] Kendisini günahın içinde bulan insan bu halin verdiği rahatsızlık ve suçluluk duygusundan arınma süreci başlatır. Suça karşılık olarak bağışlanma ya da karşılık arama evrensel bir dinamiktir.[221]

Hata yapan kişi yasak bir davranışı gerçekleştirdiği hükmüne varınca üzerinde bir ağırlık hisseder. Kur'an bu durumu çok güzel bir şekilde ifade etmiş ve bu hataları işleyen kişilerin üzerlerinde bir yük taşıdığına değinmiştir.

Nitekim fî-zilal tefsirinde bir ayet açıklanırken, insanların inkâra ve şımarıklığa sürüklendiklerinden bahsedilmiştir. Böylece hem kendi günahlarını, hem de sözlerle yoldan çıkardıkları, Kur'an ve imandan alıkoydukları cahil ve gerçeği bilmeyen insanların bir kısım günahlarını yüklenmişlerdir. İfade bu günahları gayet ağır yükler olarak tasvir etmektedir. Bu **günah** yükleri insanın belini büktüğü gibi, ruhlarını da çökertmektedir. Bu günah yükleri, boyunlarda ağırlık meydana getirdiği gibi kalplerde de ağırlık meydana getirmektedir. Ağırlıklar, taşıyan kimseyi yorduğu gibi, kendilerini de yormakta ve daha ağır ve daha beter bir şekilde bellerini bükmektedir.[222]

Kur'an'da günah olarak yer alan her türlü fiil beşeri ilişkiyi olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin insanın toplumsal zaaflarına örnek olarak da kısaca

---

[219] Akdemir, s.18.
[220] Kılıç, s. 29-30
[221] Christopher Faiver; Ingersoll, Eliot, O'brien Eugene; Mcnally, Christopher, Explorations in Counseling and Sprituality, "*Guit And Mental Healt" s. 82*
[222] Seyyid Kutup, *Fî Zılâli'l-Kur'an*, Kahire 1988.

işlediğimiz yalan, söyleyenin itibarının kaybına sebep olur, insanın manevi çevresine zarar verir ve ruhunu öldürür. Yalan üzerine kurulan ilişki sağlıklı bir biçimde devam edemez ve yalan, toplumda adaletin tesisine de engel olur. Tutulmayan her söz, aslında insanın değerini ve özgüvenini derinden yaralar.

Yine büyük günahlardan olan iftira, insanın manevi çevresine zarar veren ve toplumsal mutluluğu baltalayan, son derece zararlı ahlaki bir kötülüktür. İnsanları arkalarından çekiştirmek de iftira gibi tehlikelidir. Çünkü böyle bir tavır da insanın güvenini sarsar.

İnsanın **günahlara** aşırı derecede dalması ve onda ısrarı şeklinde ifade edilen fücur, kişinin ahlaki anlamda çöküşünü ifade eder. İnsanların çoğu zaman bitip tükenmeyen arzu ve ihtirasların peşine takılarak kendini harab eder. Tam aradığını bulduğunu zannettiği anda, yepyeni problemlerin girdabında debelenmeye başlar. Adeta her bulma biraz yitirmeyi, her yitirme birazda bulmayı beraberinde getirir.[223] İşte bu duygularla hareket eden insanlar sürekli bir kaos içerisindedirler.

Bütün bu ve buna benzer duyguların açığa çıkışı bütün insanlarda gelişmişlik düzeyleri farklı şekillerde olmak üzere mevcut olan vicdan sayesinde gerçekleşir.

a. VİCDAN

"Vicdan, Arapça v-c-d kökünden gelir. "bulmak, var olmak" anlamını taşımaktadır. Vicdan yaşadığında insan gerçekten varolur. Felsefi açıdan çeşitli şekillerde açıklanmaya çalışılmıştır. Cicero ve Seneca, davranışımızı ahlaki niteliklerine göre suçlayan ya da savunan bir iç ses olarak söz etmişlerdir. Stoa felsefesi, vicdanın, kendini koruma ile ilişkili olduğunu öne sürmüş, Khrysippos ise onu, insanın kendi içerisindeki uyumun bilincine varması olarak tanımlamıştır. Skolastik felsefede vicdan aklın yasası olarak görülmüş ve insana Tanrı tarafından verildiği kabul edilmiştir. Vicdanla synderesis" birbirinden ayrılmıştır. Bu sonuncusu, yargıda bulunabilme ve doğru olanı isteme alışkanlığı (ya da yeteneği), bir çeşit sağduyu olduğu halde: vicdan genel ilkeyi özel ilkelere uygulama yetisidir. Shaftesbury, insanda bir ahlaki duygu'nun varlığını doğruyu yanlıştan ayırma imkânını veren bir duygunun, duygusal bir tepkinin varlığını kabul etmiş ve bunu insan aklının evrensel düzenle uyum içerisinde bulunduğu gerçeğine dayandırmıştır.

[223] Cevdet Said, *Bireysel ve Toplumda Değişmenin Yasaları*, İstanbul 1994, s. 88.

Butler, ahlak ilkelerinin, insan yapısının ayrılmaz bir parçası olduğunu öne sürmüş ve vicdanı, özellikle, iyi hareketlerde bulunmak için dıştan gelen bir istek olarak nitelemiştir. Adam Smith'e göre, başkaları için hissettiğimiz duygular ve onların bizi onaylamasına ya da onaylamamasına karşı gösterdiğimiz tepkiler vicdanın çekirdeğini oluşturmaktadır. Kant, vicdanı her türlü özel içeriğinden soyutlamış ve başlı başına bir görev duygusu olarak görmüştür. Dinsel anlamda "kötü vicdanı" acı acı eleştiren Nietzsche, gerçek vicdanın insanın kendisini onaylamasından, 'kendine evet diyebilme' yeteneğinden kaynaklandığını öne sürmüştür. Max Scheler, vicdanın akla uygun bir yargının ifadesi olduğuna, ama düşünce ile değil de duygu ile varılan bir yargı olduğuna inanmıştır." [224]

Vicdan hakkında yapılan yorumların sonucunda genel bir sonuca gidecek olursak vicdanın "eylemlerin ahlaki açıdan değerlendirilme merkezi"[225] olduğunu söyleyebiliriz. Burada önemli bir hususa değinmek istiyoruz. Vicdan kavramı birbirinden hayli farklı iki fenomeni açımlayabilmek için kullanılır. Birincisi, yetkinin iç sesi olan "otoriter vicdan"dır. Bu bizim hoşnut etmeye gönüllü olduğumuz, hoşnut edememekten korktuğumuz bir olgudur. Otoriter vicdan, kendi vicdanlarına uyan çoğu insanın yaşamında yer alır. Bu, aynı zamanda Freud'un "Üst benlik" (Super-ego) olarak adlandırdığı vicdandır. Üst benlik, korku nedeniyle çocuk tarafından kabul edilen içsel emirleri ve babanın yasaklamalarını içerir. Otoriter vicdandan farklı olan diğer kavram ise "insani vicdandır". İnsani vicdan her insanın içinde var olan bir sestir. Dışsal ödüllendirmelerden ve onaylamalardan bağımsızdır. İnsani vicdan, insan olarak bizde var olan sezgisel bilgi üzerine kurulu bir kavramdır. Sezgisel bilgi ise bizim insanlık için ya da insanlık dışı olanın, yaşama neden olanın ya da onu yok edenin ne olduğunu bulmamızı sağlar. Bu vicdan bizim insan olarak yaşamı sürdürmemizi olanaklı kılar. Bizi kendimize, insanlığımıza döndüren, dönmeye çağıran sestir.[226]

Vicdan, bilinçli ya da bilinçsiz olarak her insanda faaliyet halinde bulunur. Bunu herkes iyi, kötü, doğru-yanlış gibi olumlu ve olumsuz değerler karşısında hisseder. Burada vicdanın ferdin davranışlarını dengelediğini görmekteyiz. Bu

[224] Özdoğan, s. 188 Daha geniş bilgi için bkz Erich From, *Erdem ve Mutluluk*, Ankara 1993, s. 171-172.
[225] Özdoğan, s. 188.
[226] Erich From, *İtaatsizlik Üzerine*, çev: Ayşe Sayın, İstanbul 2001, s. 11.

dengeleme daha çok bilinçsiz olarak devreye girer, ancak bu noktadan sonra vicdan kişi tarafından bilinçli hissedilmeye başlar. Yani, farkında olmaksızın ahlaktaki değerleri içselleştiren insan, bu değerleri ihlal ettiği zaman içinde kendi ben'ine hâkim olacak gücü bir ben (iç ses veya 'ben'inden üstün bir ben)'in baskılarına maruz kalır. Şu halde davranışların iyi-kötü açısından değerlendirildiği bir iç kontrol gücü ya da iç mercii olarak tanımlanan vicdan, ferdin iyi ve kötüyü bildiren ahlaki bilinç halidir. Bütün bunlarla beraber, bir insanın vicdan gelişimi, o kişinin, neyin doğru neyin yanlış olduğunun farkına varması demektir. Bu açıdan vicdanı, kişiyi davranışlarını kontrol altında tutan bir meleke olarak tanımlamak mümkündür.[227]

Vicdan, bilgi olmakla birlikte, soyut düşünce alanındaki bilgiden fazla bir şeydir. Duygusal bir niteliği vardır; çünkü yalnızca aklımızın değil, tüm kişiliğimizin göstermiş olduğu bir tepkidir. Bütün kişiliğimizin gerektirdiği şekilde fonksiyonda bulunmasına ve açılıp gelişmesine yol açan hareketler, düşünceler ve duygular 'rahat vicdan'ın ayırt edici niteliği olan bir iç onaylamaya, bir 'doğruluk' duygusuna yol açar. Buna karşılık, bütün kişiliğimiz için zararlı olan hareketler, düşünceler ve duygular da 'suçlu vicdan'ın ayırt edici niteliği olan bir rahatsızlık duygusu yaratır.[228]Vicdan, kişi, yanlış bir davranış sergilediğinde, onu suçlu hissettirerek cezalandırır.[229] Vicdan böylece, kendimizin kendimize karşı gösterdiği tepkidir. Bizi kendimize gelmeye, yaratıcı bir şekilde yaşamaya, tam olarak ve uyumlu bir biçimde gelişmeye –yani imkânlarımız bakımından neysek, o olmaya- çağıran gerçek benliğimizin sesidir.[230]

Mümin için din bir otoritedir.[231] Din ya da insan için otorite olduğu düşünülen her kişi veya kurumun prensiplerine karşı gelindiğinde vicdan belirli bir tepki gösterir. Dinin koyucusu olan Yaratıcının emirlerine karşı gelen davranışlarımız otoriter vicdan ve insancıl vicdan tarafından sorgulanıp suçluluk duygusuna yol açacaktır. Her hangi bir ahlaki kuralın ihlali, vicdanın tepki gösterip suçlu hissetmesinde etkili olabilmektedir. Bu bağlamda suçluluk duygusunun nasıl gerçekleştiğine değinmek istiyoruz.

---

[227] Özdoğan, s. 189.
[228]Özdoğan, s. 195-196.
[229] Geçtan, s.46-47.
[230] Özdoğan, s. 196.
[231] Hayati Hökelekli, *Gençlik, Din Ve Değerler Psikolojisi*, Ankara 2002, s. 93

b. SUÇLULUK DUYGUSU

Psikolojik bir gerçeklik olan suçluluk duygusu, insanların büyük çoğunluğunun tecrübe ettiği evrensel insani bir olaydır. Bu sebeple o, dini eğilimden önce gelebilir ve onu güdüleyebilir.[232] Suçluluk duygusu, belirsizliği doğuran, bir kişinin yanlış yapmış olma hissi olarak tecrübe edilebilir.[233] Bir insanın, davranışından dolayı bir tür kendini kınaması ve pişmanlığı olarak da tarif edebiliriz. Bu duygular, bir bireyin sahip olduğu ahlaki kurallar da dâhil, önemli ahlaki ilkelerin fark edilecek bir biçimde çiğnenmesinden doğmaktadır. Çoğu Amerikalı için bu ahlak kanunu dolaysız olarak, belirli bir çerçeveye sahip olmuş olan bir dinden doğmaktadır.[234]Din ona yeni bir boyut, Allah huzurunda hata olan "günah" boyutunu ilave eder. Din bunu yaparken ya, insan kalbinin derinliklerinde gizlenmiş bulunan bütün hataları açığa çıkaran ve acımasızca cezalandıran sert bir hâkim pozisyonundaki Tanrı'nın şiddet ifade eden bakışını devreye sokar ya da günahkârlık duygusunu, merhametiyle affeden ve bu duyguyu yapıcı bir faaliyetin başlangıcı yapmaya davet eden Allah'a karşı bir minnettarlığa dönüştürmeye yardım edebilir.[235]

Freud, bir suçluluk duygusunun, tüm dinlerin ve ahlakiliğin kaynağı olduğu ve başka bir varlığa karşı bilinçsiz bir düşmanlıkla ilişkili olduğu teorisini ortaya atmıştır. Freud'a göre, insan doğasında yaygın olan bir suçluluk duygusu dini bir akidenin çiğnenmesinden değil aksine bu özümsenmiş sosyal emirlerden doğmaktadır. Fakat her iki durumda da, çiğnenmiş olan bir ahlak kanunun varlığı görülmektedir.[236]

Günümüzde suçluluk duygusuyla ilgili insanlar arasındaki kavramlaştırmalar, Freud'un psikodinamik bakış açısını reddetmektedir ve suçluluk duygusunu aksine, erkek ya da kadının başkasını incittiğine dair insanın inancından doğan acı verici bir etki olarak görmektedir. Bir ahlak kanununu çiğnemek bir kez daha, başkalarını incitmekten kaçınmamızı emreden bir ahlak kanunuyla beraber ifade edilmektedir. Bu tür durumlarda bulunan suçluluk duygusu bizim, bağlılıkları uygun bir biçimde kolaylaştırmamıza ve devam ettirmemize yardım eder. Fakat bu aynı suçluluk duygusu, abartıldığında sorunlu bir hale gelebilmektedir. Freud'unkinden daha makul

[232] Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi*, Ankara 1993, s. 104
[233] Faiver, s.77
[234] Faiver, s.91
[235] Hökelekli, *Din Psikolojisi*, s.104.
[236] Faiver, s.77.

olabilen suçluluk duygusunun psikodinamik bir şemasının ana hatları, suçluluk duygusunu daha çok süper egodan doğan bir şey olarak yorumlayan Narramore (1974a) tarafından gösterilmiştir. O, süper egoyu üç tür mekanizmaya ayırır: ***ideal insan***, ***düzeltici insan*** ve ***cezalandırıcı insan***. *İdeal insan*, değerlerimizi, standartlarımızı ve tutkularımızı içeren, bilincin özü işlevi görmektedir. İdeal insan, karşısında davranışımızı ve kendi imajımızı ölçtüğümüz bir ölçüt sopası gibi iş yapmaktadır. Narramore düzeltici insanı, "**sağlıklı suçluluk duygusunun**" kaynağı olarak tanımlamaktadır. Bu kimse bakıcının azarlamalarını özümseyip en sonunda aynı azarlamaları kendini yansıtan bir biçimde faydalanır. Cezalandırıcı insan ise, "sağlığı bozan suçluluk duygusunun", bakıcının cezalandırma, reddetme veya utandırma tehditlerinden doğan karşıt bir kaynağı olarak tanımlanmaktadır. Bakıcının bu tehditleri de aynı şekilde kendini yansıtan bir biçimde özümsenip ondan faydalanılır. Narramore onu olumsuz (sağlıksız) sonuçlar olarak algılamaktadır. Her ne kadar Narramore, suçluluk duygusunun kaynağına psikodinamik bir yönden baksa da, onun ideal ve/veya cezalandırıcı insanlarla ilişkilendirdiği suçluluk duygusu "maladaptive şemalar" olarak kavramlaştırılabilir. Bu şemalar "çocukluk esnasında gelişip bireyin yaşamı boyunca özümsenmiş, sabit ve daimi konulardır." Burada vurgulamak gerekir ki, bu şemaların temeli, fiili olarak dini konularla ya da deneyimle bütünleşebilen, hem bireyin mizacında ve hem de disfonksiyonel bir gelişimde yatmaktadır. Narramore ve Counts bu görüşle ilgili kendi açıklamalarında bu ayırımı yapmaktadırlar. "Gerçek suçluluk duygusuna" Tanrının yasasını çiğnemeye karşılık olarak Kutsal Ruhtan gelen bir mesaj olarak "yanlış suçluluk duygusuna" ise potansiyel olarak aşırı toplumsallaşmış bir süper egodan gelen daha esasi bir mesaj olarak işaret ederler. [237]

Buradaki gerçek suçluluk duygusunu dini suçluluk olarak tanımlayabiliriz. Dini suçluluk duygusu sıkıntı kendi kendini cezalandırmayı isteme, kaçma ve psikolojik yalnızlık gibi duygu ve eğilimlere yol açan basit psikolojik suçluluktan farklı unsurları içerir. Günahkârlık duygusunda yalnızca işlenen hata ve kötülüğün itiraf edilmesiyle yetinilmemektedir. İlave olarak, günahın etkilerini silmek için, "gizlice onarıp eski durumuna getirmenin şiddetli bir arzusu"na da her zaman rastlanmaktadır. Zaten dini teslimiyet, arınma, tövbe ve hidayete insanları

[237]Faiver, s. 77

yönlendiren de bu müspet arzudan başkası değildir. Dine dönüş yapan kişilerin birçoğunun bu arzuyu şiddetle yaşadıkları bilinmektedir.

İnsanlar hata yapmaya yatkındır. Yalnız ve mutsuz insanlar, kısa dönemli zevk peşindedirler. Alkolik, alkolün sağladığı anlık haz duygusu için yaşar. Mutsuz insanlar anlık doyum arayışı içindeyken tamamen mantıkdışı hareket edebilirler. Bu durum ise ancak onların stres ve sıkıntılarını artırır.[238] İnsan günaha düşüşte bu psikolojideyken, günaha düştükten sonraki ruh hali daha karmaşıktır. Kendisinde hissettiği suçluluk duygusu onu mutsuz ve huzursuz eder ve bu kısır döngü halinde devam eder.

Her ne kadar suçluluk duygusu bize, eksikliklerimizi ve sınırlılıklarımızı hatırlatsa da, o bizim insanlığımızın bir işaretidir ve kibirden kurtulup ahlaki olanı belirlememize yardımcı olur. Bu nedenle suçluluk duygusunu olumlu anlamda ele almalıyız. Suçluluk duygusu eğer hataları telafi etme yoluna götürmüyorsa o zaman ruh sağlığı için sakıncalı durumlar meydana getirebilir. Bu ise suç veya günahın olumsuz neticelerindendir.

Bununla birlikte, suçluluk, günahkârlık duygularının çift yönlü etkisini hesaba katmak gerekir; bunlar dini hayatı olumlu yönde etkiledikleri gibi, olumsuz etkileri de olabilir. Çok şiddetli dayanılmaz bir hal alan suçluluk ve günahkârlık duygusu, tövbe ve pişmanlığa karşı duygusuzluğa, ilgisizliğe, hatta buna sebep olan ahlaki ve dini değerleri hiçe sayıp, bunlara saldırmaya bile sevkedebilir. Fakat normal bir seyir izleyen günahkârlık duygusu, bir şahsiyete oluşumu safhasında kendinden razı olmama, geçici heveslerine değer vermeme, dini ve ahlaki görevlerini üstlenme ve sonuçta kendini aşmanın yollarını öğretebilir. Suç, günah olarak aşılandığı, işlendiği takdirde Allah'tan uzaklaştıran kötü bir gerçek olduğu telkin edildiği zaman, bu kötülük tehlikesi mümini doğru yola pişmanlığa, davranışlarını denetlemeye sevkedebilir.[239]

İnsan kendi tabiatına uygun davranışlar üretir ve bu davranışlara uygun bir vicdan oluşturur.[240] İç ses kimilerinde çok baskınken kimilerinde çok zayıf kalabiliyor. Aynı durum karşısında kişilerin davranışları da buna bağlı olarak değişkenlik arz etmektedir. Bunun yanı sıra vicdan oluşum süreci ve değerler kişiden

[238] Sert, s.367
[239] Hökelekli, *Din Psikolojisi*, s. 105-106.
[240] Sert, s. 35.

kişiye değiştiği için davranışlardaki farklılık, tutumlar daha bir çeşitlilik göstermektedir. Yani günah karşısında insanın kendini denetleyebilmesi kişiden kişiye değişmektedir. Ve her günah karşısında kişilerin iç dünyalarında duydukları rahatsızlık ve suçluluk düzeyleri farklıdır.

Eksik yaşamanın da bir çeşit hata olduğu ifade edilmektedir.[241] Bazı insanlar yeteneklerini körelterek, aklını kullanmayarak, yürekliliğini öldürüp, korkaklaşarak, doğruyu görüp susarak yaşamlarını sürerler ve bizce bu kişilerde eksik yaşamakta ve hatta kendilerini aldatmaktadırlar. Bunların neticesinde insanlar kendilerini aşağı gördüklerini hissederler. Sonuçta yaşanan 'kendini cezalandırma' durumu olan nevroza da yol açabilir, doğru olanı yapmaya başlamanın sonucunda yenilenmiş bir yürekliliğe ve artan bir özsaygıya da.[242]

Yukarıda bahsedildiği gibi suçluluk hissi doğru, iyileştirici olabildiği gibi; yanlış ve patolojik bir halde bulunabilir. Kişilerin işledikleri suç veya günah karşısındaki tutumu kendini düzeltici şekilde ortaya çıkarsa, o günahı işlememiş gibi sayılacak ve bu kendi kişilik gelişimine belki de katkıda bulunacaktır. Diğer yandan suçluluk duygusunu ağır bir şekilde hissettiğinde kendisini düzeltme yoluna gitmeyecek belki özsaygısını kaybedecektir. Bu ise ruh sağlığı açısından olumsuz bir gelişmedir.

c. PİŞMANLIK VE TÖVBE

Kişinin işlediği günahtan pişmanlık duyması; önceki davranış ve düşüncelerini reddetmesi olarak yorumlanmaktadır. Bu reddetmede günah inkâr veya gizleme olmayıp aksine yapılan hatayı kabullenme bulunmaktadır.[243] Pişmanlık tövbenin en önemli unsurudur. Bu esnada bir daha günah işlememeye de söz verilmesi gerekir. Aksi takdirde bu pişmanlık sayılmaz, günahın bağışlanması tehlikeye girebilir.[244]

Kelime manası ile "dönmek" (rucû) anlamına gelen tövbe dini terminolojide bir insanın işlemiş olduğu günahından vazgeçmesi ya da spesifik anlamda günahtan vazgeçerek Allah'a itaata dönmesi ve işlediği suçu ya da kabahati bir daha işlemeyeceği hususunda Allah'a söz vermesi, başka bir deyişle o, ferdin dinen kötü olandan, olumsuz huy ve davranışlardan uzaklaşarak samimiyetle iyi ve güzel olana

[241] Faiver, s.91
[242] Özdoğan, s. 190.
[243] Katar, s.79 .
[244] İannito, s.196.

yönelmesi ve evvelce işlemiş olduğu günahını itiraf edip pişman olarak bir daha yapmamaya karar vermesi demektir. Hata yaparak Rabbinden uzaklaşan veya ondan uzaklaştığını düşünen fert, bu günahkâr halinden kurtularak, tekrar yaratıcısına dönme imkânı bulabilmektedir.[245]

Izutsu tövbeyi Allah'ın uçsuz bucaksız merhametinin insanda bir yansıması olarak değerlendirmektedir. Ona göre insan tarafından, "pişman olup özür dileme", Allah tarafından da "bağışlama" anlamına gelen tövbe kelimesinin semantik yapısından, dönüşün Allah ile insan arasında karşılıklı ve birbirine bağlantılı bir şekilde meydana geldiği sonucunu çıkarmak mümkündür.[246]

Tövbe, günah olarak adlandırılan hadisenin cereyanından sonra meydana geldiğine göre, günahkâr her şeyden önce bu günahtan tövbe ile temizlenmek istemektedir. Burada insanın günahını sadece, günah olduğu duygu ve düşüncesinden hareketle terkederek, kendisini Yaratıcısının istediği bir kişi haline getirmesi gayreti vardır. Esasen bu, ferdin günahtan uzaklaşarak Allah'ın rızasıyla özdeşleşen bir insan durumuna gelebilme teşebbüsüdür. Tövbekâr bunu şuurlu olarak yaşamaktadır. Şu halde, dinen günah sayılan bir davranışın insanın içinde oluşturduğu rahatsızlıktan uzaklaşma da mutlaka bağışlama makamının rızasının kazanılması sözkonusudur. Yoksa dinin günah saydığı bir fiili kişinin şu veya bu sebeple terk etmesi tövbe çerçevesinde değerlendirilemez. Zira burada kişinin bu fiilinin inanç ile ilişkisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla tövbenin yöneldiği istikametin ilahi bir varlığa doğru olması gerekir. Çünkü tövbede insanın Yaratıcısına dönmesi ve O'nunla kendisi arasında bozulan ruhi ve manevi bağın yeniden kurulması arzusu vardır.[247]

Dinin ve toplumun hoş karşılamadığı davranışları sergileyen bireyin bu fiilleri onu ruhen incitebilir ve onun kendisine olan saygısını zedeleyerek onurunu kırabilir. Bu durum onda suçluluk ve pişmanlık duygularını meydana getirebilir. Şayet fert günahını bilinçli olarak itiraf ederse ya da onun şuuruna varırsa kendisini sıkan duygularından kurtulmak istemesi gayet doğaldır.[248]

Hz. Âdem ve eşi hatalarını fark ettiklerinde, pişman olarak tövbe ettiler. Onların tövbeleri kendi iradelerini kullanmaları sonucunda meydana gelmiştir. Hz.

---

[245] Yapıcı, s. 45-46.
[246] Toshihiko Izutsu, *Kur'an'da Dinî Ve Ahlakî Kavramlar,* Çev. Selahaddin Ayaz, İstanbul 1991, s.157-158
[247] Yapıcı, s. 48-49.
[248] Muzaffer Şerif, *Sosyal Kuralların Psikolojisi*, Çev. İsmail Sandıkçıoğlu, İstanbul 1985, s.125.

Âdem ile eşinin itirafları, pişmanlık duyguları içerisinde bağışlanma istekleri, tövbenin psikolojik oluşumunu ortaya çıkarmaktadır. Onların ruhsal hallerinin gittikçe yoğunlaşması tövbe etmeleriyle sonuçlanmış ve bu psikolojik hal içerisine giren Hz. Âdem'le eşinin tövbesini Allah kabul etmiştir. Söz konusu bu kıssaya göre bu ilk günah ve ilk tövbe, günah işleyenlerin her zaman tövbe ederek daha iyi bir insan olabileceklerini de göstermiş olmaktadır.[249]

Kur'an peygamberlerin hatalarından ve günahlarının bağışlanmasından söz ederken, esasında peygamberlerin tövbe yaşantılarına da dikkati çekmektedir. Hz Âdemle eşinin günahından bahsetmiştik. Bu durum Hz. Muhammed(as)'da da gerçekleşmiştir. Kendisine gelen uyarı ayetleriyle Hz Muhammed davranışlarının hatalı olduğu yönünde bir farkındalık yaşamış ve hatasını düzeltmeye yönelmiştir. Ve görülecektir ki Hz. Muhammed'in (as) tövbe yaşantısında hata onarımının ötesine geçilmiştir. Hz. Muhammed'in (as) farkındalığı onu evrensel boyutta bir eylem yapmaya götürmüştür, yani hatalarımız olabilir, onları düzeltebilir ve daha ötesine geçerek, kendimize özgü ve daha yüksek düzeyde eylemlerde bulunabiliriz. Bu olay Hz. Muhammed'in (as) " Ben güzel ahlakı güzelleştirmek için geldim" sözünü çok güzel örneklemektedir.[250]

Kur'an-ı Kerim'de Yaratıcımız, önce insanın yapageldiği hataları sayıyor, ardından tövbe edilmesi gerektiğine dikkatimizi çekiyor, yani O'na göre hata yapmak değil hatada devam etmek zararlıdır." Hucurat 11 ve 12. ayetlerinin sonunda tövbe etmeyen yani hayatında değişme ve gelişmeye yer vermeyen insan zalim olarak nitelendiriliyor. *"Allah kimseye zulmetmez, insan kendi kendine zulmeder"* (10/44) ayetiyle bağlantı kurulacak olursa, tövbe etmediğimizde kendimize zarar vermiş oluyoruz. Tövbe kararını hatalı olduğumuzu fark ettiğimizde alıyoruz. Farkındalık hem içe hem dışa doğru bir gözlemdir. Farkındalık varoluşun kilitlerini açar. İnsanın kendinin bilincinde olarak etrafında olup biten her şeye yanıt verme bilinciyle yaşaması demektir. Osho, " gerçek hata farkında olmamaktır, gerçek erdem ise farkında olmaktır. Ne yaparsan yap senin erdemlerin dahi farkında olmadığında erdem değildir." diyor. Hatalarımızı fark ettiğimiz noktada utanç, suçluluk, kendine

[249] Özdoğan, s.96-97.
[250] Özdoğan, s. 99.

ve "bunu bana neden yaptırdı" şeklinde başkalarına dönük öfke olabilmektedir. Bu noktada insan kendini affetmeye ihtiyaç duymaktadır.[251]

Tövbe ederek hatalarından arınan kişilerde mutluluk hissi oluşacaktır. Kur'an oluşan mutluluk hissini, sosyal hayata ve beşeri ilişkilere de yansıtmıştır. O, dönüşüm yaşayan insanı toplumun bir parçası olarak gördüğü için, toplumda değer verilen bir insan haline getirmeye çalışır. Tövbe pratiği kişiyi hata işlemenin yol açacağı içine kapanma, kaygı ve endişe, toplumdan uzaklaşma gibi kişiliği geriletici ve ruh sağlığını bozucu davranışlardan kurtararak, hayatın içine doğru olumlu olarak motive etmektedir.[252]

Hata işlemenin insani bir duygu olmasıyla birlikte, tövbe eyleminin bu durumu yok edeceği ve kişinin tekrar eski haline dönebileceği görülmektedir. Yaptıklarından duymuş olduğu pişmanlık kişiyi eski sağlığına kavuşturduğu gibi, aynı davranışın sonuçlarının neler olduğu konusunda farkındalık sağlamasına neden olur. Belki bu durum söz konusu kişinin dönüşümü ile birlikte gelişimini sağlayabilir.

Bunun yanı sıra böyle ağır hata yapan kişilere de çözüm gösterdiğini görebilmekteyiz. Bu tür olaylara Hz Muhammed (as) döneminde gerçekleşmiştir. Bunlardan biri doksan dokuz kişiyi öldüren bir katilin tövbesidir. Doksan dokuz kişiyi öldüren kişi Buhari'de anlatıldığına göre bir tövbe arayışı içine giriyor ve kendisine olmadığını söyleyen rahibi de öldürüp yüze tamamlıyor. Bir başkası ise kendisine tövbe edebileceği ve kurtuluşa ereceği yeri gösterince o yolda hayatını kaybediyor. Buhari'de anlatılan bu kıssa sonuçta tövbe yolunda ölen adamın rahmet meleklerinin yanına almasıyla sonuçlanıyor.

Bu olayda Kur'an' çok ağır bir suç olarak kabul ettiği bir hatayı yapan, hatta bunu defalarca tekrarlayan bir insanın, ruhunu arındırmak için tövbe etme ihtiyacını hissetmesine ve bunun çözümü için gösterdiği çabaya tanık oluyoruz. Bu olay, Hz. Peygamber'in tövbeyi teorik anlatımının pratikleşmiş şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Hz. Muhammed (as) bir yandan tövbe ile ilgili kuralları açıklarken, tarihi yaşantısından destek alarak, en ağır hata deneyimlerinde bile her zaman yaşanabileceğini belirtmektedir.[253]

---

[251] Özdoğan, s. 88-90.
[252] Özdoğan, s.91.
[253] Özdoğan, s.101.

Bu durumda bağışlanma dilemenin ve kendi kendini bağışlayabilmenin önemi ortaya çıkmaktadır. Bağışlamak sözcüğünün çevresinde hem büyük sıcaklık hem de insana güç veren görkemli bir atmosfer bulunmaktadır. Bu fiil koy verme, serbest bırakma, yatıştırma, iyileştirme, yeniden birleştirme ve oluşturma güçlerini akla getirir. Yüce Yaratıcı kullarını affedici ve bağışlayıcı olmaya şöyle çağırmaktadır: sen af (veya kolaylık) yolunu benimse, İslam'a) uygun olanı örfü emret ve cahillerden yüz çevir.7/199)

Bağışlama istemli bir davranıştır, yani iradeyle seçilmiştir. Ya bağışlamayı seçeriz, ya da bağışlamamayı. Ancak bağışlama ile bağışlamamanın aynı dinamikleri içerdiğini unutmamalıyız. Eğer, yanlış davranış için bağışlanmamızı bekliyorsak, bizim de benzer durumda aynı şeyi yapmamız beklenir. Başkalarını bağışlamıyorsak onların da bizi bağışlamalarını bekleyemeyiz. Yaradanımızla ilişkimizde de benzer motifler söz konusudur."...affetsinler ve hoş görsünler. Allah'ın sizi bağışlamasını sevmez misiniz? Allah bağışlayandır, esirgeyendir.(24/22) yine 64/14 ayeti aynı vurguyu yapmaktadır. ".[254]

Bu tutum aslında insanın başkalarıyla birlikte kendine göstermesi gereken bir tutumdur. İnsanın yapmış olduğu hatalar sadece başkalarını etkilemez, bu durumdan en çok kendisi etkilenir. Ve dolayısıyla içinde oluşan sıkıntı halini, vizr kelimesiyle kastedilen yükü üzerinden atabilmesi için önce kendisini bağışlamalı ve Yaratıcıdan bağışlanma dilemelidir. İnsanın hayatın getirdiği sıkıntı ve yüklere karşı bu şekilde bir savunma mekanizması geliştirmesi halinde belleğinden acılar daha çabuk silinecek ve yükü hafifleyecektir.

Bu sayede gerçek bir gelişme ve yenilenme sağlanabilir. Tövbe insandaki bilinç seviyesine göre, korku ve ümit hisleri eşliğinde, çeşitli derecelerdeki hata ve kusurları bırakarak daha iyiye, daha güzele, ideal olana yönelme; eksikliği görüp kendini yenileme ve bütünleme için bir araç niteliği taşır. Tövbe bir süreci ifade etmektedir. Bir halden bir hale dönüşmeyi sağlayan, farkındalık, kendini affetme, insanın kendinden ve öz bilincinden doğan kendine ve başkalarına yararlı eylemler üretme kararlılık ve kalıcılık şeklinde ifadesini bulan dört aşamayı içerir.

Kişinin tövbe etmesi, tövbe ettikten sonra kendini affedip yeni, sağlıklı eylemler üretmek yolunda dinamik bir sürece girmesine yardımcı olması bakımından

[254] Özdoğan, s.136-137,140.

önemlidir. Çünkü ancak kendisini affeden birey yaşamında olumlu değişiklikler yapabilir."[255]

[255] Nuran Erdoğruca, *Tanrı İnancı Ve Farkındalık*, A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005, s.45.

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNÜMÜZ İNSANINDA GÜNAHIN PSİKOLOJİK ÇAĞRIŞIMLARI ÜZERİNE BİR MÜLAKAT

A- EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evreni 2004-2005 öğretim yılında Ankara ilinde yaşayan öğrenci, öğretmen, ev hanımı, esnaf, doktor, hemşire, güvenlik görevlisi gibi değişik statülerdeki insanlardır.

Araştırmaya değişik yaş cinsiyet, eğitim düzeylerine göre farklılaşan yaklaşık 50 kişi katılmıştır. Yapılandırılmış sorulardan oluşan mülakat metni katılımcılarla yüz yüze görüşülerek uygulanmıştır. Soruların yapılandırılması sırasında eksik cevap verilen mülakatlar araştırma dışı bırakılmıştır. Uygulama 45 kişi üzerinde gerçekleştirilip, değerlendirilmiştir.

Toplam 45 kişi üzerinde yapılan mülakat sonuçları örneklem grubunun sayısı bakımından genellenebilecek nitelikte ve objektif verilere ulaşabilecek yeterlilikte değildir. Fakat bize bu kavram hakkındaki genel düşünce ve algılamalar hakkında ipucu vermesi bakımından dikkate değerdir.

B- VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Mülakat, insanların kendilerini nasıl hissettikleri veya nasıl davrandıklarını keşfetmenin doğrudan bir yolu olarak bireylere açıcı ve derinlemesine sorular sormaktır. Görüşme veya mülakatlar, sosyal bilimler alanında kullanılan en yaygın bölüm olup, bireylerin deneyimlerine, tutumlarına, görüşlerine, şikâyetlerine duygularına ve inançlarına yönelik bilgi elde etmede etkili bir yöntemdir. Görüşme yoluyla deneyimler, tutumlar, düşünceler, niyetler zihinsel algılar ve direkt gözlenemeyen süreçler anlaşılmaya çalışılır.

Mülakatlarda standartlaştırılmış açık uçlu görüşmelerde önceden hazırlanmış sorular katılımcıya sırayla yöneltilir. Mülakat yöntemi, bireye özgü bir yapı taşımasından dolayı olumlu ve olumsuz yönleri içine almaktadır.

Egemen din psikolojisinin iç ile dışı birbirine bağlayan bir görüş ve yöntemini ana yöntem olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir.[256] Bu açıdan araştırmamızda derinlemesine mülakat yöntemi kullanılmıştır. Sorular içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Araştırmaya katılanlara 10 tane açık uçlu soru yöneltilmiş, günah kavramını kabul etmeyen kişilere bir tane daha yedek soru hazırlanmıştır. Gerektiğinde yedek sorulara başvurulmuştur. Bazı yanıt alınmamış sorular daha önceden var olmayan fakat süreç içerisinde oluşturulmuş sorulardır. Bu sonradan oluşturduğumuz soruları aynı katılımcıya tekrar uygulama imkânı olmadığından boş bırakılmıştır.

Sorulan sorular katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve sosyo-ekonomik özelliklerinin hemen ardından tam metin halinde yer almaktadır.

[256] Erdoğruca, s.62- 63.

C- MÜLAKAT- YAPILANDIRILMIŞ SORULAR

1. Günah deyince ne anlıyorsunuz?
2. Günah kelimesi sizi engelliyor mu? Yani kendinizi engellenmiş hissediyor musunuz? Ya da sizi yapmak istediğiniz şeylerden alıkoyuyor mu?
3. Bir şey "günahtır" denilince onu sorgular mısınız? (Neden günah? Gerçekten günah mı?..vb) Neden sorgularsınız?
4. Günah olduğunu düşündüğünüz şeylerin bilgiyle değişebileceğini düşünüyor musunuz?
5. Daha önce günah olarak bildiğiniz, fakat sonradan günah olmadığını öğrendiğiniz şeyler oldu mu?
6. Bir şeyin günah olup olmadığını nasıl ve nereden öğrenirsiniz?
7. Size göre şu anda neler günah ve en büyük günah sizce nedir?
8. Günah olduğunu bile bile yaptığınız şeyler var mı?
9. Günah işlediğiniz zaman neler hissedersiniz?
10. Günah kelimesi yerine önerebileceğiniz bir kelime var mı?
11. (Eğer günah kavramını kullanmıyorsa) Size göre günah kelimesi nereden geliyor?

İnsanlar niçin günah kavramını kullanıyorlar? Çevrenizde bu kavramı kullananlar var mı? Siz neden kullanmıyorsunuz?

Cinsiyeti: Bayan
D. tarihi:1976
Öğrenimi: Yüksek Lisans Öğrencisi
Sosyo-Ekonomik Durum: Orta

1. Günah insanın hiyerarşik düzene (konulmuş kurallara) karşı çıkması değil insanın üzerine siyah bir örtü örterek kendini mutsuz etmesidir diyordu bir kitapta. Buna katılıyorum. Yani günahı mutsuzluk olarak algılıyorum. İnsanın günah olanı yapmasından doğan suçluluk duygusu mutsuzluğunu artırır.
2. ...

3. Evet sorgularım. Niçin günah olduğunu düşünürüm. Günahın kaynağı nerede? Kur'an'da mı? Sünnette mi? Bazen kültürel değerler bazı şeyleri günah olarak empoze edebiliyor.

4. Bana göre değişmez. Zaten temel kriter insanlara zarar vermesi olduğu için günah her zaman günahtır.

5. Var mutlaka, müzik dinlemek günahtır diye biliyordum. Ama değilmiş.

6. Kur'an'dan öğrenirim. Bence günahın temel kriteri insanlara ve topluma zarar vermesidir. Bir şey Kur'an'da yoksa bile günah sayılır bence. Yeni çıkan bir şey, yani peygamber efendimiz döneminde olmayan, günah hükmü verilmeyen şey günümüzde insanlara zarar verici nitelikte ortaya çıkıyorsa günahtır. Bu bakımdan dinamik bir olgudur bana göre.

7. İnsanlara zarar vermek kriterine göre bir insanı öldürmek veya atom bombası üretip insanlığın ölümüne neden olmak da büyük günahtır. Kendilerine verilen görevi tam ve doğru yapmamak da günahtır. Çünkü bu insanlara zarar verir.

8. Evet var.

9. Suçluluk duygusu hissederim. Yaptığım günahı aklileştirmeye çalışırım. Yani savunma mekanizmalarım devreye giriyor.

10. Yasak olabilir.

Cinsiyeti: Bayan

D. tarihi:1966

Öğrenimi: Yüksek Okul

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta(Milli Eğitim personeli)

1. Bence günah yoktur. Yersiz vardır. Olmadık erde hata yaparsınız denk düşmez. O günahtır, yani uygunsuz.

2. ...

3. Uygunsuz olan şeyler zaten sorgulanmaz. Ortaya çıkan davranış uygundur ya da değildir. Bu bellidir. Fakat insanların günah olarak adlandırdıkları şeyleri mantıksal olarak sorgularım.

4. Evet düşünüyorum..Günah olarak kabul edilen şeyler bilgiyle değişebilir..

5. Küçükken bir sürü şeye günah denirdi. Akşam tırnak kesmek vb. aslında bunun yerine farklı bir şey kullanılsaydı daha iyi olurdu bence. Mesela şöyle bir açıklama yapılsaydı "elektrik olmadığından kesilmemeli" dense bence daha güzel olurdu.

6. Kendi kararlarım benim için önemlidir. Mantığıma uyan şey bana göre günah değildir. Yani herhangi bir yerden örenmiyorum. Kendim katar veriyorum doğru yada yanlışa.

7. Bana göre en büyük günah ya da hata başkalarına zarar vermektir. Mesela savaş suçu ya da suçlusu...

8. Dinsel olarak günah olsa bile mantıksal olarak doğru geliyorsa yaparım.

9. Günah olarak değerlendirdiğiniz bana göre yersiz davranışlardan sonra önce kendimi sorgularım. Telafisi mümkünse telafi etme yollarını ararım. Öyle çok büyük günahlar işlediğimi de sanmıyorum. O kadar kendisini sorgulaması gereken insan var ki!

10. Yersiz kelimesi daha uygun olabilir.

11. Yasak, yapılmaması gereken, uygunsuz davranışları engellemek ve kurallara uyulması gerektiği düşünülerek günah kavramı üretilmiştir. Söylediğimiz bu şeyleri tam karşılamıyor ama zaman zaman ben de kullanıyorum.

Cinsiyeti: Bayan

D. tarihi:1972

Öğrenimi: İlkokul mezunu

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta

1. Allah'ın emrettiği şeylerin, kutsal kitapta yasaklanan şeylere aykırı davranışların yapılmasına günah diyoruz.

2. ...

3. Nedenini anlamadığın zaman ve bana mantıklı gelmediği zaman sorgularım..

4. Düşünüyorum. Emin olmadığım bazı günahlar, yani tam olarak günah olduğuna kanaat getiremediğim şeyler değişebiliyor. Ve sonuç tam da benim düşündüğüm gibi çıkıyor. Yani günah olmuyor.

5. Var mutlaka ama neler olduğunu hatırlamıyorum. Değilse mutlaka var.

6. Kah ailemden, kah çevremden, kah kitaplardan öğreniyorum.

7. En büyük günah zina, tabii ki öncesinde şirk var. İçki, haram yemek ve buna benzer belirli şeyler de diğer günahlardır.

8. Evet. Vazifelerimi yerine getirmiyorum. Mesela namaz kılmıyorum. Tam olarak tesettürü uygulayamıyorum. Çocuklarıma bağırıyorum.var böyle şeyler işte..

9. Ahireti düşünürüm. Nasıl yargılanacağımı düşünür korkarım. Pişmanlık duyarım.

10. Yok. Günah günahtır. Başka ne olabilir ki.

Cinsiyeti: Bayan

D. tarihi:1981

Öğrenimi: Üniversite mezunu

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta

1. Bir şey günahsa onun insanlara zararları vardır. Günah olan şey faydalı değildir. Her açıdan; bu psikolojik olur, sosyolojik olur, fizyolojik olur..Her açıdan zarar verebilir. Mesela zinanın hem toplumsal, hem ruhsal, hem de bedensel olarak birçok zararı vardır.

2. ...

3. Sorgularım. Günahın haklı yönlerini bulmaya ve mantığını kurmaya çalışırım. Günahsa mutlaka bize zararı vardır. Öyleyse bu zarar nedir? Gerçekten bu şey günah mıdır diye düşünürüm..

4. Bazı şeyler günah deniliyor, fakat havada kalıyor. Bunlar içimde oturmuyor. Kesinliği olmayan şeyler var. Dolayısıyla bunlar zamanla değişebilir.

5. Hayır, böyle bir şey yaşamadım.

6. Bu toplumda oturmuştur zaten. Bunun yanında din derslerimizden öğreniriz. Yaptığımız şeylerin zararlı olup olmadığını düşünerek de bulabiliriz günahı. Eğer yanlış zarar veren bir şey varsa bu günahtır ve bu bakımdan günah evrenseldir.

7. En büyük günah bence kul hakkı yemektir. Ardından zina, gıybet, yalan söylemek , içki içmek..Bunların çoğu kul hakkını içeriyor zaten.

8. Biranın tadına bakmıştım..

9. Bu deneyim gereksizdi. Keşke yapmasaydım, tadına bakmasaydım dedim.

10. Şuanda yok gibi, belki işin içinde olmadığım içindir bilemiyorum. Belki günah da tam karşılamıyordur zihnimizdeki bu ifadeleri.

Cinsiyeti: Bayan

D. tarihi:1974

Öğrenimi: Yüksek Okul

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta(Kendi İşyerinde Ticaret)

1. Vicdani olarak beni rahatsız eden her şey günahtır.
2. Günah deyince ilk aklıma gelen şey engellenme oluyor. Bu kavramın beni engellediğini düşünüyorum. Fanatikliğe kaçtığı zaman olumsuz ve bazen iyi şeylerde de engellediğini düşünüyorum.
3. Çelişkiye düşmezsem sorgulamam. Ama kurban olayını çok sorguladım.(burada kurban kesme konusundaki fikirlerini paylaştı. Ona göre kurban birçok hayvanın katledilmesi demek oluyor ve kesmek zorunluluğu olmamalı.) Olumsuz şeyleri çok fazlaysa, insana ve topluma zarar veriyorsa sorgularım..
4. Bilgiyle değişebilir evet.
5. Evet, terliğin ters çevrilmesi uğursuzluk sayılırdı. Bu tür başka batıl inançlar günah olarak nitelendiriliyordu. Ama artık bana göre değil.
6. Sorarım..Gazetelerde köşe yazıları var ,oradan okuyup öğrenirim. Bu sayede bakirelerin cennete gideceği inancının gerçeklik boyutunu öğrendim..insanlar dini otorite olarak kullanıyorlar. Bu doğru değil bence.
7. En büyük günah cinayet, bir insanın canına kastetmektir bence. Başka insanların hakkını yemek, alkol almak. Hak mutlaka bir yerden çıkıyor zaten.
8. Var, alkol alıyorum. Günah olduğu için değil vücuduma zarar verdiği için zararlı.
9. Küçük günahlarda pek fazla bir şey hissetmiyorum. Mesela pembe yalanlardan rahatsızlık duymuyorum. Ama büyük günahlarda keşke yapmasaydım diye düşünüyorum. Bir canlıya zarar verdiğim zaman ya da anne babama asi olduğum zaman rahatsızlık duyuyorum.
10. Günah kavramı yerine vicdansızlık veya merhametsizlik kelimeleri kullanılabilir.

Cinsiyeti: Bay

D. tarihi:1980

Öğrenimi: İlkokul (Kafe İşletiyor)

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta

1. Günah Allah ve peygamber tarafından yasaklanan, dinimizce yasak olan şeylerdir.
2. ...
3. Tabiiki sorgularım. Mesela sigara konusunda araştırma yaptım. Sigaranın yasak oluşunu sorguladım.
4. Günah bilgiyle değişmez bence. Mesela alkol günah deniliyor bu kesin bir şeydir. Bilgiyle onu değiştiremeyiz.
5. Hayır olmadı.
6. Kur'an'dan öğrenirim. Kur'an'da yazmayanları geniş çaplı bir şekilde araştırırım.
7. Allah'ı inkar etmek en büyük günahtır. Sonra kuranı inkar, kul hakkı, insanlara saygısızlık, namaz kılan insana müdahale etmek vb.
8. Günah olduğunu bile bile yaptığım şeyler var tabi
9. Pişmanlık hissediyorum, ama yine de yapıyorum.

Cinsiyeti: Bay

D. tarihi:1985

Öğrenimi: Lise Mezunu (Üniversiteye haz.)

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta

1. Allah'ın bizden yapılmasını istediklerini Kur'an'la bildirip elçisiyle açıklattığı kurallar bütünüdür günah.
2. ...
3. Sorguluyorum, günahın insanlara zararı nedir? Bunları sorguluyorum.
4. Günah olan şeyler bilgiyle değişmez, bence bilgi günahın günahlığını destekler. Günahı bize bildiren her şeyi bildiği için, bizi bizden daha iyi bildiği için günah değişmez. Sabittir.
5. Kur'an'da açıkça belirtilmemiş olanlarda bazen farklı yorumlar öğrendiğim oldu. Mesela döviz meselesini günah olarak biliyordum, fakat araştırdım ve günah olmadığını öğrendim.

6. Kur'an'dan öğrenirim, babam, dedem. Bu konuda bilgi sahibi insanlar, onlardan öğrenirim. Ve tabi uzmanlığına güvendiğim büyüklerimden öğrenirim.

7. En büyük günah şirk. Sonra isyan, ana babaya saygısızlık, Kur'an'a saygısızlık vs

8. Günah olduğunu bile bile yaptığım şeyler var.

9. Vicdan azabı duyarım. Öyle ki bazen Kur'an'ı bile elime alamam.

10. Yasak olabilir. Ya da açarak söyleyebiliriz: Kur'an-ı Kerim'de açıkça belirtilmiş olan ve peygamberimizin de buna dayanarak yapılmaması gerektiğini bildirdiği şeyler.

Cinsiyeti: Bayan

D. tarihi:1974

Öğrenimi: Lise Mezunu

Sosyo-Ekonomik Durum: İyi (Güvenlik)

1. Allah'ın yapılmasını yasakladığı şeyler günahtır.

2. Hayatımda engellemeler var ama ben günah kavramından engellenmiyorum. Engellenme çevremden kaynaklanıyor. Daha çok sosyal baskılar var hayatımda. Günahlar beni engellemiyor. Arzularım beni yönlendirebiliyor çoğu kez.

3. Bazı günahları sorgulamam. Örneğin inkar vs. kesin günah olduğunu bildiğim şeyler var bunları sorgulamıyorum. Ama bazılarını sorgularım. Mesela abdestsiz kuran okunmaz(!) Bunu sorgularım. Kesinliği önemli benim için. Galiba toplumun getirdiği günah anlayışını sorguluyorum, kitabın günah anlayışını değil.

4. Evet, değişebilir.

5. Böyle şeyler yaşadım. Mesela kadınların özel günlerinde kuran okumaması, namaz kılınmaması gerektiğini söylemişlerdi. bunları yapmanın günah olduğunu öğrenmiştim ama şimdi zihnimde bunların böyle olmaması gerektiği sonucuna vardım. Artık bunların günah olmadığını düşünüyorum. Tabi destekleyici çevresel faktörler de benim bu düşüncelerimi uygulamamda yada kabullenmemde etkili oldu. Yine de bazı kuşkularım yok değil.

6. Daha çok programlarda hocaların anlattıklarından öğreniyorum. Dergi ve kitaplardan öğreniyorum. Açıkçası bu konularla pek fazla ilgilenmiyorum. O

günahtır, bu günah değildir pek alakadar olmuyorum. Ama son zamanlarda kuran okuyorum. Ondan da istifade ediyorum.

7. En büyük günah Allah'a şirk koşmaktır. Dinde müsamaha var bence, bazı şeyleri yemeyin içmeyin diyor ancak zor durumda kalırsanız yiyebilirsiniz. Ve diğer günahlar da böyle . bazen yanılırsın, zina edersin, kibirlenirsin ama tövbe ettiğinde Allah affeder. Tabi bu onların yapılmasını gerektirmez. Diğer günahlar: gasp, adam öldürmek, haksızlık yapmak, yalan söylemek vs.

8. Var. Bazen şeytana uyuyorum. Nefse uyma denilen şeyi yapıyorum. Günah olduğunu biliyorum fakat o anda yaptığım şeyin günah olduğunu aklıma getirmiyorum. Kasıtlı olmuyor bu tabii

9. Kendimi günah işledikten sonra yargılıyorum. Keşke bunu yapmasaydım diyorum. Vicdanımla baş başa kalıyorum. Hırsızlığı günah olarak değerlendirmiyorum. Bunlar yanlış şeyler ve ben bunları yapmayı hiç düşünmüyorum. Kalp kırmanın günah olduğunu düşünüyorum. Daha çok yaptığım şeylerin günah olduğunu süreç içerisinde anlıyorum. Yaşayarak öğrenme diyorlar buna sanırım.

10. Günah yerine yasak olabilir

Cinsiyeti: Bayan

D. tarihi:1974

Öğrenimi: Üniversite mezunu

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta

1. Yasak şeyler geliyor aklıma, başkasına zarar verici şeyler günahtır. Günah deyince aklıma yasak geliyor. Bir de zarar. Maddi manevi zarar.. Günahı zarar kelimesiyle özdeşleştiriyorum.

2. Günah beni %70 engelliyor. Bazen de nefsime kapılıyorum tabi

3. Sorguluyorum. Günah işlesem şöyle olur, böyle olur diye düşünüp sorguluyorum. Bir şey günahsa diğerleri niye yapıyor diye soruyorum. Bazen mantığıma göre hareket ediyorum. Çoğu zaman korkuyorum, buna rağmen dünyaya bir kez daha mı geleceğim deyip %30 günah eylemini yapıyorum.

4. İnanıyorum, günah diye bildiklerim değişebilir.

5. Belki günaha tam örnek olmayabilir ama eskiden doğru olduğunu düşündüğüm bir bilginin yanlış olduğunu örendim; mesela göz ve kulak damlası orucu bozar deniliyordu ve ben de böyle inanmıştım fakat şimdi değişti. Yalan söylemenin her koşulda günah olduğunu zannediyordum ancak şimdi arabuluculuk için söylenilen yalanın günah olmadığını öğrendim.

6. Öncelikle bir hususta dini bilgim yoksa mantığımı kullanırım. Başkalarına göre günah olan şey bana göre günah olmayabilir yada tam tersi. Zaten dinin yasakladığı belli başlı günahları herkes biliyor. Onların dışındakileri söylediğim gibi mantığımla bulabilirim.

7. Birinin canını almak, malını almak , yada birine zarar vermek en büyük günahlardır.

8. Var tabiî ki

9. Korkarım. Canım acır. İki kişi olurum. Biri diğerini hesaba çeken iki kişi. Niye yaptın diye sorguluyorum. Kendimi pis, kirlenmiş adi bir insan gibi hissediyorum. Yalnız kalmak istiyorum. Hatta kendimi kilitlemek ve ölmek istiyorum.

10. Yasak ya da zarar kelimesi kullanılabilir.

Cinsiyeti: Bayan

D. tarihi:1975

Öğrenimi: Yüksek Lisans Öğrencisi(Hemşire)

Sosyo-Ekonomik Durum: iyi

1. Allah u Teala'nın Kur'an'da yapmamızı yasakladığı şeylere günah denir

2. Evet. Bir davranışı yaparken onun günah sınırları içine girip girmediğini aklımdan geçiririm. Günah olması o davranışı yapmaktan alıkoyar beni. Günahın engellemesi olumlu anlamda oluyor. Daha iyi yönde hareket etmemi sağlıyor.

3. Sorguluyorum. Olumlu anlamda sonuca ulaşıyorum. Günah kavramına negatif yaklaşmıyorum. Günahı söyleyen kişiler de biraz etkili oluyor günah anlayışımda. Güvenilir kişiler olması önemli.

4. Evet düşünüyorum. Bu çok önemli, bilgi verenler hususunda seçiciyim. Bana yanlış bilgi verilmiş olabilir. Ben de araştırarak bunu doğrulabilir ya da yanlışlayabilirim.

5. Tırnak kesmenin (gece) günah olduğunu söylüyorlardı. Bana tuhaf geldiği için araştırdım. Peygamberimiz döneminde elektrik olmadığı için tırnak keserken bedenimize zarar verebiliriz diye yapılması uygun görülmemiş. Oysa şimdi elektrik var. Demek ki temizliğimizi yapabiliriz akşamda olsa. Bir de iki bayram arası düğün olmaz diye bir inanış vardı. Bu da yine ince bir düşüncenin sonucu ortaya çıkmış. Buradaki anlam bayrama hazırlığı tam yapabilmek ve bayramın gereklerini yerine getirmemizin gerekliliğidir. Farklı bakış açısına sahip olmak lazım.

6. İlmihalden, dini kitaplardan, kaynağına güvendiğim kitaplardan öğreniyorum.

7. En büyük günah zinadır. Büyük diğer günahlar: haram yemek, namaz kılmamak, dini vecibelerini yerine getirmemek, ana babaya asi olmak onların hakkını gözetmemektir.

8. Bile bile yaptığım şeyler değil de yaptıktan sonra pişmanlık duyduğum vicdan azabı duyduğum şeyler var.

9. Günahın boyutuna göre vicdanen çok büyük eziklik hissederim. Çok rahatsız olurum. Bir daha yapmamak için tövbe ederim. Eğer yapmaktan kendimi alıkoyamıyorsam bir daha yapmamak için Allah'tan yardım isterim. Allah'tan nefsimi ıslah etmesi konusunda yardım isterim

10. Yok. Tek bildiğim günah. Bana göre günahı sorgulayarak zararlı olduğu sonucuna ulaşıyoruz. Bu baştan sona gitmektir. Ama zararlıdan günaha ulaşırsak daha farklı. Günah daha keskin bir ifade. Bana sigara içmek günahtır deseler içmem ama zararını göze alıyorum. Ama içki böyle değil, zararlarını biliyorum ama günah olduğu için içiyorum.

Cinsiyeti: Bay

D. tarihi:1966

Öğrenimi: Lise mezunu(Memur)

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta

1. Günah deyince aklıma engel, yasak, yapılmaması gereken şeyler geliyor.

2. Bir şey için günah denildiğinde ya da günah kelimesini duyduğumda o şeyin yapılmaması gerektiğini anlıyorum ve yapmıyorum. Yani yapacağım bazı şeyleri engelliyor günah.

3. Sorguluyorum. Özellikle eski inanışları sorguluyorum. Örneğin televizyon izlemek günahtır deniliyordu bir zamanlar. Oysa şimdi hayatımızın bir parçası. Neden günah diye sorguluyorum. Biraz günahı günümüz koşullarına göre yorumluyorum..Katı bir günah anlayışı yok bende. Sabit fikirliliği kabul etmiyorum..

4. Evet düşünüyorum. Bilgiyle değişebilir. Zaten katı olmadığımı söylemiştim.

5. Oldu tabii, televizyon örneğini vermiştim. Bununla birlikte büyüklerimden öğrendiğim bazı günahlar var. Mezarlıktan geçmek, çöplükten geçmek, akşam ıslık çalmak, çalgı çalmak günahtı. Oysa bu günah anlayışı günümüz koşullarına göre değişir bence.

6. Genelde tüm Müslümanların kabul ettiği kuranı okuyup yorumlarım. Uzman birinden öğrenirim.

7. Allah'a şirk en büyük günahtır. Sonra kul hakkı, kendi canına kıymak, iftira etmek vb..

8. Evet var.

9. Üzülürüm, telafi etmeye çalışırım. Nasıl? Kime ne yaptıysam en azından açıklarım. Geri dönüşü olmayan günahlarım için Mevla'ya sığınırım. Huzursuzluk zaten oluyor.

10. Yasak olabilir ama günah daha etkili.

Cinsiyeti: Bay

D. tarihi:1976

Öğrenimi: Yüksek Lisans(Ar-Gör)

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta

1. Tanrının emirlerinin ihlalini ifade ediyor. Tanrının emirlerinden kasıt, hem birey için biyo- psikolojik; hem toplum için bio-psikolojiktir. Kimsenin haberdar olmadığı (sadece benimle Tanrı arasında) hem de toplumda bir veya daha çok kişinin zarar gördüğü veya etkilendiği ihlallere denir günah.

2. Evet, günah kelimesi beni engelliyor; günah kavramı kelime olarak bende bir engel oluşturmuyor ama günah eylemi yaptıktan sonra beni etkiliyor. Yapmak istediğim fakat günah olan şeylerden beni alıkoyuyor. Bunda ise toplumsal olanlarda baskın bir şekilde, ama bireysel olanları ihlal ederim.

3. Tanrı günahtır diyorsa onu sorgulamam. Ama kültürün günah anlayışını sorgularım. Tanrının günah diye beyan ettiklerini ilahiyatçı olarak entelektüel bir çaba olarak sorgularım.

4. Toplumun günah anlayışı bilgiyle değişir açımlandığı zaman. Fakat vahyin getirdiği günah anlayışının değişeceğini asla düşünmüyorum.

5. Evet oldu. Abdestsiz kuran okumak, fakat bunu da ihlal ediyordum. Düğünlerde davul çalmak. Ancak vahye karşı titizim.

6. Bir şeyin günah olup olmadığını Kur'an-ı Kerim'den ve sünnetten öğrenirim. Günah kesinlikle bir ictihadi konu değildir diye düşünüyorum. Bir emir ve Tanrının denemesi olarak düşünüyorum günahı. Değilse eşya zatında hep mubahtır. Bunu İsa'dan çıkarıyorum. Sınırları Tanrı belirliyor.

7. En büyük günah hiç şüphesiz şirk. Özellikle teslis.. Allah en çok buna kızıyor. Zina ve diğer günahlar ikinci kategoride. Toplumsal günahların her biri (kul hakkı özellikle de yetim hakkı gibi günahlar) kişisel günahlardan daha büyük suçtur. Zina (tecavüz değil) ve içkiyi birinci derece günah kabul etmiyorum. Kul hakkının yananda daha az günah içeriyor bunlar.

8. Çok maalesef. Büyük günahımı engelleyecek küçük günahları yapmakta sakınca görmüyorum. Bu pişman olmadığım anlamına gelmiyor. Belki savunma psikolojisidir ama böyle işte.

9. Kesinlikle karşılığını göreceğimi düşünüyorum. Müthiş bir pişmanlık duyuyorum. Hiçbir günahı bilinçsiz işlemedim. Tövbe ederim. Hangi boyutta olursa olsun gerçekten yapmamak için tövbe ederim.

10. Doğrusu hiç düşünmedim. Her kurumun kendine ait ifadeleri sınırları vs. vardır. Tanrısal yasalarda böyledir. İsim ve müsemmasının uygunluğu önemli. Eşya isimlendirildiği şeyi çağrıştırmalı. Günah dendiğinde de sende bir sarsıntı yaratmalı. Farklı bir kelimeyle ifade edilemez bence.

Cinsiyeti: Bay

D. tarihi:1971

Öğrenimi: Üniversite mezunu(Astronomi)

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta (Bilgisayar teknisyeni)

1. Yaradılışım gereği ve inancım gereği yapılması sakıncalı olan davranışlardır günah.

2. Evet, engeller, kısıtlar.

3. Sorgularım. Neden? Çok kolay istismar edilebilir bir konu çünkü. Birçok insanın kişilik sorunları vardır ve bunları dini kullanarak başkalarına yansıtırlar. Başkalarını etki altına alma gibi.. Ve bunlar Türkiye'nin %70'ini oluşturuyor. Hatta din eğitimi alanlarda böyledir. Özellikle taşradaki din adamları bunları uyguluyor. İmamlar yani. Bu konu toplumsal bir konudur. Ben mesleğim gereği de bunları sorgularım. Kâinatın oluşumu, uzaydaki durumlar beni ilgilendirir. Tabiat olayları ve buna aykırı şeyler… Dolayısıyla günahı da sorgularım.

4. Yok, günahlar kesindir, ama o anki zamana göre uygulanır. Mesela uzaya gidiliyor. Kur'an'da işaret edilen nokta açıktır. Ve kıyafet konusu değişmez. Yine mahremiyet konusu değişmez. Fakat bilimsel bazı gelişmeler araştırılabilir. Örneğin mikrodalga fırın radyasyon yayabilir. Bu yüzden sağlığa zararlıdır denilemez. Araştırmalısın boyutlarını. Ve yine internet kafeler eskiden yoktu. Kuru kafayla günah dersen doğru sonuçlara ulaşabilir misin? Hayır. Öyleyse doğruyu bulmak gerekir. Bence kurallar değişmez. Yaşanan andaki durumlar kurallara uydurulur.

5. Olmadı, nedeni şu: birisi bana bu günahtır dediğinde gerçek ve sağlam deliller getirmeli ve öncelikle mantığıma ters gelmemeli. O anda yanlış bir mantık kurgulanabilir, onu da sorgularım. Benim için yaşantım önemli, sonra da çevrem.

6. Birçok tavrından dolayı bazı kaynaklara güvenirim. Mesela %40-50 oranında diyanetin kaynaklarına güvenirim. Nur cemaatinin mensubu değilim ama onların yaşam tarzlarına güvenirim. Sebebi ise, yaşama, bize ait olan sadece ibadet boyutundan bakmıyorlar. Başarıya ve dürüstlüğe önem veriyorlar. Manevi yönü de var milli yönü de var.

7. En büyük günah ailelerin parçalanması ve mahremiyete yapılan saldırılar. Bu husus beni kaygılandırıyor. Yasak ilişkiler ve zorunlu evlilikler… Bu da insanları ayrılığa götürüyor. Türkiye için büyük tehlike oluşturuyor bu durum. Ve giyim kuşam konusu.. Kafamdaki iki büyük günah. Nefs benim için önemli. Onu köreltmezsen her türlü sömürü ve yönlendirmeye açıksın demektir.

8. Benim sorumluluğumdan kaynaklanan bir tane var. 5 yıl önce.

9. Eğer günah olduğunu biliyorsam yaparken kesinlikle işkence çekerim. Ve böyle bir şey olmadı. Varsa da benim dışımdaki etkenlerin ya da ikinci bir şahsın yardımıyla oluyor.
10. Yok

Cinsiyeti: Bayan
D. tarihi:1977
Öğrenimi: Yüksek Lisans Öğrencisi
Sosyo-Ekonomik Durum: Orta

1. Allah'ın rızası dışındaki şeyleri anlıyorum. Bununla birlikte yaptığım zaman içimde rahatsızlık duyduğum şeyi de günah olarak algılıyorum.
2. Davranışlarımı kontrol altına almamı sağlıyor diyebiliriz ama engelleme diyemeyiz buna. Ben de katıldığım için günahın yanlışlığına, yapmıyorum. İnancım beni etkiliyor. Günah kavramının içeriğini oluşturan şeyleri kurandan okudum. Bunu İslam âlimleri de açıyor ve kültür de günahı oluşturuyor.
3. Sorgularım. Çünkü günah gibi söylenen ama insanların kafasından uydurduğu şeyler var. Bunları sorgularım. Günlük hayatta yapmamız gerektiği söylenen davranışları insanlar söylerse pek fazla umursamam. Akşam tırnak kesilmez gibi..Hayatı zorlaştıran bir şey olmaması gerekiyor günahın, Allah bizim hayatımızı yönlendirmek için günahı koyuyor. Bütün yasaklar insanın tabiatına uygun. Eğer bir şey yasaklanmışsa o insanın yararınadır ve onun hayatına düzen koymak içindir. Tıpkı trafik kuralları gibidir günahlar. Nasıl kurallara uymadığında kaza yapıyorsun, günah işleyince de ahirette cezalandırılıyorsun. Ben bir de şunu düşünüyorum. İnsanın günah hakkı olmalı bence. Bir insan bir hata yaptı mı üzerinde çok baskı hissettiriliyor. Özellikle kapalı bayanlarda böyle. Hata yapabilir insan, bunu Allah da kabul ediyor. Buna peygamberimizin şu hadisi ile ulaştım: "… Allah sizi yok eder, sonra günah işleyip tövbe eden bir kavim yaratırdı." Burada tövbe kavramı bence daha önemli bir kavram. Günaha vurgudan ziyade tövbeye vurgu yapıldığı zaman suça odaklı değil affa odaklı olunur gibi geliyor bana. Suçluluk veya cezadan ziyade affa odaklı olunmalı.
4. Düşünüyorum. Öğrendikçe neyin daha fazla hakikati ifade ettiğini fark ediyorum. Kur'an'da ifade ediliyor ya: " Allah'tan en çok korkanlar ancak

âlimlerdir" bu ayete göre de öğrendikçe öngörü sezin artıyor. Öğrendikçe neyin gerçekten günah ve neyin gerçekten sevap olduğunu anlıyoruz.

5. Ben öğrenmeyle değişmekten ziyade mantığımla ulaşıyorum. Evet böyle şeyler oluyor mutlaka. Başörtüsü mesela.

6. 1.Kur'an 2. Peygamberimiz 3. Âlimler 4.Akıl ve mantığım 5.Benim için toplumda etkili. Bunu da inkâr edemem. Yani kültür de önemli bir faktör.

7. Allah'a şirk koşmak en büyük günahtır. İbadetleri yapmamak, insan olarak yapmamız gereken görevleri yapmamak, kendi adımıza ya da başkaları adına ertelemek, daha fazla şey yapabilecek kapasiteye sahip olmamıza rağmen bunu yapmamak. Zeki olan insan bunu sonuna kadar kullanmıyorsa bu bence büyük günahlardandır. İnsanın günde bir kere bile Allah'ı hatırlamaması büyük bir günahtır.

8. Evet var.

9. Bunalırım, kalben rahatsız olurum. Kendime saygım azalır. Bile bile yapmak iyice acı verir. Bilmeden yaptıklarım pek değil.

10. Hata, yanlış.

Cinsiyeti: Bayan

D. tarihi:1981

Öğrenimi: Üniversite Mezunu

Sosyo-Ekonomik Durum: İyi

1. Allah'ın benim iyiliğimi isteyerek benden uzak durmamı istediği şeydir günah.

2. Engelliyor, beni uzak tutuyor. Bir insana haksızlık yapılacaksa bunun günah olduğunu düşünürüm ve bundan uzak dururum. İnsanlara zarar verme vs. bunların günah olması da beni engelliyor. Buna potansiyelim var ama ben günah olduğu için yapmıyorum.

3. Kesinlikle sorgularım. Kime zarar veriyor ki günah? Günahın mantığı olmalı bence. Kura'nın bize sunduğu ilkelere aykırıysa sorgularım. Ve gerçekten günah olup olmadığını araştırırım.

4. Düşünüyorum. Daha önceden ortamda gördüğüm şeyler bize günah geliyordu ama şimdi artık değil.

5. Tokalaşmak mesela. İlginçtir psikolojim de buna göre hareket ediyordu. Biriyle tokalaştığımda gidip yıkardım, yıkardım ama geçmezdi. Fakat artık sosyalleşmenin gereği olarak bunu yapıyorum ve günah olduğunu düşünmüyorum. Tokalaşırken karşıdaki insan hakkındaki düşüncem çok önemli, niyetim yani.

6. Kitaptan öğrenirim öncelikle. Ve birde olaylarla karşılaştığımda zarar boyutuna bakar ona göre günah derim.

7. En büyük günah insanın günah olduğunu bildiği halde yaptığı günahı bırakmaması, hatta yeniden yapması, ruhu işkence çektiği halde o günahın içinden çıkamamasıdır. İnsanın Allah'ı hatırlamaması günahtır. İnsanın kendini gerçekleştirmemesi günahtır.

8. Evet, bir tane zaaf noktası var. Yapıyorum maalesef.

9. Allah'tan utanırım, beni gördüğünü düşünürüm. Parçalanmışlık hissederim.

10. Zarar, parçalanmışlık, aldanmışlık.

Cinsiyeti: Bay

D. tarihi:1975

Öğrenimi: Doktora öğrencisi

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta

1. Her şeyden önce dinsel bir kavram. Dinin yasakladığı insan için zararlı eylemler. Temelde bireye ve topluma zararlı olan şeyler.

2. Elbette, bir şeyin günah olduğunu bilmek yeterince engelleyici olabiliyor.

3. Evet sorgularım. Mantığını araştırım. Bütün mesele şu: Allah dedi mi? Dediyse zaten sorun yok. Allah'ın gerçekten günah dediğini biliyorsam bu beni durdurur. Değilse herhangi bir şey günah dendiğinde bu beni durdurmaz. Çünkü günah olmayan bir sürü şey günah deniliyor.

4. Değişir. İlk bilgi kaynağı önemli.

5. Eskiden günah olduğunu bildiğimiz şeylerin şimdi günah olmadığını öğreniyoruz. Mesela başı açık dolaşmanın günah olmadığını düşünüyorum. Tesettür farzdır ama başörtü farklı. Onun zorlayıcı olmadığını düşünüyorum.

6. Bir şey insanlara zararlıysa günahtır, ama bunun onayını kurandan alırım. Başka bir şeye bakmam, hadis, sünnet vs.

7. Şirk. Başka hiçbir günah bence önemli değil. İnsanların hakkını yemek büyük günahtır. İbadetleri yapmamayı büyük günah olarak görmüyorum. O insanın terbiyesinde etkilidir ama tek başına bir insanı kötü kılmaz. Ama bir insanın hakkını yemek günahtır ve o insan için bir ölçüttür.

8. Evet yapıyorum.

9. Huzursuzluk hissediyorum.

10. Bulamıyorum. Dinsel bir kavram günah. Arapça değilse bile bunun yerine önerebileceğim kelime sekülerleşmeye hizmettir. Kanunlar gibi değildir, insanla ilgili bir şeydir. Yasaklar tamamen insan aklına hizmet eder. İnsanlar kırmızı ışıkta geçerken huzursuzluk hissetmezler. Günah öyle değildir. O da yanlıştır ama günah olduğunu bildiğiniz şeyi yalnız başına bile yapsanız huzursuzluk hissedersiniz. İnsanlar günahları çok abartıyor. İnsan günah işlemezse melek olur. İnsan günah işlediği zaman insan oluyor. Zaten Hz. Âdem de günah işleyince insan odu. Ona kadar eksikti. İnsan konuşan bir varlık ya da düşünen bir varlık diyorlar. Ben de günah işleyen bir varlık diyorum.

Cinsiyeti: Bayan

D. tarihi:1982

Öğrenimi: Üniversite öğrencisi (Makina Mühendisi)

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta

1. İlk aklıma gelen yasak oluyor. Dini yasakları ifade ediyor.

2. Engelliyor. Beni bağlayan şeyler ya da mantığım yatan günahlardan kaçınırım. Ama bir şeyin günah olduğuna kanaat getirmem için epey çaba harcanmalı. Artık kimseye inancım kalmadı. Her yerde birileri şu günahtır bu günahtır diyebiliyor. Herkesin doğru söylediğine inanmıyorum. Seçici davranıyorum.

3. Sorgularım. İnsanlar kendi çıkarları için dini kullanıyorlar. Yukarıda da söylediğim gibi herkesin doğru söylediğine inanmıyorum ve bu işi herkesin iyi bildiğine inanmıyorum. Herkes kuranı kendisine göre yorumluyor. Ayakta su içmek günahtır deniliyor örneğin. Bu bana göre sakıncalı. Bu tür şeyler için dini kullanmanın anlamı yok.

4. Bana “bu günahtır” diyen kişiye göre değişir bu. Eğer bu konuda yeterli biriyse bu kolay değişmez. Günahı söyleyen ilk kişi güvenilir ve yeterli biri değilse değişebilir. Kişiye göre değişir yani.

5. Değişmeyen kalıplar vardır bu konuda bir de değişmeyen kalıplar. Zina günahtır ve bu değişmez, ama bazı şeyler değişebilir. Mesela gece tırnak kesmek vs. bunların gerçekten günah olup olmadığını hala bilmiyorum. Ama çok da fazla beni engellemiyor. Bana saçma geliyor.

6. Din öğretmenlerinden öğrenirim. Liseden sonra bitti diyebilirim. Bu günahtır denildiğinde şaşırdığım hiçbir şey olmadı. Yeni bir şey öğrenmedim günah adına. Günah insanlara o dönemlerde empoze ediliyor. Daha sonra zaten her şeyi sorguluyorsun. Kendin buluyorsun. İnsana sakıncalı olan her şey günahtır bana göre. Bir şey sakıncalıysa yapmıyorum en azından kendim için.

7. Ramazanda içki içmek normalde günahtır ama o zaman daha da günah. Zina da günah. Küçük şeyleri günahtan saymıyorum. Zina da bazen çok günah gelmiyor. Fuhuşu kastetmiyorum. Bakış falan günah değil. İnsanlara zarar vermek öldürmek günahtır.

8. Var.

9. Vicdan azabı hissediyorum. İşlediğim günahın boyutuna ve ondan etkilenişime bağlı olarak değişiyor. Bazı zamanlarda işlediğim günahlar bana daha çok vicdan azabı çektiriyor. Karşımdaki birini üzmeye dayanamam.

10. Sakıncalı. Ama günahın yaptırımı daha fazla. Ama insanlara yaptırım uygulamaya da kimsenin hakkı yok..

Cinsiyeti: Bayan

D. tarihi:1980

Öğrenimi: Üniversite Mezunu

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta

1. Günah deyince cezayı anımsıyorum. Çünkü her yaptığımız şeyin karşılığı var. Kötülükle ilgili bir kavram bence günah. Yaptığımız kötü şeylerin hepsi günahtır bence. Her yapılan kötülük günahtır.

2. Günahın öyle bir özelliği var ki seni engellemiyor. Eğer olsaydı günah olduğunu bildiğimiz halde birçok şeyi yapmazdık. İnsan nefsi söz konusu olunca günahın çok fazla bir bağlayıcılığı yoktur.

3. O günahın mantığını sorgularım. Eğer o şeyin günah olduğunu mantıken kabul etmiyorsam onun günah olduğundan şüphe ederim. Ama mantığıma uyuyorsa kabul ederim. İşime gelir veya gelmez. O yüzden sorgularım ve insanlarda sorgular. Mesela yüksek topukla yürümek.

4. Evet düşünüyorum. Aslında yaşantımızdaki birçok şey bilgiyle değişir. Küçük günahlar da bilgiyle değişebilir. Ama büyük günahlar bilgiyle değişmez.

5. Olmadı şu ana kadar.

6. Kur'an-ı Kerim, hadis, ilmihal kitapları ve dini konularda bilgi sahibi olan kimselerden öğrenirim. Esasında aklen de bir şeyin günah olup olmadığını düşünebilirsin.

7. En büyük günah Allah'ın varlığını ve tek olduğunu kabul etmemek. Allah ile ilgili olan şeyleri inkâr zaten insanı bitirir. Artık yaptığın iyilik ve kötülüğün anlamı kalmıyor. İnsanlara ya da çevreye zarar vermek zaten günah. Kul hakkı haksız yere birilerinin kötülüğü için çaba sarf etmek, riyakâr olmak, mazlum insanları hiçe sayıp onların özel durumlarına göre hareket etmemek de büyük günahlardandır. Bile bile yalan söylemek en büyük günahlardandır bence. Gıybet ve iftira söylediğin lafların boyutuna göre günah boyutu artan büyük günahlardandır.

8. Var, dedikodu, gıybet, yalan… Her insanın yaptığı gibi bunlardan kendini alıkoyamıyorsun. Kıyafetlerimi de günah olduğunu bildiğim halde dar giyiniyorum. Galiba şeytana uyuyorum.

9. İşlediğim günaha göre… O an için bir şey hissetmiyorum, o an düşünmüyorum. Sonradan anlıyorum ama geri dönüşü olmuyor. Pişman oluyorum bu kez.

10. Kötülük.

Cinsiyeti: Bay
D. tarihi:1965
Öğrenimi: Üniversite terk
Sosyo-Ekonomik Durum: Orta (Esnaf)

1. Dini vecibelere bakarak inancımıza göre, inancımızın bize verdiği bakışa göre günahı belirliyoruz. Yasak kelimesi günaha göre daha sert, günah daha yumuşak bana göre.

2. Bir nevi engelliyor. Alıkoyduğu zamanlar oluyor beni yapacaklarımdan. Belki tam olarak yerine getirmiyoruz inancımızın gereğini ama bazı şeylerde bir bakıma engelliyor.

3. Sorguladığım oluyor. Bazı kişilerin söylediklerini sorgularım. Niçin günahtır? Açıklamasını isterim. Kendi düşüncelerimle söyleyen kişinin söylediklerini kıyaslıyorum. Bağnaz biri değilim. Belki söyleyen kişi daha iyi bilebilir. Ona hak vermek için sorgularım.

4. Değişebileceğini düşünüyorum. Günümüz koşulları ile geçmişin koşulları farklı. O nedenle değişebilir, tabi bu benim fikrim.

5. Evet, mesela namaz kılan birinin önünde fotoğraf olması, veya televizyon izlemek gibi şeyler günah sayılıyordu. Ama günümüz koşulları çok farklı. Örnek çoktur buna benzer, düşünmek lazım.

6. Medyadan, görsel yayınlardan, Kur'an okuyanların anlattığına göre.. Ve kendi mantığıma göre o günahın ne kadar doğru olup olmadığını düşünürüm. Mesela sağ ayakla adım atmak günahtır derler bu saçma gelir bana, inanmam.

7. Birçok şey günah ve aslında bile bile yaptığımız günahlar… Allah'ı tanımama (ateistlik) en büyük günah. Ve başkalarının hakkını yemek .. Kimilerine göre zina büyük günah olarak görülür, ama bana göre çok büyük günah değil. Çünkü iki kişinin isteğiyle oluşuyor. Tek taraflı ve zorla yapıldığında çok büyük günah. Dedikodu ve birbirini çekiştirme de günah.

8. Var.

9. Kendi kendime üzüntü duyarım. Kendimi yargılarım ve bir daha olmaması için dua ederim.

10. Yapılması hoş olmayan şeyler denilebilir. Yasak sert bir kelime.

Cinsiyeti: Bay
D. tarihi:1968
Öğrenimi: Ortaokul
Sosyo-Ekonomik Durum: iyi

1. Dinimizde bize günah ve haram olarak söylenen şeylerdir.

2. Evet, bir frenleme yapıyor, ortama göre değişebiliyor.

3. Benim bildiğim şeye günah diyorsa onu sorgulamam, ama benim bilmediğim bir şeye günah deniyorsa onu sorgularım. Bazı şeylerin gâvur icadı olduğunu söylüyorlar ve bunların kullanılmasının günah olduğunu söylüyorlar mesela. Bunu sorgularım. Neden günah? İcat olarak geliştirilen şeyler insan yararına. Bir örnek daha verirsek yabancı müzik dinlemek günah deniliyor, bence bu da saçma.

4. Bazı şeyler bilgiyle değişmez. Bazıları ise değişir.

5. Böyle bir şey yaşadım. Tırnak kesmenin akşam günah olduğunu söylüyorlardı, keşke bunu dikkate almasaydım dedim sonradan.

6. Günahla ilgili bildiklerimi ailemden öğrendim, bilgisine güvendiğim büyüklerimden öğrendim ve yaşayarak öğrendim.

7. En büyük günah dini kabul etmemektir. Diğer günahlardan bazıları, zina, dedikodu yapmak, kumar oynamak, içki içmek vb.

8. Var.

9. İlk başta sıkıntı yaşamışımdır. Ama sonradan alışıyorum. Alkol alma rahatsız olduğum günahlardan.

10. Sakıncalı olabilir, yakışmama olabilir. Bir kişi alkol alır ve o ona yakışmaz mesela.

Cinsiyeti: Bay

D. tarihi:1982

Öğrenimi: Ortaokul

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta

1. Yapılmaması gereken şeydir, Allah'ın emirlerine aykırı olan şeylerdir günah.

2. İster istemez kaçınırım, Mecbur kalmadığım sürece günah denilen şeyi yapmam. Ama yapmam gerekiyorsa yaparım.

3. O anda değil ama daha sonra sorgulama sürecine girerim. Belki söylüyordur ama yanılmış da olabilir diye düşünürüm.

4. Küçükken bize bir günah anlayışı vardı. Hala aynı anlayışa sahibim ama bunları yaşamımda uygulamıyorum. Mesela namaz kılmamak, yalan söylemek, hırsızlık yapmak günah ama ben bunları çiğneyebiliyorum.

5. Evet bazı günahlar daha şiddetli bir şekilde sunuldu. Küfürlü konuşmak falan..Ama şimdi iyi ki de öyle yapmışlar diyorum.

6. Ailemden, dini bilgisi olan büyüklerimden öğreniyorum.

7. Yalan söylemek, hırsızlık yapmak, namaz kılmamak ve insanların hakkına girmek büyük günahlardandır.

8. Tabiî ki yapıyorum.

9. Gerektiği zaman yalan söylemekten rahatsızlık duymam. Onun dışında vicdan olarak rahat hissetmem kendimi. Pişmanlık duyarım,

10. Yanlış, hata diyebiliriz.

Cinsiyeti: Bayan

D. tarihi:1974

Öğrenimi: Üniversite mezunu

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta (Diş teknikeri)

1. Günah deyince bize haram olan şeyler, kendimce haram olan şeyler aklıma geliyor.

2. Engelliyor. Günah olan şeyi yapmam.

3. Mantığıma uyuyorsa kabul ederim. Gerekçesini öğrenmeye çalışırım. Sebebini öğrenmek isterim. Sebebi benim için fazla bir şey ifade etmiyorsa günah dedikleri şeyi daha aza indiririm.

4. Bilgiyle değişebileceğini düşünmüyorum. Kur'an'da geçiyorsa bir şey günahtır.

5. Hayır olmadı.

6. Genelde küçükken anne babadan öğreniyorsun. Kültürümüzde gördüğümüz şeylerden öğreniyoruz. Ya da şöyle söyleyeyim, kültürümüzden gelen ve ona aykırı olan şeyler bana göre günah. Ve birde benim mantığıma aykırı olmaması önemli.

7. Benim için en büyük günah anne babayı kırmak ve onları hor görmek, onların gönlünü hoşnut etmemektir. Ayrıca yalan söylemek, hırsızlık yapmak, gönül kırmak da günahtır.

8. Küçük de olsa yalan söylüyorum. Zor durumda kaldığımda söylüyorum ama.

9. Vicdanen çok rahatsız olurum. Onu affettirmek için bol bol dua ederim. Başka zamanlarda pek dua etmem.

10. Yok, günah günahtır.

Cinsiyeti: Bayan

D. tarihi:1977

Öğrenimi: Yüksek okul

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta(Doktor)

1. Dinimize göre yasaklanmış olan, uzak kalınması gereken bazı şeyler.

2. Engelliyor. Böyle yetiştirildiğimiz için bir şeyin günah olması beni engelliyor. Günahtan uzak kalınması gerektiğini düşünüyorum. Artık içselleştirdim.

3. Çok merak ettiğimde hangi şartlarda neler yapılabilir? Şeklinde sorular soruyorum. İlmihal okuyorum sorularımın cevabı için. Din bilimsel olmadığı için bazı şeyleri sorgulamıyorum. Domuz eti yemenin sakıncaları bilimsel olarak da kanıtlanmış mesela. Bu konuyu zaten sorgulamam. Ama kadınlarla ilgili meseleleri, modernite ile bağlantılı şeyleri sorgularım. Onun dışında günah inançsal bir mevzu olduğu için sorgulamam.

4. Hayır. Hurafe değil de gerçek din açısından günah olduğu net bir şekilde ifade edilmişse bu değişmez. İslami açıdan günah olduğu kesin bir şekilde ifade edilmişse değişmez. Ama hurafeyse, kesin bir bilgi değilse tabiiki değişir.

5. Net hatırlamıyorum. Yok herhalde.

6. İlmihalden öğrenirim. Kur'an-ı Kerim'den, namaz hocası kitaplarından ve güvenilir insanlardan öğrenmeye çalışıyorum.

7. En büyük günah insan öldürmek. Kul hakkı yemek, her şekilde hırsızlık yapmak, namussuzluk yapmak, (hem kadın hem erkek için)..Bana göre birçok olay var basit görülüp günah sayılabilecek. Ahlaki değerler de önemli bence, sadece din değil. Başka dine mensup insanların da kötülükten uzak olmaları gerektiğini düşünüyorum.

8. Var.

9. Alışkanlık olarak yaptığımız şeyler var yaşamımızda. Giyim kuşam konusuna elimden geldiği kadar dikkat etmeye çalışıyorum. Buna rağmen oluyor hatalarım ve bilmeyerek yapabiliyorum.. Üzülüyorum. Mümkün olduğu kadar tövbe etmeye çalışıyorum.

10. Günaha bakışım sadece dini boyutu ifade eden bir kelimi olduğu için onun yerine konulabilecek bir kelime yok bence. Bazı insanlar ahlaki açıdan dört dörtlüktür, ama içki içiyordur. O nedenle günah ayrı bir boyut.

Cinsiyeti: Bayan
D. tarihi:1979
Öğrenimi: Üniversite mezunu
Sosyo-Ekonomik Durum: Orta (Bilgi-işlem)

Günah kavramına inanmıyorum. Ben günahın olduğuna inanmıyorum. Dünyaya gönderilişimiz bir sınav değil bence ve yaşadıklarımdan dolayı bir yerde bir şekilde cezalandırılacağımı düşünmüyorum. Bu dünya aslında bir ödül. Dünyadan sonra bir hayatın olup olmadığını bilmiyoruz. Bu nedenle bu çok güzel dünyada mutlu olabileceğimizi düşünüyorum. Bu bize verilmiş bir şans ve bunu en güzel şekilde kullanmalıyız.

İnsan kendi kendini cezalandırır. İnsan hata yaptığında bunu kendisi de cezalandırabilir. Üzülerek ve bunu asla bir daha gerçekleştirmeyerek.

Benim fark ettiğim şey yanlıştır. İnsanların söylediklerinin bir önemi yoktur. Kendi yaptıklarımla hatanın hata olduğunu fark ederim. Bir hata oluşmuşsa ve bunu içimde hissetmişsem hata olduğunu kabul ederim. Bunu başkasının bana söylemesi gerekmez.

Birkaç tane olduğunu söyleyebilirim yaptığım hataların. Çok fazla da yapmıyorum. Ortaokulda iken fark etmeye başladım kendi kendime hataları ve günahları. Ya da günah denilen şeyleri. Kur'an-ı Kerim okudum. Kuranı kerimdeki mantığın hiçbir yerde olmadığını düşünüyorum. Ve her kesimden kitaplar okudum ve okuyorum.

Günah yerine hatayı kullanıyorum ve bana göre hata insanların hayatı sorgulamadan yaşamasıdır. Kendine saygı duymaması, kendini, beynini geliştirmemesidir. İnsanın önce kendisine sonrada yaratanına karşı saygısı olduğu sürece zaten hata yapmaz ve etrafındakilere zarar vermez. Ve insanların yaptıkları kötülüklerin karşılıklarını vicdani olarak dünyada gördüklerini düşünüyorum.

Korkularla insanları sınırlamanın anlamı yok bence. Bir davranışı bana "bu günahtır" diye dayatmalarına karşıyım Öldükten sonra bir alem varsa bu dünyanın devamı gibi olacak ve insanları çok güzel bir hayat bekliyor.

Cinsiyeti: Bayan

D. tarihi:1980

Öğrenimi: Yüksek okul (Hemşire)

Sosyo-Ekonomik Durum: İyi

1. Günah deyince yaptığım hataya karşı olması gereken bir ceza geliyor aklıma.
2. Cezanın olması gerektiğine inanıyorum. Çoğu zaman nefse yönelebiliyoruz. Cezanın olmadığı yerde nefsi durdurmak mümkün olmaz. O nedenle ceza gerekiyor. Bir bakıma frenleme yapıyor. Çoğu zaman zaten engelliyor. Bazen kötü bir şey düşünmenin bile günah olduğunu biliyorum ve kendimi toparlıyorum. O düşünceyi engelliyorsan otomatikman davranışı da engellersin. Her şey düşüncede başlar.
3. Günahın üstünde çok durmam. Günahsa günah, yasaksa yasaktır. Bir şey günah deniliyorsa onun mantığını kurarım zihnimde zaten.
4. ...
5. Batıl inanç, mesela tırnak uzatma. Bunun günah olmasından ziyade sağlık açısından sakıncalı olduğunu düşünüyorum.
6. Kur'an'dan okuyarak öğrenirim. Benim günah konusundaki kaynağım Kur'an-ı Kerim'dir.
7. Zina en büyük günahtır. Akıl gücümü yok edecek her şey günah; alkol, uyuşturucu vb. Bunları yaptığında diğerleri peşinden geliyor zaten. Diğerlerini yapmayı gerektiriyor.
8. Tabiî ki, çok var.
9. Günahı işlediğim sırada günahı tam olarak düşünmem. Ama günahı işledikten sonra müthiş bir pişmanlık hatta pişmanlıktan öte azap hissederim. Yabancı bir ressamın cehennem tasavvuru her günah işleyişimde aklıma geliyor.

Eğer bu günahı tekrar yapabileceksem, bırakamayacağım bir şeyse tövbe edemem. Çünkü yalan söylemek istemiyorum. Sonradan o günahı tekrar işleyip işlemeyeceğimi bilirim. Tam bir dönüş olmalı tövbe için. Yeniden yapabileceksem tövbe edemem.

10. Hayır.

Cinsiyeti: Bay

D. tarihi:1976

Öğrenimi: Ortaokul

Sosyo-Ekonomik Durum: İyi

1. Günah kavramı bana göre kişiye göre değişir. Bir şey sevaptır deniliyor mesela. Ama o sevap o kişiye zarar verebiliyor o zaman bu onun için sevap değildir. O nedenle bu hususlar görecelidir. Kur'an-ı Kerim'in elden ele değiştiğini düşünüyorum. Dolayısıyla insanlar kendi ruhlarını konuşturuyor günahı anlatırken. Her camide farklı vaazlar ve günah anlayışları duyuruluyor. Bu konu zihnimi karıştırıyor.
2. İnsanın, o anki ortamda günahtan vazgeçip geçmemesi karşısında ki kişi ya da nesneye bağlı. Ben en azından karşıdaki kişiye saygı duyuyorsam günahtan kaçınmaya çalışıyorum. İnsana saygın varsa o işin günah olmasına gerek yok zaten.
3. Tabiî ki sorgularım. Çünkü insanlar kendi kafalarına göre günah sevap diyemezler. Araştırmam lazım. Bu insana zarar verebilir.
4. Tabi düşünüyorum. İnsanlar kendini ifade etmek için günahı kullanmışlardır. Fakat bu yaşantımızı etkileyebilir. Şuan ki zaman ve ortam bunları değiştirebiliyor.
5. Olmuştur tabii ama hatırlamıyorum
6. Din adamı imam. Artık bunlara güvenmiyorum. Diyanetten akıllıca cevap almalıyım.
7. Çevre kirliliğine dikkat etmemek, hayvanlara karşı kötü muamelede bulunmak ve insanlara saygısız davranmak en büyük günahlardandır bence.
8. Var.
9. Ağır bir günahsa birkaç gün için vicdan azabı duyarım. Daha sonra mutlaka telafi ederim.
10. Caydırıcı sadece günahı biliyorum. Değişmesin.

Cinsiyeti: Bayan

D. tarihi:1986

Öğrenimi: Üniversite öğrencisi

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta

1. Allah'ın yapmamamızı istediği ve bu konuyla ilgili peygamberler aracılığıyla gönderdiği şeylerdir.

2. Bazen engelliyor, ama her zaman değil. Çoğunluk la günah olduğu için davranışlarımda engellenme yaşıyorum.

3. Evet, mutlaka bir açıklamasını isterim. Sebebini her zaman merak ederim. Ve bana saçma geliyorsa yeterli bir açıklama alamıyorsam hiç kaale almam. Ve günah olduğunu söyleyen kişi benim güvendiğim kişi olmalı, sonra da söylediği şeylerin makul olması gerekli.

4. Evet, güzel bir mantıkla o günaha anti-tez bir şey açıklanıyorsa ve mantığım bunu kabul ediyorsa değişebilir bence.

5. Tırnak kesme, sakız çiğneme gibi şeyler saçma zaten. Bunlar tamamen değişti

6. Büyüklerimizden öğreniriz. Bence bizim çağımızdaki kimseler gidip Kur'an-ı Kerim okumaz. Hazırcı bir gençlik olduğumuz için daha çok ezberci bir zihniyete sahibiz. Atalardan, büyüklerden öğrenme yoluna gidiyoruz. Bu kolaycılığı ben de yapıyorum.

7. En büyük günah Allah'a inanmamak, varlığına şirk koşmaktır. Adaletten uzak kalmak, yalan söylemek, yetim mazlum hakkı yemek, devlet malını yemek diğer günahlardandır.

8. Var.

9. Suçluluk duyarım. Vicdanım rahat etmez. Ama vicdanım rahat etsin diye yaptığım şeylere saçma sapan sebepler bulurum, kendimi rahatlatmak için.

10. Yok bence. Çünkü yapmamamız gereken şeyler deseydik tavizler verirdik ve daha sonra önünü alamazdık. O bakımdan günah en mantıklı kelime bence. Kesin ve net.

Cinsiyeti: Bayan

D. tarihi:1986

Öğrenimi: Üniversite öğrencisi

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta

1. Allah'ın yasak ettiği şeyleri insanların yapmasına denir. Allah'ın yasak ettiği şeyler topluma da zarar verdiği için zaten yapılmaması gerekiyor.

2. Evet, biraz engelliyor. Ama zaman zaman engellemediği oluyor.

3. Bazen sorgularım. Başımızın açık olmasına günah diyorlar. Bu neden günahtır diye sorgularım. Mantığını bulmaya çalışırım. Allah'a inandığım için O'nun günah dediği şeyin mantığının olacağına inanıyorum.

4. Evet düşünüyorum.

5. Batıl inançlar mesela, batıl inançları bana günah olarak sundular. Ve ben de olmadığını kısa zamanda öğrendim. Akşam aynaya bakmak günah deniyordu, yada sakız çiğnemek, bunların günah olmadığını öğrendim

6. Dini bilgilerine güvendiğim insanlardan, Kur'an-ı Kerim'den öğrenirim. Kendi mantığımla da bulabilirim günahı bazen.

7. İnsanların iftira atmaları, namusunu isteyerek kaybetmesi günahtır. En büyük günah bana göre yalandır.

8. Var. Erkek arkadaşımla samimi oluyorum.

9. Ölümden çok korkarım ve günahla ölmekten daha da çok korkarım. Öbür dünyada hesabını vereceğimi düşünür ve cezasını çekmekten korkarım.

10. Topluma aykırı şeyler, ya da yasak olabilir.

Cinsiyeti: Bay

D. tarihi:1973

Öğrenimi: Lise mezunu

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta

1. Allah'ın hoşnut olmadığı hal ve hareketlere, yapılmaması gereken şeylere günah diyoruz.

2. Günah beni engelliyor. Yapacağım fakat yapmamam gereken şeylerden alıkoyuyor.

3. Sorgularım. Kur'an'da geçip geçmediğine bakarım. Kur'an'da net bir ifadeyle geçiyorsa sorgulamam. Net bir şekilde ifade edilmiyorsa bu kez din bilginlerinin söylediklerine bakarım. Onların söyledikleri şeyler mantığıma yatıyorsa sorgulamam. Değilse sorgularım. Mantığım ikinci planda devreye girer.

4. Kur'an'da kesin bir ifadeyle haram denildiyse bunların değişmesi söz konusu değil, ama kesin olmayan şeylerde değişiklik olabilir. Kültürün de getirdiği bir günah anlayışı var ve ben bunu kabul etmiyorum. Çünkü haram haramdır günah da günah.

5. Böyle bir şey yaşamadım. Olabilir ama.

6. Kur'an-ı Kerim, din adamları sonra da mantığım. Her din adamının söylediğini güvenilir bulmuyorum.

7. Zina, içki faiz iftira gıybet, kul hakkı en büyük günahlardır.

8. İbadetleri yerine getirmemek de günahtır ve ben bunu yapıyorum. Bazen insanların arkasından konuşuyorum.

9. Pişman oluyorum, bir daha işlememeye söz veriyorum ama tekrar yapabiliyorum.

10. Haram diyebiliriz.

Cinsiyeti: Bayan

D. tarihi:1977

Öğrenimi: Üniversite mezunu

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta

1. İnsanın kendine ve başkalarına karşı dürüst olmamasıdır günah. Yalandır.

2. Engeller. İyi olarak engellediğini düşünüyorum. Anlamını bulamasam da gerekçesi vardır diye düşünüyorum. Direkt kabulleniyorum.

3. Dini açıdansa direkt kabullenme var. Önceden bende sorgulama reddedecek kadardı. Şimdi ise tecrübelerimle sorgulama gereği duymuyorum. Önceden mantığıma uymayanları sorgulardım..

4. Hayır düşünmüyorum.

5. Hayır, böyle bir şey yaşamadım.

6. Aslında dini boyutta bakacak olursak okuyup öğrenmem gerekiyor, fakat bu konuda bilgisine güvendiğim birkaç kişi var onlardan öğreniyorum.

7. En büyük günah yalandır bana göre her yerde. Sözlerin adak olduğuna inanıyorum. Hak yemek günahtır. İşçiyi sömürü şeklinde çalıştırmak günah, kadına yapılan işkence günahtır. Tanrıyı inkar büyük günah, uyuşturucu cinayet vb. diğer günahlardır.

8. Var.

9. Çok utanırım, kendimden, Allah'tan. Uyumak isterim, duş almak isterim, birine yardım etmeye çalışırım. Dua ederim, affını dilerim tövbe ederim. Belki bazen ağlarım.

10. Günah kelimesini değiştirmek yerine eğitimimizi sağlamlaştırmak lazım. (Yönlendirici etkisi var)

Cinsiyeti: Bay

D. tarihi:1980

Öğrenimi: Üniversite mezunu (Eczacı)

Sosyo-Ekonomik Durum: İyi

1. Yaratıcı tarafından yasak olan şeyler.
2. Yok engellemiyor. Ne yapmam gerektiğini biliyorum. Genelde günaha bir eğilimim yok ama o an ki duruma bağlı olarak engellediği ya da engellemediği oluyor.
3. Sorgulamam eğer mantığıma yatıyorsa. Pek mantık da yürütmem zaten. Yapılmaması gereken şeyler yapılmaz.
4. Günahlar bana göre sabittir, değişmez.
5. Hurafeler değişir ama kesin olan şeyler değişmez. Günahın kapsadığı alan önemli bence.
6. Kitaplardan, imamlardan öğreniyorum. Daha çok ilmihallerden ve yaşantımı yönlendirebileceğim kitaplardan öğrenirim. Diyanetin bile bazı sözlerine inanmıyorum. Din adamlarını da çok popülist buluyorum. O nedenle onlara da çok fazla inanmıyorum..
7. En büyük günah şirk koşmak ve daha sonra kul hakkıdır. İçki içmek ve vücuda zarar verici her şey günahtır.
8. Evet var.
9. Bilmediğim şeylerden pek sıkıntı duymam. Bilerek olanlarda bir eziklik ve sıkıntı duyuyorum.
10. Yok

Cinsiyeti: Bay

D. tarihi:1957

Öğrenimi: Ortaokul mezunu

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta(Ticari taksi şoförü)

1. Yaptığın şeyler Allah'ın katında doğru değilse bunlar günahtır.

2. Müslüman olduğumuz için engelliyor tabii. Değilse bağlamazdı.

3. Sormaya sorgulamaya gerek yok bellidir zaten. Günahsa günahtır yani. Yapılmaması gerekir.

4. Değişmez.

5. Hayır yaşamadım.

6. Din adamlarımızdan, büyüklerimizden ve eğitimcilerimizden öğrenirim.

7. Zina yapmak çok büyük günah, ekmeğe kurana basmak, içki içmek, aç yatan insana yardım etmemek, yaşlı insana yardım etmemek vs.. daha bir çok günah var.

8. Evet var.

9. Rahatsız oluyorum, pişman oluyorum, üzülüyorum..

10. İslami açıdan konulmuş bir şey. Değişmez. Halkımız modernleşme adına bir şeyleri değiştirmeye çalışıyor. Günahı değiştirmeye çalışıyor, ama bu doğru değil.

Cinsiyeti: Bay

D. tarihi:1956

Öğrenimi: İlkokul mezunu

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta(Terzi)

1. Allah'ın haram ettiği şeyler, sakınmamız gereken şeyler.

2. Tabii engelliyor. En azından etkileniyoruz.

3. Bilmediğim bir şeyse sorgularım tabii. Bildiğim bir şeyse sorgulamam. Güvendiğim kişi söylerse sorgularım. Ama tanımadığım biriyse sorgularım kendim araştırırım.

4. Hayır, Allah'ın emirleri değişmez.

5. Böyle bir şey yaşamadım.

6. Kur'an-ı Kerim, anne babamızın anlattıkları ve kendi yaşantılarımla günah bilgilerim sabitlenmiştir.

7. Allah'a şirk koşmak en büyük günahtır. Haram yemek (kul hakkı) içki içmek, zina yapmak diğer günahlardır. Daha saymadıklarım da var mutlaka.

8. Olmuştur.

9. Eziklik duyuyorum. Vicdanen kendimi ezik hissediyorum.

10. Hayır yok.

Cinsiyeti: Bay

D. tarihi:1958

Öğrenimi: Üniversite mezunu (Sınıf öğretmeni)

Sosyo-Ekonomik Durum: İyi

1. Dinin kabul etmediği şeylerin yapılmasıdır günah. Hurafelerin dışında kalan ve bize günah olarak telkin edilen şeyler günahtır.
2. Mantıken tersse olmuyor. Ama %90 etkili oluyor. Yetişme tarzımızla ilgili bir durum aynı zamanda.
3. Sorgularım. Şöyle; önce bu işi bilenlere sorarım. Yanıt bulamazsam mantık yürütürüm.
4. Değişebilir, sorarım. Yöreden yöreye bile günah anlayışı değişebiliyor. Bunlar sorgularım çünkü değişebilir. Kur'an' anlayışı değişmez ama kültürün getirdiği günah anlayışı değişir.
5. Belirgin bir olay yaşamadım, ama atandığım bazı yörelerde atla yatırın yanından geçmek günah derlerdi. Böyle bir şey olmadığını düşünüyorum artık.
6. İmamlar, büyüklerim ve Kur'an-ı Kerim mealinden öğrenirim.
7. Allah'ı inkâr birinci planda geliyor. Çok geniş kapsamlı bir konu günah. Aile ilişkileri, anne babaya asi olmak, her türlü zina, adam öldürmek, bir başkasının hakkını her şekilde gasp, insanlara zarar vermek, hırsızlık yapmak, dini kuralların günah saydığı şeylerin aksini yapmak.
8. Hatırlamıyorum.
9. Üzülürüm herhalde, birkaç gün sıkıntı çekerim, sonra beni rahatlatacak birine sorarım.
10. Yasaklı olabilir ama nasıl tepki alınır bilemiyorum

Cinsiyeti: Bay

D. tarihi:1974

Öğrenimi: Yüksekokul mezunu

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta

1. Yasak, yapılmaması gereken, uzak durulması gereken her türlü fiile denir günah.
2. Mümkün olduğunca kaçınmaya çalışıyoruz.

3. Sorgularız, önemli bir konuyla ilgiliyse özellikle sorgularız. Neden günahtır diye.

4. Değişebilir tabiî ki. Büyük günahlar dışındakiler değişir. Tokalaşmak gibi günah sayılan birçok mesele var, bunlar araştırılır.

5. Olmadı.

6. Takıldığım konularda ilmihallere, fıkıh kitaplarına bakarım. Bununla beraber ilk dayanak tabiiki Kur'an'dır.

7. Riyakârlık ve şirk en büyük günahlardır. Bu ikisi aynı kapıya çıkıyor.

8. Oldu tabiî ki.

9. Pişman oluruz, üzüntü duyarız, tövbe ederiz.

10. Yasak olabilir.

Cinsiyeti: Bay

D. tarihi:1976

Öğrenimi: İlkokul mezunu

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta(Gözlükçü)

1. Günah deyince korku geliyor aklıma. Allah'ın buyrukları ve yasakladıkları şeyler geliyor.

2. Alıkoymuyor. Yapacağım şeylerden ben sorgulanacağım. Mesela alkol yasak denilir ama bu beni ondan alıkoymaz. Ben alkol alırım.

3. Sorgularım, çıkar dünyası, herkes çıkarlarını konuşturuyor ve herkes her şeye günah diyebiliyor. O nedenle bunun günah olup olmadığını sorgularım. Kendi mantığım önemlidir. Mantığıma göre günahsa günahtır o şey.

4. Günah olduğuna inandığım ve Kur'an-ı Kerim'de geçen şeyler değişmez. Bazıları kesin günah olan şeyleri sevap olarak bile önümüze sunabiliyor. Ama günahlar değişmez.

5. Yaşamadım.

6. Büyüklerimiz, aile yaşantısı düzgün olan insanlar, örnek kabul ettiğim insanlardan öğrenirim. İlahiyatçıdan öğrenebiliyorum. İmamlar da çoğu kez hata yapabiliyor

7. İnsan hakkı en büyük günah. İçki günah değil(???) Irza geçmek, gasp, hırsızlık.. vb. günahtır.

8. Var evet.

9. Pişmanlık hissedilir, insanın içinde her zaman bir burukluk vardır. Ama bunu insanların bazısı aşabiliyor.

10. Vicdanın elvermediği şeyler denilebilir.

Cinsiyeti: Bayan

D. tarihi:1953

Öğrenimi: İlkokul

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta

1. Allah'ın yasakladığı şeylerdir günah. Allah'ın haram kıldığı şeylerdir.

2. Engelliyor ama bu bizim hayrımıza. Kötülükten uzak durmuş oluyoruz böylece.

3. Sorgulamıyorum, çünkü biliyorum günahın ne demek olduğunu. Bana günah denilen şeyin gerçekte günah olup olmadığını mantığımla bulabiliyorum.

4. Hayır, günahlar kafamda yerleşti, değişmez. Fakat bazı yaşantılarımla bazı düşünceler değişti,,

5. Örneğin kedi öldürdüm mecbur kaldığım için, kedi öldürmenin çok büyük günah olduğunu biliyordum. Hocaya danıştım o şartlarda o kedinin öldürülmesi gerektiğini söyledi. Bunun üzerine biraz rahatladım. Daha önce çok günah olduğunu düşündüğüm bir olayın zor durumda kaldığımda günah olmadığını öğrendiğimde gerçekten rahatladım

6. Kur'an'dan, kitaplardan, televizyondan ve hocalardan öğrenirim.

7. En büyük günah inançsızlık, sonra zina, tecavüz, küfür, yalan yere yemin, hırsızlık, faiz… vb

8. Var

9. Bilerek yaparsam, sonradan vicdan azabı duyarım. Bilmeden yaparsam rahatsız olmam. Zaten bilmeden yapmışımdır.

10. Haram, yasak

Cinsiyeti: Bayan

D. tarihi:1951

Öğrenimi: Yüksek Lisans Öğrencisi

Sosyo-Ekonomik Durum: İyi

1. Dini inançlarımıza göre yapılmaması gereken, yapılması durumunda Allah tarafından verilen cezadır.
2. Engelliyor. O benim için kırmızı ışık.
3. Evet, günah denilince hemen kabul etmem. Önce kendi süzgecimden geçiririm, olmuyorsa bir bilene sorarım. Her söylenilen şey de benim için kırmızı ışık değil.
4. Hayır. Çünkü dini olarak günah olarak bildiğim şeylerin değişeceğini düşünmüyorum. İçki sunuluyor bize dini bayramlarda. Bu günümüzde doğalmış gibi gösteriliyor bize ama bunlar değişmeyecek şeylerdir.
5. Hurafeler ve dini hususları ayırt edebilecek yaş ve kültür birikimine sahibiz.
6. Dinimizi tanırken İslam'ın farz ve sünnetlerini Kur'an ve hadis kitaplarından öğrenirim. Diyanet işlerinin her verdiği cevabı kabul etmiyorum.
7. Haram yemek, kul hakkı yemek, Allah'ın yap dediklerini yapmamak, yalan söylemek, haksız ticaret..vb günahtırlar.
8. Evet
9. Manevi olarak çok büyük sıkıntı yaşarım. Ama kimseye söylemem. Bu Allah'la kul arasında bir şey.
10. Yok. Yasak desek olmaz çünkü günah daha geniş kapsamlı. Yasak onun bir bölümü.

Cinsiyeti: Bayan
D. tarihi:1970
Öğrenimi: Üniversite mezunu
Sosyo-Ekonomik Durum: İyi

1. Allah'ın hoşlanmadığı, yasak kabul ettiği şeyler.
2. Evet engelliyor. Günahın bir yerde koruyucu olduğunu düşünüyorum. Mutlaka bir faydası var ki günahtır deyip yapmıyorum. Verdiği zarardan dolayı engellenmesi gereken davranış şeklidir günah.
3. Evet sorgularım. Mantıki bir açıklaması var mı diye sorgularım. İçki günahtır, neden günahtır, çünkü zararlıdır. Günah olan her şeyin mantık çerçevesinde olduğunu düşünüyorum. İçki, kumar, zina, bütün bunlar zaten kısıtlanmalı veya tamamen ortadan kaldırılmalı.

4. Pek değişmeyeceğini düşünüyorum. Belki bazı istisnaları vardır ama bu konuda katıyım galiba ve olmak da istiyorum. Bir şey yasaklanmışsa bunda sakıncalı şeyler vardır diyorum. Her ne kadar daha sonra farklı yorumlar getirsem de tekrar başa dönüyorum. Hatalı olduğu için yasaklanmıştır. İçki ve sonuçlarını görünce bunu daha iyi anlıyoruz.
5. Yaşamadım.
6. Kur'an-ı Kerim meali, dini kitaplardan, annemden öğrendim.
7. Zina en büyük günah, insanın bedenini paylaşması. İnsan bedeni çok önemli. İçki kumar, yalan, iftira…vb bunlar da çok büyük günahlar.
8. Bazen evet.
9. Çok mahcup oluyorum. O an hemen telafi etmeye çalışıyorum. Cezam neyse çekiyorum.
10. Yasak. Günah keskin bir kelime, karşılığı da keskin olmalı.

Cinsiyeti: Bayan
D. tarihi:1984
Öğrenimi: Üniversite Öğrencisi(İngilizce)
Sosyo-Ekonomik Durum:Orta

1. Allah'ın bize veya çevremizdeki insanlara zarar vereceğin, bildiği için yapmamızı istemediği şeylerdir.
2. Zaman zaman alıkoymuyor. Bazı günah bildiklerimi bazen hissederek, bazen hissetmeyerek yaşıyorum. Çok farkında değilim günahların ama genel olarak engelliyor.
3. Bazı şeylerin sebepleri vardır, bunları biliyorum ama çoğu zaman sorgulamıyorum. Günahsa vardır bir hikmeti vardır deyip kabulleniyorum.
4. Bazı mezheplerde veya tefsircilerin yorumlarında farklılık var. Bunları araştırarak bulup öğrenebiliriz. Bu anlamda değişebilir. Ama benim, ya da insanların yetiştiriliş tarzı da günahı anlayışında etkili. Dolayısıyla ölçü t insanın kendisi.
5. Anneannemlerden bana geçen körü körüne inandığım günahlar vardı tabii. Bazı kesin günahlar için geçerli değil ama tam olarak kuranda belirtilmemiş, din bilginlerinin bildirdiği günahların değişebildiğini gördüm.

6. Kur'an-ı Kerimden ve dini kitaplardan öğrenirim. Yâda kendim yaptığım şey bir başkasına zarar veriyor veya üzüyorsa o şey günahtır bence. Vicdanım da benim için kaynak. Kalp kırmak günahtır bana göre.

7. Bir hikaye anlatılır ya hani: zina mı, içki mi, hırsızlık mı daha günah diye sormuş ve incelemişler. Önce zina en büyük günah demişler. Zina eden içki içmemiş ve hırsızlık yapmamış. Sonra hırsızlık en büyüğü demişler; hırsızlık yapan da içki içmemiş ve zina etmiş. Ve sonra içkiye bakmışlar. İçki içen hem zina etmiş hem de hırsızlık yapmış. O nedenle bence en büyük günah içki içmek. Kul hakkı yalan söylemek, yetim hakkı yemek, başkasını zor duruma düşürmek diğer günahlar.

8. Evet var. İbadet boyutunda ihmallerim var.

9. Çoğu günahın farkında değilim. Farkına vardığım, bile bile yaptıklarımda önce bir sızı hissediyorum. Daha sonra bu azalıyor, alışıyorum.

10. Yok. Yasak çok daha sert oluyor. İnsanların yasak karşısındaki tutumu daha farklı, o daha engelleyici. Günah ise insanlar tarafından daha kolay işlenebiliyor. Daha yumuşak bir engelleyici

Cinsiyeti: Bay

D. tarihi:1963

Öğrenimi: Üniversite mezunu

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta (Diş doktoru)

Günah kelimesini kabul etmiyorum. Çevremde günah kelimesini kullananlar var. Annem namaz kılıyor. Bense liseden beri kabul etmiyorum. Günahı ahlaki bir kavram olarak değerlendirmiyorum. Dinsel bir kavram. "Her dinin kabul ettiği yapılması doğru olmayan şeyler"

_ Suçun cezasını kamu vermeli. Kamu devleti kapsamıyor. Toplum da bir otorite bu anlamda. İnsanların kendilerine verdikleri zararları eğitimle giderebiliriz.

İskandinav ülkelerinde içki hayatın bir parçası durumunda. Günah olduğunu kabul etmiyor.

__İnanan insanlara bile bile günah işler misiniz diye sorduk. Size de şöyle soralım. Bile bile suç işler misiniz?

__ Normal şartlarda işlemem. Suçun çok iyi tanımlanması gerekiyor. Göreceli bir kavram suç. Trafik kurallarını ihlal etmek de suç mesela.

__Günah kavramı yerine hangi kavramı kullanırsınız?

__Günah kavramıyla ifade edilen şeyler her yerde ve her dinde farklı. O nedenle tek bir kavram karşılık olarak verilemez. Doğru olmayan davranış biçimlerini kapsıyor, toplumsal anlamda ve ahlaki anlamda..

Günah ya da suç denilen her neyse kesinlikle sorguluyorum. Bunu birincisi insan olduğum için , ikincisi koyun olmadığım için yapıyorum. Mantığım var, aklım var buna uygun olup olmadığını sorgularım.

23 yıldır bu kavramı ve dini kabul etmiyorum. Ben Şamanizm'i benimseyip bıraktım. Müslümanlığı da aynı. Ateizmi seçtim. Bu konuda kimsenin beni yargılama hakkı yok. Din yalnız insanla inandığı değer arasında oluşan bir durum. İnançlıysanız günah kavramı vardır. İnançsal bir şeydir günah.

Cinsiyeti: Bayan

D. tarihi:1965

Öğrenimi: İlkokul

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta

1. Allah'ın bizim için sakıncalı gördüğü şeyleri yapmamızdır günah.
2. Engelliyor. Bir iş bile yaptığım zaman vebalini düşünüyorum. Bana yapılmasını istemediğim şeyi başkasına yapmamaya dikkat ediyorum.
3. Sorgularım. En azından kalbimin tatmin olması için sorar araştırırım. Her söylenilen günahı kalbim tatmin olmadıkça günahtır deyip kabullenmem.
4. Günahın değişeceğini düşünmüyorum. Günah denilmişse onun arkasında sebepler vardır. Ama yinede araştırmaya çalışırım.
5. Yaşamadım. Bazı yanlış inanışlar var ben onlara inanmıyorum. Günahın her zaman ve her gün aynı olduğunu değişmeden kaldığını düşünüyorum.
6. Dini kitaplardan öğrenirim. Genelde vaaz veren hocalardan, okumuş bilgili kişilerden öğrenirim.
7. En büyük günah hırsızlıktır. Zina, dedikodu, emanete ihanet, kul hakkı da çok büyük günahlardandır.
8. Var. Nefis her şeyden önce gelebiliyor.
9. Çok huzursuz olurum. Tövbe etmeye çalışırım.

10. Sakıncalı, yasak olabilir. Ama insanların günaha karşı tutumları farklı. Yolda giderken bile şu günahtır denildiğinde insanların tavırları farklı olabiliyor.

Cinsiyeti: Bay

D. tarihi:1981

Öğrenimi: Üniversite mezunu

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta

1. Günah dinde yapılması yasaklanmış olan tutum ve davranışlarda bulunulması ve yapılması emredilenlerin yapılmasını tespitte kullanılan bir kavramdır. Bu kavram içeriğini dini metinler,(Kur'an, Hadis) yanında kültürel ortamda doldurduğu için bazı durumlarda dini metin ile kültürden alınanların uyuşmadığı görülür. Bu da kavram genişlemesine yol açar. Kısaca, dini metinler açısından günah olmayacak bir tutum ve davranış günah olarak algılana gelmiş olabilir.
2. Kelimelerle insanın psikolojik ilişkileri diğer birçok şeyle olduğundan daha fazladır. Günah kelimesiyle nitelendirilmiş bir davranış, bu kelime toplumda aynı anlama sahip birçok davranışı nitelediği için, üzerinde toplumsal bir mutabakat sağlanmış olduğu için kişilerin kaçındığı bir davranıştır. Belirli bir yaşa kadar bende bu kelimenin yaptırım gücü olmakla beraber şu safhada bu güç yok. Yani beni bu kelime bir sebep belirtilmeksizin söylenirse etkilemiyor.
3. Evet sorgularım.
4. Kesinlikle
5. Tabiiki, mesela gece tırnak kesmek.
6. Aldığımız eğitim bize kaynaklara inme yollarını gösterdiği gibi, bilgileri sorgulama yollarını da gösterdiği için, bir tutum veya davranışın günahlığı bu dini bir içeriğe sahip olduğundan, onu dini metinlerde aramakla sabitleşir. Açık seçik veya ima yolu ile bir destek olmadıkça hiçbir şey günah olarak nitelendirilemez.
7. Dini metinlerde yapılması veya yapılmaması açık seçik belirli bir davranışın aksini, zıddını yapmak günahtır. En büyük günah şirk. Kul hakkı ve kişinin kendine de haksızlık yapması. Mesela düşünmeyi bırakıp bir başkasına bedenen veya zihnen köle olması.

8. Tabii ki. Davranışlar insanlar onları yaptıkları için günah olarak değerlendirilmiştir. Hiç kimsenin yapmadığı bir şey (mesela ağaç yemek) niye günah olsun ki?

9. Çoğu zaman (özellikle ilk yapıldığında) pişmanlık oluyor. Daha sonraları onların mantıksal bir çerçeveye oturtulmasıyla sorgulamanın sonraya bırakılması ve unutkanlık oluşuyor.

10. Gerek yok. Günah Kur'an da cunah şeklinde kullanılmış bir kelime. Biraz Türkçeleştirilerek günah denilmiş. Bu kavramı yaratıcı kullanmış. Bizim de kullanmamız gayet doğal.

Cinsiyeti: Bay

D. tarihi:1980

Öğrenimi: Üniversite mezunu

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta

1. Günah Yüce Allah'tan ve salim akıldan "yapma tarzında gelen yasakların yapılması, "yap" diye gelen emirlerin ise yapılmamasıdır.

2. Kesinlikle evet. Ancak günah kavramının beni engelleme kapasitesi benim onu ne kadar içselleştirdiğime ve mantıki boyutunun zihnimde ne kadar netleştiğine bağlı. Eğer gerçekten günahın içeriğini yapılması ya da yapılmaması tarzında içimde netleştirebilmişsem, buna uyma kapasitem de o kadar artıyor. Ancak insan olmandan kaynaklanan zaaflar da zaman zaman akıl ve vicdanımı perdeleyebilmekte, beni düşündüğüm zaman "yapmamam gerekirdi" dediğim şeyleri zihnime getirmektedir. Ne var ki günah olduğuna inanmam "ego" mun isteklerine rağmen yapmamamı ya da onunla mücadele etmemi sağlıyor.

3. İkinci sorunun cevabından da anlaşılacağı üzere mantıklı bir insanım. Hayatta "niçin" sorusunu çok sorarım. Ancak bu soruya net cevaplar bulabildiğim zamanlar içim rahatlar, onun içerdiğini hayatıma daha kolay aksettiririm. İddialı bir cümle, ancak, dinimde dâhil olmak üzere hayatta tutucu olduğum hiçbir şey yoktur. Bir şeyin saçma olduğuna inanmışsam, onu yapmam.

4. İnsanın dünyaya karşı mecburi bir teslim oluşu vardır. Bir şey gerçekten sevapsa ya da gerçekten günahsa, o şey mantıki açıdan da güzel yahut da çirkindir.

Kötü sevap olmayacağı gibi güzel de günah yoktur. Bu yüzden günah olan şey epistemolojik değil, ontolojik bir sorundur.

5. Özellikle cinsel konularda evet.

6. Belli bilinç seviyesindeysem, İslami açıdan bir alt yapım varsa, herhangi bir kaynaktan görmeden de içimde bir şeyin günah olup olmadığını sezebilirim. Belirttiğim gibi günah ontolojik bir konu olduğu için beni günah olduğuna inanmaya mecbur eder. Bu beşinci soruya verdiğim cevapla çelişmez. Çünkü sora sora Bağdat bulunurmuş. Belli bir yaşa gelince o şeyin günah olduğu fikri seni teslim alabilir. Önceden onu günah olarak görmüyor olmak, ya düşünülmemiş olmaktan, ya da yeterli kişisel olgunluğa ulaşmamış olmaktan kaynaklanır.

7. En büyük günah, günah olduğuna kesin inandığın bir şeyi Kur'an'ın nefsin putlaştırılması dediği bir şekilde egolarına kapılarak yapılma(ma)sıdır.

8. Günahın toplumsal olma boyutuyla ilgili olarak değişir ama yine de var. Günah ne kadar toplumsallaşırsa yapma olasılığım o kadar azalıyor. Ancak benimle sınırlı kalan, başkasını etkilemeyen ve kısmen önemsiz olarak gördüğüm, ya da benliğimi esir almayacak diye düşündüğüm günahları işleyebiliyorum.

9. Kendime kızgınlık, pişmanlık, bir daha yapmama hissi oluşuyor.

10. Bizim kavramlarımız varken, kavram aramak kompleks bir ruh halini yansıtıyor. Kavramlardan değil içeriklerden rahatsızım. Günah denilebilecek bir şeye günah denilirse sakınca yoktur. Ancak başkasına bir şeyler anlatma durumunda kaldığınızda, eğer bu veya benzeri dini kavramların karşınızdaki kişinin anti-patisini artıracağını düşünürseniz, hayırlı bir amaca hizmet için kullanmayabilirsiniz.

Cinsiyeti: Bay

D. tarihi:1982

Öğrenimi: Üniversite mezunu

Sosyo-Ekonomik Durum: Orta

1. Bence günah yaptığım zaman, Allah'a karşı kendime karşı ve bütün diğer varlıklara karşı utanç hissettiğim ve bu utancın izlerini kalbimde sezinlediğim her türlü düşünce (niyet) ve davranıştır.

2. "Günah kelimesi beni engelliyor ama bu engel bana dışarıdan dayatılmış bir engel değil. Bizzat kendi vicdanımın benden istediği bir şey. Dolayısıyla aslında

burada her ne kadar kendimi engellemiş gözüksem de bana bir takım şeyleri yapmamayı söyleyen veya her ne kadar bu emir bizden dışarıdan gelse de, bu emri benimseyen ve kendine mal eden benim

3. Bana kalırsa bir şeyin günah olduğunu anlamak daha doğrusu kötünün farkına varmak, o kadarda zor bir iş değil. Zor olan o fiili veya durumu kötü kılan faktörleri akılla açıklayabilmek. Dolayısıyla eğer kötüyü veya günahı sezinlersem ilk yapmam gereken ondan uzak durmaktır. Onu açıklamaya çalışmak ikinci planda gelir.
4. Hayır, düşünmüyorum.
5. Hayır olmadı.
6. Dini ve kültürel değerlerin, sağlıklı bir terbiyesi ile yetiştirilmiş bir vicdana danışırım. Buna siz salim akıl ya da bozulmamış fıtrat diyebilirsiniz.
7. Bana göre bugün insanların en büyük günahı "samimiyetsizliktir". Bu samimiyetsizlik, gerek kendilerine, gerek Rab'lerine, gerekse diğer insanlaradır.
8. Evet var.
9. Acizliğimi hissederim. Bu acizliğim içerisinde benim tek çarem olan Rabbimle bağımın gevşemesinden duyduğum korkunun acısını hissederim.
Siz buna ayrılık korkusu da diyebilirsiniz.
10. ...

Cinsiyeti: Bay
D. tarihi:1980
Öğrenimi: Üniversite mezunu
Sosyo-Ekonomik Durum: Orta

1. Günah Allah'ın yapmamızı istemediği şey, yaptığımız zaman Allah'a karşı sorumlu olacağımız yasaklamalardır.
2. Günahın beni engellediğini söyleyemem. Çünkü dini benimsemek özgürce bir seçimdir. Dolayısıyla siz bir sistemi iradenizle kabul etmişseniz, o sistemin koyduğu sınırlamaları da özgürce kabul ediyorsunuz demektir. Bundan ötürü beni engellediğini söyleyemem.
3. Tabii ki sorgularım. Bir şeyi sorgulamaksızın kabul bağnazlıktır. Onun günah olduğuna inanmışsam onun gereğini yaparım.

4. Günah olduğunu düşündüğüm şeylerin zamanla bilgiyle değişebileceğine inanmaktayım. Fakat bunun sınırları kesin çizgilerle belirlenmiş şeyler için değil, daha çok netliği henüz tam olarak anlaşılmamış ikincil konular için söz konusu olabileceğini düşünmekteyim.

5. Elbette oldu. Ama bu yukarıda ifade ettiğim gibi Kur'an'da kesin hatlarıyla belirlenmiş sınırlamalar için olmamıştır.

6. Elbette ki Kur'an-ı Kerim'den ve onun açıklayıcısı durumda olan sünnetten aldığımı söyleyebilirim. Ayrıca bu konuda derinlemesine çalışan, sahasında uzman olarak kabul edilen hikmet ve bilgi sahibi kişilerin görüşlerine de başvurabilmekteyim.

7. Temiz bir vicdanın iyilikten rahatlıkla ayırabileceği her türlü kötülükler günah olarak değerlendirilebilir. En büyük günahsa bana göre insanların haklarını hukuklarını çiğnemektir.

8. Günah oluğunu bilmeme rağmen yaptığımız şeyler olmuştur ve olacaktır muhakkak. Çünkü böyle bir potansiyel üzere oluşturulmuş varlıklarız.

9. Yanlış bir şey yaptığım vakit elbette temiz bir vicdana sahip herkes gibi içimi büyük bir pişmanlık kaplar. Ve bunu Allah'a karşı yapmışsam ondan af dilemeye çalışırım. İnsanlara karşı yapmışsam özür dilemekten çekinmem.

10. "Yanlış" ya da "Allah'ın hoşlanmadığı şeyler" şeklinde ifade edilebilir.

D- YORUMLAR

1-Günah deyince ne anlıyorsunuz?

Mülakat sonucunda verilen cevapları incelediğimizde birinci soruya verilen cevaplar şöyle özetlenebilir. Genel anlamda günah, "Allahın insanlardan yapmamalarını istediği şeylerin yapılması veya tersi olarak yapmasını istediği şeyin ise yapılmaması" şeklinde ifade edilmiştir. Yapılamaması gereken şeyler olarak değerlendirilen günah bazılarına göre "vicdanını rahatsız eden ve zararlı olan şey" şeklinde ifade edilmiştir. Mülakat uygulanan kişilerin yaklaşık %6'sı günah kavramını kabul etmediklerini ifade etmiştir. Bunlardan birkaçı günah kavramı dini inançla ilgili olduğunu gerekçe göstermiş ve kendilerinin herhangi bir dine mensup olmadığını ifade etmişlerdir. Günahı inaçsal bir kavram olarak değerlendiren bu kişiler, kendilerinin inanmadığını bu nedenle hayatlarında günaha karşılık belirli bir kelime kullanmadıklarını ifade ettikleri halde günahın hatalı eylemleri kastettiğini kabul etmektedirler.

2-Günah kelimesi sizi engelliyor mu? Yani kendinizi engellenmiş hissediyor musunuz? Ya da sizi yapmak istediğiniz şeylerden alıkoyuyor mu?

İkinci soruya verilen cevaplar sorunun açık uçlu ve çok yönlü olması nedeniyle farklılık göstermiştir. Günah kavramının insanları engelleyip engellemediği sorusuna, %90'ı günah olduğuna kesin inandıkları şeylerin onları engellediğini ifade etmiştir. Bu engellemenin onların yararına olduğuna inandıkları ya da günahı işlediklerinde cezalandırılacakları inancı insanları günahtan alıkoymaktadır. İnsanlar günahı genellikle kırmızı ışığa benzetiyorlar. Günahın engellemesini ise dıştan bir zorlama olmadığı gibi kendi içlerinden kaynaklandığını vicdanlarıyla paralellik arz ettiğini ifade ediyorlardı. Bazıları ise açık yüreklilikle engellemediğini, günahın derecesine göre ve o andaki psikolojilerine göre değiştiğini bildirmişlerdir.

3-Bir şey "günahtır" denilince onu sorgular mısınız? (Neden günah? Gerçekten günah mı?..vb) Neden sorgularsınız?

Üçüncü soruda günahı %90 katılımcının sorguladığını görmekteyiz. İnsanlar daha çok bir şeyin gerçekten günah olup olmadığını, daha sonra ise o günahın insanlara ne gibi zararları olduğunu sormaktadırlar. Bununla birlikte bir grup ise

günahın Allah'ın nehyettiği şeyler olduğuna göre mutlaka bir hikmeti vardır inanışıyla sorgulamadıkları görülmüştür.

Günahın bilgiyle değişebileceği konusunda da farklı görüşler mevcuttur. Bir kısmı günahın sabit olarak bildirildiğine inanmakla birlikte bir kısım –ki bu kısım genellikle din eğitimi alanlardan oluşuyor- vahye dayalı günah anlayışının asla değişmeyeceğini fakat toplumun getirdiği günah anlayışının araştırılması gerektiği ve gerçekliğinin teyid edilmeye muhtaç olduğunu ifade etmektedirler.

4-Günah olduğunu düşündüğünüz şeylerin bilgiyle değişebileceğini düşünüyor musunuz?

Dördüncü soruda günahın bilgi ile değişip değişmeyeceği konusundaki insanların görüşleri soruldu ve günahın değişmeyeceği konusunun genellikle kabul edildiği gözlendi. Bazı istisnai durumlar dışında günahların insanın kafasında veya nasslarda net bir şekilde oluştuğu bununla birlikte ayrıntılarda mezheplerde farklılıklar oluşabileceği görüşü yaygın olarak kabul edildiği tespit edilmiştir.

5-Daha önce günah olarak bildiğiniz, fakat sonradan günah olmadığını öğrendiğiniz şeyler oldu mu?

Beşinci soru genel olarak "evet" şeklinde yanıtlanmıştır. İnsanlar kendilerine küçükken, büyüklerinin onlara yaptırım uygulamak için günah olgusunu kullandıklarını savunurken, genellikle batıl inançları günah olarak bildiklerini, sonradan sakıncalı olan şeylere de günah gibi ağır bir kelimeyle isimlendirdiklerini fark ettiklerini açıklamaktadırlar. Bazıları ise bu durumun tam tersinin gerçekleştiğini, günah olduğunu bilmedikleri şeylerin günah olduğunu öğrendiklerini ifade etmektedirler. Kültürün insanlara günah olarak dayattığı hususların, günahı sorgulayanlar tarafından sonradan günah olmadığı tespit edilmiştir.

6-**Bir şeyin günah olup olmadığını nasıl ve nereden öğrenirsiniz**?

Altıncı soruya verilen cevaplar değişkenlik göstermiştir. Değişkenliğin temel sebebi olarak katılımcıların dini eğitim düzeyleri gösterilebilir. Din eğitimi alan kişiler günahın kaynağını kutsal kitap ve dini eserlerde aramaktadır. Din eğitimi almayan kişiler ise, dini konularda uzmanlığına güvendikleri kişilerden, bazıları ailesindeki büyüklerden öğrendiğini kabul etmektedir. Ancak ilginç bir nokta var ki o da mülakata katılan insanların çoğunun vicdanlarına başvurmalarıdır. Katılanların yarıdan fazlası din adamlarının günah konusundaki vermiş oldukları bilgilere

şüpheyle yaklaşmaktadır. Bu durum din eğitimi almayanlarda daha fazla görülmektedir. Din adamlarının günah konusunda tutarlılık göstermemesi ve bu konudaki suistimaller halkın konuyla ilgili hassasiyetini artırmaktadır. Genel olarak günah konusunda kutsal metinlerden sonra mantık ve vicdan ölçü olarak kabul edildiği tespit edilmiştir.

Yedinci soruda 7-"**Size göre şu anda neler günah ve en büyük günah sizce nedir**?" sorusunu sorduk aldığımız cevaplar genellikle birbirine yakındı. En büyük günahın şirk olduğu konusunda çoğunluk birleşmekle beraber, bazıları farklı yorumlarda bulunmuştur. Cevapları burada tekrar göstermek istiyorum:

"Bana göre bugün insanların en büyük günahı "samimiyetsizliktir". Bu samimiyetsizlik, gerek kendilerine, gerek Rab'lerine, gerekse diğer insanlaradır."

"Temiz bir vicdanın iyilikten rahatlıkla ayırabileceği her türlü kötülükler günah olarak değerlendirilebilir. En büyük günahsa bana göre insanların haklarını hukuklarını çiğnemektir."

"En büyük günah, günah olduğuna kesin inandığın bir şeyi Kur'an'ın nefsin putlaştırılması dediği bir şekilde egolarına kapılarak yapılma(ma)sıdır."

"Dini metinlerde yapılması veya yapılmaması açık seçik belirli bir davranışın aksini, zıddını yapmak günahtır. En büyük günah şirktir. Kul hakkı ve kişinin kendine de haksızlık yapması. Mesela düşünmeyi bırakıp bir başkasına bedenen veya zihnen köle olması."

Bu soruya verilen cevaplardan çıkardığımız sonuç insanların günah olgusunu sadece dini metinlerde yer alanlarla sınırlamadığıdır. Toplumun belirlediği ahlaki kurallara aykırı davranmaya veya iç seslerini dinlemeyip aksini yapmaya da günah deme eğilimi söz konusudur. Bu soru otoriter vicdan ve insani vicdanın, insanlardaki etkililik düzeyini göstermesi bakımından önemlidir.

Sekizinci soruda 8-"**Günah olduğunu bile bile yaptığınız şeyler var mı**?" sorusu büyük çoğunluk tarafından "evet, var" şeklinde yanıtlanmıştır. Bilmeden işlenen günahlar zaten hem insanda suçluluk oluşturmaz, hem de zaten insanlar bilincinde olmadıkları bir günahtan ötürü sorumlu tutulmazlar. Mülakata katılan herkes bile bile günah işlediğini kabul etmişlerdir. Günahın her insanı etkisi altına aldığını görmekteyiz ve genellikle katılımcılar günah işlediklerini gizleme ya da

inkâr yoluna gitmemişlerdir. Bu ise Narramor ve bazı psikologlarca işlenen günah karşısındaki olumlu tutuma örnek olabilecek niteliktedir.

9-"Günah işlediğiniz zaman neler hissedersiniz?" sorusuna genellikle Kur'an'da günah karşılığı olarak kullanılan sözcüklerden olan vizr kavramının anlamı ile karşılık verilmiştir. İnsanlar günah işlediklerinde kendi üzerinde bir eziklik hissi yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Yine Kur'an'da günah karşılığı olarak kullanılan sözcüklerden olan ism kavramının hadislerde ifade ettiği anlamı sorumuzla ilişkili bulunmuştur. Katılımcılar günah işlediklerinde kendilerini huzursuz eden bir his oluştuğunu ifade etmişlerdir. Suçluluk duygusu, vicdanlarında rahatsızlık ve tövbeye yöneliş herkesin ortak hissiyatını oluşturmaktadır. Ancak araştırmadan elde ettiğimiz bilgilere göre pişmanlık hatayı tekrar yapmayı engeller düzeyde etkili yaşanmamaktadır.

10-**Günah yerine kullanabileceğiniz bir kelime var mı?**

Bu soruya verilen cevaplar da yine değişkenlik arz etmektedir. Günah kelimesini başka hiçbir kelimenin kapsamayacağını düşünenler, farklı kavram kullanılmasını sekülerleşmeye bir hizmet olarak değerlendirmektedirler. Bunun yanı sıra bazı katılımcılar sakıncalı, yasak, hata, zararlı kelimelerinin kullanılabileceğini ifade etmişlerdir. Bununla beraber, günahın hem dini bir kavram olması hem de caydırıcı yönünün ağır basıyor olması dolayısıyla değişmemesi gerektiği inancını da taşımaktadırlar.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsan, serbestçe karar alabilme ve uygulayabilme yeteneğine sahip, yani iradeli bir varlık olduğu için, hata işleyebilme özelliğine de sahiptir. Bu gerçekte kişiliğin yıkıcı yönü olduğu kadar, canlı ve yaratıcı yönünü de ifade etmektedir. Yaptığımız araştırma da sorulan sorulara verilen cevaplar da aynı sonucu vermektedir.

Araştırma bulguları cinsiyet faktörü günah konusundaki tutumları ve anlayışları anlamlı düzeyde etkilememekte olduğunu ortaya koymuştur. Günahla ilgili sorulara verilen cevaplarda, eğitim düzeyi düşük olanlarla, yüksek olanlarda ve din eğitimi alanlarla, almayanlar arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür. Sosyo-ekonomik durum günah konusundaki algılamalarda önemli bir faktör olarak belirlenmemiştir. Günahla ilgili algılamalarda yaş hususunun etkisi, değişkenlik göstermektedir.

Günah olgusunun genellikle insana zarar veren her türlü iş ve davranışları ifade ettiğini ortak düşüncenin yaygın olduğu tespit edilmiştir. Din eğitimi alanlar ve almayanlar arasında günahın insana zarar verdiği konusunda ayrılık söz konusu olmamıştır. Günah genellikle bütün insanları etkilemekle beraber engelleme derecesi kişinin din eğitimine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Günahı sorgulama konusunda en önemli faktör yine eğitim olmaktadır. Eğitim düzeyi düşük olanlar günahı sorgulamadan koşulsuz itaat eğiliminde iken eğitim düzeyi yüksek olanlar günahı sorgulama ve mantığını çözme eğilimi göstermektedirler. Günahın bilgiyle değişip değişmemesi konusunda verilen cevaplarda, kesin olarak kutsal metinlerde yasaklanan hususların değişmeyeceği kabul edilmekle birlikte, sosyal normların günah olarak belirlediği hususların değişebileceği ifade edilmiştir.

Sonuçta ulaştığımız önemli bir husus da çocuklara günah kelimesiyle kısıtlama getirildiği ve çocuğa sorgulama hakkının tanınmadığıdır. Mülakatı uyguladığımız bireyler kendi çocukluklarında yaşadıkları deneyimler sonucu 'günah' olarak öğrendikleri şeylerin, zamanla, günah değilde zararlı ve yahutta o an için yapılmaması gereken sakıncalı durumlar için kullanılan bir kavram olduğunu farketmişlerdir. Bundan kişilik olumsuz yönde etkilenecektir. Çocuğun atılımcı ve girişken olma özelliği mantık çerçevesinde açıklamalar yapılmak yerine daha kolay gelen ve sorgulamayı engelleyen dini yaptırımı kullanmaları olumsuz bir tutumdur.

Bu araştırma ile böylece, mülakata katılan bireylerin kendilerini bu konuda bilinçlendirme isteği artırılmış kendilerinden sonra gelen nesle aynı davranışları uygulamalarının engellenmesine katkı sağlanmıştır.

Günah konusunda başvurulan kaynaklar, otorite kabul edilen büyükler başta olmak üzere uzman olduklarını düşündükleri kişiler ve kitaplardan oluşmaktadır. Bu konuda diğer özelliklerden ziyade din eğitimi alanlarla almayanlar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Din eğitimi alanlar konuyla ilgili ilk kaynağa başvurmayı tercih etmekteyken, din eğitimi almayan kişiler bilgisine güvendikleri uzman kişilerden öğrenmeyi tercih etmişlerdir. Ancak ulaştığımız önemli bir sonuç da, daha önce ifade ettiğimiz gibi din adamların konuyla ilgili farklılaşan açıklamalarının, kişilerde şüphe ve önyargıya neden olmasıdır. Belkide bu durum insanları günah konusunda vicdan ve mantık kıstasına götürmüştür.

Günah sonucundaki duyusal yaşantı genellikle suçluluk duygusu ve pişmanlık şeklinde açığa çıkmaktadır. Suçluluk duygusunun şiddeti kişiye göre farklılık göstermekle birlikte bazı kişilerde bu, zararlı suçluluk duygusuna yol açmaktadır. Bu durum genellikle din eğitimi almayanlarda ortaya çıkmaktadır. Din eğitimi alanların affedileceklerine olan inançları zararlı suçluluk duygusu yerine tövbeyi açığa çıkarmaktadır. Bununla birlikte en büyük günahın ne olduğu sorusuna verilen cevaplar, dini bilgi alanlarla almayanlar arasında değişkenlik göstermiştir. Yaptıkları hatalara herkes farklı düzeyde pişmanlık duymaktadır. Aynı günaha her bireyin duyarlılığı eşit olmamaktadır.

Günah dini bir kavram olduğu için ilk anda sorgulanamamaktadır. Onun bu yönü günah kavramının bazı insanlar tarafından bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde suistimal edilmesini kolaylaştırmaktadır. Günah, dinin otoriter yönünü temsil ettiği için bu kavramın insanda uyandırdığı duyguların yargılayıcı yönü ağır basmaktadır. Nedenini sorgulamadıkları günah diye ifade edilen davranışları yaptıklarında, insanların içlerinde yaşadıkları suçluluk duygusu zararlı boyutlarda olabilmektedir. Bununla beraber, günah kavramı dışında bir kavram kullanıldığında sorgulamak daha kolay olabilecektir.

Bu sonuçların ışığında şunlar önerilebilir:

1-Günah kelimesi yerine hata veya zararlı kelimesi kullanılabilir. Günah kelimesi sorgulanamaz olarak algılanmaktadır. İnsanın düşünmesini sürekli isteyen

İslam dini açısından bireyin akıl ve gönül süzgeciyle belirlenen, yani sorgulanabilen bir kavram önemlidir.

2-Kurandaki ve hadislerdeki günah diye çevrilen kelimeler, şu kelimelerle karşılanabilir: hata, yasak, zararlı, sakıncalı.

3-Küçük yaştan itibaren ailelerin çocukları için hoşlanmadıkları bir şeyi yaptıklarında günah kelimesine başvurdukları görülmüştür. Bunun yerine çocukların daha olumlu kelimelerle söz konusu davranış veya nesnelerden uzaklaştırılması sağlanmalıdır.

4-Günah konusunda din eğitimi almayan kişilerin doğru ve açık bilgiye ulaşamadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bunun için konuyla ilgili uzmanlar tarafından, akıl ve mantığa aykırı hiçbir hükmü bulunmayan dinimizin koymuş olduğu kuralların gerekçeleriyle beraber ve insanların anlayış seviyelerine uygun bir biçimde sunulması sağlanmalıdır.

5- Sağlıklı din anlayışının oluşabilmesi için yöntemler geliştirilebilir. Dinin günah olarak bildirdiği konular açık ve net bir şekilde uzmanlar tarafından tüm halka ulaşabilecek şekilde açıklanmalı, batıl inançların günah olarak sunulmasının önüne geçilmelidir. Bu amaçla hutbelerde ders kitaplarında televizyon programlarında gazete ve dergilerde dinin özüne uygun aydınlatıcı açıklamalar yer alabilir.

6- Dini kuralları ihlal ettiğini düşünen bazı kişilerin suçluluk duygusunu çok şiddetli uygun olmayan şekilde yaşadıkları görülmüş, hatta bu durum kişiyi kendisinden nefret etmeye, özsaygıyı kaybetme derecesine kadar götürmüştür. İnsanın içindeki potansiyel olumsuz yön, ölçüsüz bir davranışa neden olduğunda onu affedebilme yeteneği kazandırmak için çocuklara ve yetişkinlere çeşitli seminerler verilebilir.

7- Hata yapan kişilerin, kendilerinden başlamak koşuluyla, insanların hatalı davranmalarına neden olacak koşulları değerlendirmeye çalışmaları gerekmektedir. Ancak sevgiyle değerlendirerek, bütün insanların duygulu ve incinmeye hazır zayıflıkları, karmakarışık ülküleri, korkuları, panik ve zaafları olduğunu anlayabilir ve bağışlayabiliriz. Sevgiyle anlayış göstermemiz, kendimizi ve diğer insanları kalp kafamızla tanımamız, başka türlü gerçekleşmeyecek olan bağışlama duvarlarını aşıp geçmemizi sağlayan ilk adımdır.

BİBLİYOGRAFYA

Aclunî, Muhammed B. İsmail, ***Keşfü'l-Hafâ Ve Müzîlü'l-İlbâs,*** Beyrut 1988.

Adler, Alfred, **İnsan Tabiatını Tanıma**, Çev. Ayda Yörükan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, Mart 2003.

Akdemir, Salih, ***Kur'an'da Nefs Kuramı***, Basılmamış Çalışma.

Albayrak Kadir, ***"Dinlerde Günah Kavramı Ve Kurtulma Yolları"***, *Dini Araştırmalar,* Ocak-Nisan 2002.C.4 .

Âlûsî, Şihabuddin Mahmûd, ***Rûhu'l-Meânî Fî Tefsîri'l-Kur'ani'l-Azîm Ve's-Seb'i'l-Mesânî,*** Beyrut 1997.

Askerî, Ebû Hilal, ***Kitabu'l-Furûk,*** Trablus Lübnan, 1994.

Aydın, Hayati, ***Kur'anda İnsan Psikolojisi,*** Timaş Yay., İstanbul 2000.

Basalel, Yusuf, ***Yahudilik Ansiklopedisi,*** Gözlem Yay., İstanbul, 2001, C. 1.

Bayraktar Bayraklı, ***İslam'da Eğitim***, M. U. İ. F. Yay., 3. Bsk., İstanbul 1983.

Behnesâvî, Sâlim**,** ***El-Hükmü Ve Kadiyyetü Tekfiri'l-Müslim,*** El-Mansûra 1994.

Buharî, Muhammed b. İsmail**,** ***el-Câmiu's-Sahih*****,** el-Mektebetü'l-islâmiyye, İstanbul ts.

Carrel, Alexis, ***İnsan Denen Meçhul***, (Terc: Refik Özdek), Yağmur Yay., İstanbul 1973.

Cebeci, Lütfullah, ***Kuranda Şer Problemi***, Akçağ Yay., Ankara, 1985.

Cedid, İskender, ***İslam'da Ve Mesih İnancında Günah Ve Bağış***, Sevgi Yay Tsz.

Cevherî, İsmail B. Hammad, ***Es-Sıhâh, Tâcü'lluğa Ve Sıhâhü'l-Arabiyye,*** Beyrut 1990.

Cilacı, Osman, ***İlahi Dinler Açısından Günah Kavramı***, Diyanet İlmi Dergi, Ekim, Kasım, Aralık.

Cürcânî, Ali B. Muhammed, ***Kitabü't-Ta'rîfât,*** Beyrut 1988.

Çağlar, Doğan, ***Uyumsuz Çocuklar Ve Eğitimi, Genişletilmiş*** 2. Baskı, N:103, Ankara 1981.

Demirel- Nuss, Hakkı-Xavier, ***Hıristiyan Öğretisi***, Ankara 1987.

Develioğlu**,** Ferit, Osmanlıca- Türkçe ***Ansiklopedik Lügat***, Aydın Kitabevi, 9. Bask., Ankara, 1990.

Ebû Ûde Halîl, ***Et-Tatavvuru'd-Delâlî Beyne Luğati'ş-Şi'ri Ve Luğati'l-Kur'an,*** Ürdün 1985.

El-İsfehânî Er-Râgıp [H. 465], ***Müfredât-U Elfâzu'l-Kur'ân***, Nşr. Safvân Adnân Dâvûdî, Dâru'l-Kalem, Dimeşk 1992.

Erbaş Ali, **"*Protestan Reformu Ve Martin Luther***" Dinler Tarihi Araştırmaları-III *2000 Yılında Hıristiyanlık*, Dinler Tarihi Yayınları, Ankara 2002.

Erdem, Mustafa "***Hıristiyanlıktaki Vaftiz Anlayışı Üzerine Bir Araştırma***", A.Ü.İ.F., Ankara 1993, C XXXIV.

Erdem, Mustafa, *Hz Adem, (**İlk İnsan***), TDV., Ankara, 1993.

Erdoğruca**,** Nuran, ***Tanrı İnancı Ve Farkındalık***, (A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış çalışma) Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005.

Es- Sabunî, Muhammed Alî, ***Safvetu't-Tefâsir***, Çev: Sadreddin Gümüş, Nedim Yılmaz, Tefsirlerin Özü, İstanbul 1990, C.II.

F. R. Palmer, ***Semantik Yeni Bir Anlambilim Projesi***, (Çev: Ramazan Ertürk), Ankara 2001.

Faiver, Christopher; Ingersoll, Eliot, O'brien Eugene; Mcnally, Christopher, Explorations İn Counseling And Sprituality, ***"Guilt And Mental Healt"***.

Feyrûzâbâdî, Muhammed b. Ya'kub**, *el-Kâmûsu'l-muhît,*** Beyrut 1996.

From, Erich, ***Erdem ve Mutluluk*****,** Türkiye İş Bankası Yay., Ankara 1993.

From, Erich, ***İtaatsizlik Üzerine***, Çev: Ayşe Sayın, Kariyer Yay., İstanbul 2001.

Gazalî, Ebû Hamid, ***İhyâü Ulumi'd-Dîn,*** Kahire 1992.

Geçtan, Engin, ***Psikanaliz ve Sonrası*****,** Remzi Kitabevi**,** 9.Bask., İstanbul 2000.

Geçtan, Engin, ***Varoluş ve Psikiyatri***, Remzi Kitabevi**,** 6.Bask., İstanbul 1999.

Goleman, Daniel, ***Duygusal Zeka,*** Varlık Bilim Yay., 14.Bask., İstanbul 1999.

Harman, Ömer Faruk, "Cehennem", ***İslam Ansiklopedisi***, TDV., İstanbul 1993., C.VII.

Hökelekli Hayati, ***Gençlik, Din Ve Değerler Psikolojisi***, Ankara Okulu Yay. Ankara 2002.

Hökelekli, Hayati, ***Din Psikolojisi,*** TDV. Yay. Ankara 1993.

Hurford, James R. -Brendan Heasley, ***Semantics****:* A Coursebook, New York: Cambridge Universty Press, 1983.

Izutsu, Toshihiko ***İslam Düşüncesinde İmân Kavramı,*** Çev. Selahaddin Ayaz, İstanbul 1984.

Izutsu, Toshihiko, ***Kur'an'da Dinî Ve Ahlakî Kavramlar,*** Çev. Selahaddin Ayaz, İstanbul 1991.

İannito, P.Luigi, ***Hıristiyan İnancı*** (Kutsal Kitaplara, Kilise Babaları Ve Belgelerine Göre Açıklanan Hıristiyan Gerçekleri) Çev. Leyla Alberti, İstanbul, 1994.

İbn Fâris, Ahmed B. Zekeriyya, ***Mucemü Mekâyisi'l-Luğa,*** I Mısır 1969.

İbn Manzûr, Muhammed B. Mükerrem, ***Lisânü'l-Arab,*** Beyrut 1990.

İkbal, Muhammed, ***İslam'da Dini Tefekkürün Yeniden Teşekkülü,*** Terc.Sofi Huri, Çeltüt Matbaacılık Koll. Şti, İstanbul 1964.

Kadri, Hüseyin Kazım, ***Türkçe Lügat,*** Devlet Matbaası, I-IV, İstanbul 1928.

Kahraman, Ahmet***, Mukayeseli Dinler Tarihi,*** Marifet Yay., İstanbul 1999.

Katar, Mehmet, ***Yahudilik ,Hıristiyanlık ve İslam'da Tövbe***, Töre Yay., Ankara 1997.

Kılıç, Sadık, ***Kur'an'da Günah Kavramı***, Hibaş Yay., Konya, 1984.

Kırca, Celal**, *İlimler ve Yorumlar Açısından Kur'an'a Yönelişler*,** Tuğra Neşriyat, İstanbul, Tsz.

Köse, Ali, ***Freud Ve Din***, İz Yay., İstanbul 2000.

Kutluay, Yaşar, Günah Md., ***Türk Ansiklopedisi***, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1970.

Kutub, Seyyid, ***Fî Zılâli'l-Kur'an***, Kahire 1988.

Kutup, Muhammed, ***İnsan Psikolojisi Üzerine Etüdler***, İşaret Yay., İstanbul 1987.

Kutup, Muhammed, ***İslam'a Göre İnsan Psikolojis*i**, Çığır Yay., 2.Baskı, İstanbul 1977.

Küçük, Abdurrahman, ***İslam ve Günümüz Meseleleri***, Yeni Düşünce Yay., Ankara 1991.

Maslow, Abraham, ***İnsan Olmanın Psikolojisi,*** Çev. Okan Gündüz, Kuraldışı Yay., İstanbul 2001.

Mir, Muntasır, ***Kur'ani Terimler ve Kavramlar Sözlüğü,*** İnkilap Yay.**,** İstanbul, 1996.

Necati, Muhammed Osman, ***El-Kur'an ve I'lmu'n-Nefs, Daru'ş-Şuruk*,** Kahire, 1989.

Ögke, Ahmet, ***Kuran'da Nefs Kavramı,*** İnsan Yay.*,* İstanbul, 1997.

Özdoğan, Öznur, ***İsimsiz Hayatlar***, Lotüs Yay. Ankara, 2005.

Öztürk, Yaşar Nuri ***İslam'da Büyük Günahlar***, Yeni Boyut Yay. İstanbul 2002.

Öztürk, Yaşar Nuri**,** ***Mevlana ve İnsan,*** Yeni Boyut Yay.*,* İstanbul, 1993.

Said, Cevdet, ***Bireysel ve Toplumda Değişmenin Yasaları,*** İnsan Yay. İstanbul, 1994.

Sarıkçıoğlu, Ekrem, "***Türkiye Presbiteryen Kilisesinin Diyaloga Bakışı***", Dinler Tarihi Araştırmaları-III, ***2000 Yılında Hıristiyanlık,*** Dinler Tarihi Yayınları, Ankara 2002.

Schimmel, Anne Marie***, Dinler Tarihine Giriş,*** Güven Matbaası, Ankara, 1955.

Sert, H.Emin, ***Kur'an'da İnsan Tipleri ve Davranışları***, Bilge Yay., İstanbul 2004.

Songar, Ayhan***, Çeşitleme***, Güryay Matbaası, İstanbul 1981.

Şerif Muzaffer, ***Sosyal Kuralların Psikolojisi***, Çev. İsmail Sandıkçıoğlu, Alan Yay., İstanbul 1985.

Taberî, Muhammed B. Cerîr, ***Câmiu'l-Beyân An Te'vili Âyi'l-Kur'an,*** Beyrut 1995.

Tarhan, Abdulaziz, **Şamil İslam Ansiklopedisi**, Günah Md,tsz.

Tunç, Cihad, "***Kelam İlminde Büyük Günah Meselesi,"*** Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Ankara 1978., C. XXIII.

Tümer, Günay- Küçük, Abdurrahman, ***Dinler Tarihi,*** Ankara 1997.

Tümer, Günay, ***Asli Günah,*** TDV., İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1991, C. III.

Tütüncü Mehmet, ***Kur'an ve Hadislerde İnsan Psikolojisi***, D.E.Ü.İ.F.Y., İzmir 1986.

Ulutürk, Veli, ***Kur'an'a Göre Zulüm Kavramı***, Kayseri 1993.

Ünal, Ali, ***Kur'an'da Temel Kavramlar***, Beyan Yay., İstanbul 1986.

Yapıcı, Asım, ***İslam'da Tövbe ve Dini Yaşayıştaki Rolü,*** Beyan Yay., İstanbul, 1997.

Yazır, Muhammed Hamdi, ***Hak Dili Kur'an Dili,*** C.I. 1979.

Yumni, Sezen, ***Sosyolojide ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler ve Tartışmalar***, M.Ü.İ.F.V.Yay., İstanbul 1990.

ÖZET

Deniz, Sultan, Kur'an'da Günah Kavramının Psiko-Semantik Açıdan İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Yard. Doç. Dr. Öznur Özdoğan, Ankara 2005, 121s.

Tez giriş iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır.

Girişte araştırmanın metodu, Hıristiyan ve Yahudi inancında günah kavramı incelendi. Ve kurandaki günah anlamına gelen kelimeler analiz edildi.

Birinci bölüm iki ana konuya ayrıldı. Birinci ana konuda insanın tabiatı ve zaafları incelendi. Bu başlık altında; biyolojik psikolojik ve sosyolojik zaaflar ele alındı. İkinci ana konuda insanda günahın psikolojik etkileri incelendi.

İkinci bölümde günümüz insanında günahın psikolojik çağrışımları incelendi. Ve yaşları 18-60 arasında olan 45 kişi üzerinde, günahın insanların psikolojik dünyalarında etkisi konusunda mülakat yapıldı.

Sonuçta tez özetlendi ve yaptığımız mülakat değerlendirilerek önerilerde bulunuldu.

ABSTRACTION

Deniz, Sultan, Psycological and Semantical Investigation Of The Concept Of Guilt in The Qoran, Master's Thesis, Advisor: Asst. Prof. Dr. Öznur Özdoğan, Ankara 2005, 121p.

The thesis consist of an introduction, two chapter and conclusion.

In introduction, I examined the method of search, the concept of guilt ind the Chiristian and Judoic belief, analising the concept of guilt in the Qoran.

The first chapter was dicided two main topic. In the first main topic, I investigated the nature and weakness of human beingn; under this title I examined the weakness of biological, psychological and sociological. In the second main topic, I examined effects of psycologicol sensation of guilt in human beingn.

In the second chapter I investigated psychological association of guilt in the today human being. And fourty five people their age 18-60 was interviewed the effect of guilt in their psycological world.

In the conclusion, all of the thesis was summerized.